۷۸۶ هوالکل یامعین

ફતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા પહેલા.

ઉરદુ ઝબાન ઔર ગુજરાતી હર્ફમેં

લિખનેવાલે

નિઝામુદ્દીન અમીરૂદ્દીન કુરેશી

તીન દરવાઝા, **અહમદાબાદ.**

પબ્લીશર

સરદારખાન ફેઝુદ્દીનખાન હસની

તીન દરવાઝા, **અહમદાબાદ.**

પહેલી મરતબા   કોપી ૧૦૦૦

હિજરી ૧૩૩૫   સને ૧૯૧૭

કીમત એક રૂપીઆ.

સર સઈયદ એહમદના લેખો.

(ભાગ પહેલો)

અલીગઢ કોલેજના સ્થાપક તથા હીન્દના ઈસલામીઓના મહાન સુધારક સર સઈયદ એહમદે જે લેખોથી મુસલામી જીગરોમાં નવા આત્મા ફુંકી આપ્યો છે તે લેખોનું આ ગુજરાતી ભાષાન્તર છે.

લેખોના નામો. ૧ રીત રીવાજો. ૨ ધર્માન્ધતા. ૩ પુર્ણતા ૪ મનુષ્યના વિચારો. ૫ હમદર્દી. ૬ રૂઢીઓની હાનીઓ. ૭ સ્વતંત્ર મત. ૮ કાયગની નેકી. ૯ કઈ કઈ બાબતમાં સુધારો કરવો જોઈએ? ૧૦ બાળકોનું સદ્દવર્તન. ૧૧ ગુલામગીરી. ૧૨ સ્ત્રીઓના હકો. ૧૩ સ્ત્રીઓના હકને લગતો મુસલમાન કાયદો. ૧૪ જીંદગી ભોગવવાનુ ધોરણ. ૧૫ કેળવણી અને સદ્દવર્તન. ૧૬ આળસ. ૧૭ ખાણું લેવાની રીત. ૧૮ સમજ. ૧૯ કેળવણી. ૨૦ જંગલી નેકી. ૨૧ આશા. ૨૨ નીતિ. ૨૩ ડોળઘાલવો. ૨૪ ખુશામદ. ૨૫ વાદવિવાદ યાને તકરાર ૨૬ વિતાયલો સમય. ૨૭ આશાનો આનંદ. ૨૮ હુબ્બે ઈમાની અને હુબ્બે ઈનસાની. ૨૯ સિવિલિઝેશન અથવા સુધારો ૩૦ વિરૂધતા ૩૧ પોતાની મદદ પોતે ૩૨ જંગલી દેશ અને સુધરેલી સરકાર. ૩૩ ટાઈમ્સ ઓફ ગ્રેટ રીફોર્મર. ૩૪ પત્રવ્યવહાર. કીંમત એક રૂપિયો પોસ્ટેજ જુદું.

(ભાગ બીજો)

હીંદી ઈસલામીઓના મહાન સુધારક સર સઈયદ એહમદના લેખોનો આ બીજો ભાગ પહેલા ભાગ કરતાં પણ વિશેષ ચમત્કારિક અને વિચારોને વલોવનારો છે. તેમાં નીચેના વિષયો છે.

૧ તુર્કસ્તાનના શાહી મેલાવડાઓનું વર્ણન ૨ મીસર તથા તેનો સુધારો ૩ ટયુનીસના વજીર સઈયદ ખૈરૂદ્દીન ૪ નાદાન ખુદાપરસ્ત

અને દાના દુનીઆદારની કહાણી ૫ પૃથ્વીઆમાં સામાન્ય કેળવણી ૬ તુર્ક ૭ મીસરના ખેદીવની મહેલસરા ૮ મુસલમાન સંસાર સુધારકો ૯ વિદ્યાવૃદ્ધિ ૧૦ તેહઝીબ–ઉલ–અખ્લાકના હેતુઓ ૧૧ મુસલમાનો માટે કેળવણીનું ધોરણ ૧૨ હી. સ. ૧૨૮૯ ના વર્ષની સમાપ્તી અને ૧૨૯૦ ના વર્ષની શરૂઆત ૧૩ સુધરેલી પ્રજાનું અનુંકરણ ૧૪ હી. સ. ૧૨૯૦ ના વર્ષની સમાપ્તી અને ૧૨૯૧ ની શરૂઆત ૧૫ મુસલમાનોનું કંગાલપણું ૧૬ મૃગજળ ૧૭ સ્વાર્થ અને કોમી હમદર્દી ૧૮ દેહની મુબારક બાદી ૧૯ અનાથ બાળકોના ભરણ પોષણ માટેની એક યોજના ૨૦ નુઝુલ આફાક ૨૧ ધર્મ અને સામાન્ય કેળવણી ૨૨ સમરકંદના મુસલમાનો ૨૩ હી. સ. ૧૨૯૧ ની સમાપ્તી અને ૧૨૯૨ ની શરૂઆત. ૨૪ તેહઝીબ–ઉલ–અખ્લાકનો છેલ્લો અંક ૩૪૦ પૃષ્ટ ઉંચા કાગળ પાકું પુઠું કીંમત રૂ. ૧) પોસ્ટેજ જુદું.

સર સઇયદ એહમદ.

સર સઇયદ એહમદખાન સાહેબના વચન સાથે તેમનું જીવન ચરિત્ર વાંચવા તથા જાણવાની ઇચ્છા થઈ આવશે, તો તેમનું સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર અમોએ તૈયાર કરી છપાવ્યું છે. તેમાં તેમનાં વડીલોના હેવાલથી લઈ તેમની વફાત સુધીના અગત્યના બનાવો આપવામાં આવ્યા છે. સરકારી નોકરીમાં આવવા નોકરી ઉપરથી ઓંચા દરજાના હુદા પર પહોંચવું. કોમી સુધારા માટેના તેમના દુર દરાજ વિચારો, પખવાડીક તેહઝીબ-ઉલ–અખ્લાકનું ચાલું કરવું, અલીગઢ કોલેજની સ્થાપના તેમનું વિલાયત જવું, ૧૮૫૭ ના બળવામાં અંગ્રેજોની બજાવેલી સેવા, તેમના ધાર્મીક વિચારો માટે મોલવીઓનું તેમની સામે થવું વિગેરે અગત્યના બનાવોથી આ પુસ્તકને શણગાર્યું છે અને ટુંકામાં પણ એટલી તો હકીકત આપી છે કે જાણે દરિયાને કુજામાં ભરી આપ્યો છે. વાંચવાથીજ ખાત્રી થાય તેમ છે કીંમત માત્ર ૭ આના પોસ્ટેજ જુદું.

ટ્રાન્સવાલ વાલા મી. ઇસમાઈલ અહમદ બખારીઆ તરફથી
પ્રગટ કરવામાં આવેલા ઇસલામી પુસ્તકો.

દરેક મુસલમાનને વાંચવા લાયક

ઈસલામને પ્રકાશિત કરનારા

તારાઓ.

ભાગ ૧—૨—૩—૪

કીમત રૂપીઆ બે પોસ્ટેજ જુદુ.

આ પુસ્તકના પહેલા ભાગમાં હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ની ખિલાફતનો સંપુર્ણ એહવાલ ખુલાસાવાર લખવામાં આવ્યો છે. એવીજ રીતે બીજા ભાગમાં હઝરત ઉમર રદી૦ અને ત્રીજા ભાગમાં હઝરત ઉસમાન રદી૦ તથા ચોથા ભાગમાં હઝરત અલી૦ કર૦ ની ખિલાફતનો એહવાલ છે. ચારે ભાગનો એકજ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરેલો છે.

શહીદે લખ્તે જીગર

કીમત દોઢ રૂપીઓ પોસ્ટેજ જુદું

હઝરત ઇમામ હસન રદી૦ અને હઝરત ઇમામ હુસેનની શહાદતોનો પુરો તવીલ એહવાલ આ પુસ્તકમાં લખવામાં આવેલો છે.

સાચા અવલીયા અલ્લાહોની

ખરી હકીકતોનો ખજાનો.

કીમત દોઢ રૂપીઓ પોસ્ટેજ જુદું

અઝવાજે મુતાહેરાત

કીમત આઠ આના પોસ્ટેજ જુદું.

મળવાનું ઠેકાણું

નિઝામીયા બુક ડિપો.

ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ

۷۸۶ هوالکل یامعین

ફુતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા પહેલા.

ઉરદુ ઝબાન ઔર ગુજરાતી હરફમેં
લિખનેવાલે
નિઝામુદ્દીન અમીરૂદ્દીન કુરેશી
તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પબ્લીશર
સરદારખાન ફેઝુદ્દીનખાન હુસની
તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પહેલી મરતબા કોપી ૧૦૦૦
હિજરી ૧૩૩૫ સને ૧૯૧૭

કીમત એક રૂપીઆ.

આ પુસ્તક ધી ક્રાઉન પ્રિન્ટીંગ વર્કસમાં ભાવસાર ત્રીકમલાલ સાંકળચંદ
તથા ગોશાઇ કેશવગર રામગરે છાપ્યું
રીચીરોડ-અમદાવાદ.

૭૮૬

ગુઝારિશ.

પાક પરવર દિગારને અપને હબીબ હઝરત મોહ-મ્મદ સલ્લ૦ કે સદકેસે મુજહ નાચીઝકો યે તવફીક અતા ફરમાઇ કે મેંને સિર્ફ ગુજરાતી ઝબાન જાનને વાલે બિરાદરાને ઇસલામકે લિયે તવારીખે ઇસ્લામકા યે મુફીદ સિલસિલા લિખના શુરૂ કિયા ઔર પાક પરવર દિગારકા હઝારો હઝાર શુક્ર હે કે ઉસકા પહેલા હિસ્સા શાયેઅ હોકર નાઝેરીનકી ખીદમતમેં હાઝિર હોતા હે. ઇનશાઅલ્લાહુલ અઝીઝ બાકી કે નવ હિસ્સેભી એકકે બાદ એક અનકરિબ શાયે હોકર મોઅઝઝિઝ નાઝેરીનકી ખિદમતમેં હાઝિર હોંગે.

ગુજરાતકે મુસલમાનોંમે જહાલતકા દોર દોરા હે. ઉરદુ ફારસી ઔર અરબી ઝબાનોંસે વો મેહેઝના વાકિફ હેં, ઔર જો હેં વો આટે મેં નમકકી મિસાલહેં, ઇસલિયે મેંને યે મુફીદ સિલસિલા ઉન લોગોંકે લિયે ઉરદુ ઝબાન ઔર ગુજરાતી હુરૂફમેં લિખાહે જો મઝહબી ઝબાનોંસે ના વાકિફહેં. ગુજરાતી ઝબાન આમહે ઔર આજતક ગુજરાતી હુરૂફ મેં અચ્છી નાયાબ કિતાબ શાયે નહીં હુઈ. ઉરદુ

હુરૂફ ઓર ગુજરાતી ઝબાન મેં જો કિતાબેં શાયે હુઇ હેં વો સબ બે સરોપા કિસ્સે, મન ઘડત દાસ્તાન ઓર અખ-લાકકો બિગાડને વાલી કહાનીયાં હેં, મેંને યે મુફીદ સિલસિલા ઇસી ગરઝસે શુરૂ કિયા હે કે એહલે ઇસલામકો ઈસલામકી અજીબો ગરીબ હયરત અંગેઝ ઓર બે નઝીર તારીખસે વકફિયત પયદા હો જીસસે વો મેહેઝ ના વાકિફ હેં ઓર યે બાત નિહાયત હી કાબિલે અફસોસ હે.

મેંને ઈસ કિતાબમેં જો હાલાત દરજ કિયે હેં વો મશહુર તવારીખોંમેં મોજુદ હેં. અલબતા વાકેઆતકી તરતીબમેં મોવરરખોંકા ઇખતિલાફ હે મગર નતાયજ પર સબ મુતતફિક હેં. ઉમ્મીદ હે કે બિરાદરાને ઇસલામ ઈસ મુફીદ સિલસિલેકો પસંદ ફરમા કર મનઘડત કિસ્સે કહાનીયાં ઓર દાસ્તાનોંકે બદલે ઈસ સચ્ચી તવારીખકો મુલાહિઝા ફરમાઇંગે.

મુઝે ઈસ મોકેપર મેરે બીરાદરાને તરીકત મોહમ્મદ જમીલુદદીન ગવસી બી. એ. (અલીગ) મી. રઆઉલ હક અબ્બાસી, મી. સરદારખાન હસની ઓર મુનશી વલી મોહમ્મદ મોઅમિનકા શુક્ર ગુઝાર હોના ચાહીયે કે જીન્હોંને મુઝે ઇસ મુફિદ સિલસિલેકે લિખનેકા મશવિરા દિયા ઓર કુતુબખીનીકે લિયે ચંદ મુસતનદ કિતાબેં ઇનાયત ફરમાઇં.

અગર મેં ઇસ મોકેપર મેરે ઉન હમદર્દ દોસ્તોં ઓર

મેરી કીતાબોંકો શોકસે પઢનેવાલે હજરાતકા શુકરીયા ન અદા કરૂં તો મેં નિહાયત ના શુક્ર ગુઝાર હોઉંગા જીન્હોંને પહેલેસે પેશગી કીમતેં ભિજવાકર મુઝકો મમનુન ઓર મશકુર કિયા હે. મેં ખુદાવંદે કરીમકી દરગાહમે ઉન હઝરાત કે લિયે દોઆએખેર કરતા હું ખુદા ઉનકી મુરાદેં બર લાવે. આમીન.

તા. ૧-૧-૧૭
પાંચપટી-અહમદાબાદ

ન્યાઝમંદ
નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

૭૮૬

જનાબ દરબાર મલેક ઝૈન ખાનજી સાહબ બહાદુર કે ખાનદાન કે મુખતિસર હાલાત

રિયાસતે દસાડા કે વાલી જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ દરબાર મલેક ઝૈન ખાનજી સાહબ બહાદુર એક ઇલ્મ દોસ્ત રઇસિ હેં ઓર ગુજરાત કાઠીયાવાડ મેં કોમી ખિદમતોંકે કામમેં કાફી શોહરત હાસલ કર ચુકે હેં. આપકે આબાઓ અજદાદ હીંદકી તવારીખમેં મશહુરો મારૂફ હેં ખુસુસન હઝરત કુદવતુસ્સાલેકીન મકબુલે દરગાહે રબ્બુલ આલેમીન હઝરત ખ્વાજા બહાઉદ્દીન ઝકરીયા ઉરફે ખ્વાજા બહાઉલહક મુલતાની રહેમતુલ્લાહ અલયહે કો હર એક મુસલમાન અકીદત ઓર ઇઝઝતકી નિગાહસે દેખતા હે. બા વુજુદ સેંકડોં સાલ ગુઝર ચુકેહેં મગર અબતક હઝરત બહાઉલહક ઝકરીયા રહેંકા ફયઝ જારી હે ઓર હર છોટા બડા આપકે મુબારક નામસે વાકિફ હે. અયસે બરગુઝીદા બુઝુર્ગ કે ખાન દાનમે હોનેકા ફખ્ર હમારે મમદુહ દરબાર ઝૈન ખાનજી સાહબકો હાસલ હે.

શબીહે મુબારક.

મલેક ઝૈનખાનજી સાહબ બહાદુર
વાલીયે રિયાસતે દસાડા.

જનાબ મોઅલ્લા અલકાબ દરબાર
મલેક ઝૈનખાનજી સાહબ દામ ઈકબાલહુ
વાલીએ રિયાસતે દસાડા.

આપમે ઇલ્મ દોસ્તી, કોમી હમદર્દી, રિઆયા પરવરી, ઈસલામી હમીયત, હમીદા અખલાક, મુતુદ્દા સિફાત અયસે જવાહર હેં કે મેં અપની નાચીઝ તાલીફ કુતુહુલ ઇસલામકા પહેલા હિસ્સા આપકી ખીદમતમે પેશ કરતાહું.

ગર કુબુલ ઉફતદ ઝહે ઇઝઝો શરફ.

નાચીઝ,

નિઝામુદ્દીન.

ફ૬૦

હમારે મમદુહ દરબાર ઝેનખાનજી સાહબ કે આબાઓ અજદાદકા ગુજરાત કાઠીયાવાડમે આનેકા વાકેઆ ઇસતરાહ બ્યાન કીયા ગયા હય કે હઝરત ખ્વાજા બહાઉદ્દીન ઝકરીયા મુલતાની રહે૦ કે નબીરે હઝરત નાસેરૂદ્દીન રહે૦ તેરવીં સદીકે નિસ્ફમે અપને એહલો અયાલકે હમરાહ હજ કરનેકે વાસ્તે મુલતાનસે રવાના હુવે. ઉસ ઝમાને મે રેલગાડી વગયરા કી સુહુલિયતેં ન હોનેસે સફર નિહાયત મુશકિલ ઓર તકલીફ દેહ થા. ખ્વાજા નાસેરૂદ્દીનને એક કાફલા તઇયાર કિયા ઓર એહલો અયાલકો લેકર ઝિયારતે કાઅબતુલ્લાહ કે શૌકમેં વતનકો ખયરબાદ કહા. મનઝિલેં તય કરતે હુવે ગુજરાતમેં આયે ઓર દસાડેકે કરીબ વજેસર નામી તાલાબકે કિનારેપર કુચ્છદીન આરામ પાનેકે ઇરાદેસે મકામ કિયા ઓર સયરો શિકારમે મશગુલ હુવે. ઉસ ઝમાનેમે પાટડીકા હીંદુ રઇસ નિહાયત દરજે મુતઅસ્સિબ ઓર મુસલમાનોંસે કુદુરત રખને વાલા થા. જીસવકત ઉસકો નાસેરૂદ્દીનકા કાફલેકે સાથ મકામ કરનેકા ઓર હરનકા શિકાર ખેલનેકા વાકેઆ માલુમ હુવા તો વો નિહાયત બરહમ હોકર નાસેરૂદ્દીન કે કાફલે પર ચઢ દોડા ઓર હમલા કરકે તમામ કાફલે કો તહે તેગ કર દિયા. મગર ખુદાવંદે કરીમ ઇસ ખાનદાનકો આબાદ કરના ઓર ઇન ખ્વાજા ઝાદોંકે ઝરીએસે ઉમ્મતે મોહમ્મદીકો ફયઝ પહોંચાના ચાહતાથા ઇસલિયે ઉસ બરબાદ શુદા કાફલે કે સરદાર નાસેરૂદ્દીન કી બીવી અપને

કમસિન ફરઝંદ મલેક બખનકો લેકર પોશીદા તોરસે સલામત ફરાર હો ગઈ. ઓર ગુજરાતકે ઉસવકતકે પાયતખ્ત પંચાસર મેં જાકર પનાહલી. અપને શહીદ ખાવીંદકી નશાની મલેક બખનકો નાઝો નેઅેમસે પરવરિશ કિયા ઓર જબ વો જવાન હુવે તો અપને શવહર કી શહાદતકા વાકેઆ કેહ સુનાયા. નવજવાન મલેક બખનકી રગોંમેં બહાદુરી કે લહુને જોશ મારા ઓર અપને શહીદ વાલિદ કે ખુનકા કિસાસ લેનેકા ઇરાદા કરકે વો ઘરસે બાહર નિકલે. વો શબો રોઝ પાટડીકે હીંદુ રઈસકી તાકમે રહેતે થે ઇતતિફાકન એક રોઝ આપ શિકાર કે લિયે જંગલમેંથે કે પાટડીકા રઈસ ઇનકો મિલ ગયા. બસ ફિર કયાથા આપને ફોરન ઉસકો ખબરદાર કિયા ઓર લડાઇકે લિયે તલબ ફરમાયા. ઉસને આપકા મુકાબિલા કિયા મગર બહાદુર મલેક બખનકે હાથસે સલામત ન બચ સકા. તજરૂબેકાર રઈસ એકહી વારમે મુલકે અદમકો સિધારા. નવ જવાન મલેક બખનને ઉસકા સર તનસે જુદા કરકે અપને શહીદ બાપકે ખુનકા કિસાસ લિયા.

પાટડીકા રઇસ નિહાયત દરજા શોખ થા ઓર ઉસકી અહમદાબાદ કે સુલતાન કે સાથ અનબન રહેતી થી ઇસ્ત્રિ વાકેઓકી ખબર મલેક બખન કો હોને સે આપને ઉસ મકતુલ રઈસકા સર અેહમદાબાદકે સુલતાનકી ખિદમતમે બતોર નઝરાના પેશ કિયા. અહમદાબાદ કા સુલતાન અપને જાની

દુશમનકે સરકો દેખકર બોહોત ખુશ હુવા ઓર મલેક બખનકો ઈનઆમ ઈકરામ દેકર રાવ રવન નામી મશહુર ડાકુકી સરકોબીકો રવાના કિયા. મલેક બખનને મુલતાનકે ફરમાનકો સર આંખોંપર ચઢાયા ઓર ફોરન ઉસ ડાકુકી સરકોબીકો રવાના હો ગયે. મલેક બખન અસલસે નિહાયત ચાલાક બહાદુર ઓર શેહઝોર થે. ચંદહી રોઝમે ઉસ નામી ડાકુકા પતા લગાકર ઉસકો કત્લ કિયા ઓર યે ખુશખબરી સુલતાનકી ખીદમતમેં અર્ઝકી તો વો નિહાયત મહેરબાન હુવા ઓર ઇયસે બહાદુર નવજવાનકી ખિદમતકે સિલેમે દસાડેકી રિયાસત અતા કરકે અપના મુકરરબ સરદાર બનાયા.

યે હેં જનાબ ઝેન ખાનજી સાહબ બહાદુરકે બુઝુર્ગોં કે મુખતસિર હાલાત. આપકો હઝરત ખ્વાજા બહાઉલહક ઝકરીયા રહે૰ જયસે બરગુઝીદા બુઝુર્ગ ઓર મલેક બખન જયસે બહાદુરકી અવલાદમેં હોનેકા ફખ્ર હાસલ હે. સલાતીને ગુજરાતકે ઝમાનેસે દસાડેકી રિયાસત આજતક આપકે ખાનદાનમેં હે.

આપકે વાલિદે બુઝુર્ગવાર ખુલ્દ આશીયાન મલેક કેસરવર ખાનજી સાહબકી સને ૧૮૯૧ કી સાલમેં વફાત હોનેસે આપ ગાદીકે વારસ કરાર પાયે. વાલિદકી વફાતકે વક્ત આપકા સિન સિર્ફ સાત સાલકા થા ઈસલિયે

રિયાસતકા ઈનતિઝામ પોલીટીકલ એજંટ બહાદુરકે ઝેરે નિગરાની સિપુર્દ કિયા ગયા. ઓર આપકો રાજકોટ રાજકુમાર કોલેજમે તાઅલીમ પાનેકે લિયે ભેજ દિયે. જહાં આપને નિહાયત મહેનત ઓર શોકસેં તાઅલીમકા ઝમાના ખતમ કિયા. જબ આપ તાઅલીમસે ફારિગ હોકર કોલેજસે રિયાસતમે તશરીફ લાયે તો આપકો અપને બુઝુર્ગોંકી રિયાસત સિપુર્દકી ગઇ લેકિન ચુંકે આપકો રિયાસતકા પુરા તજરૂબા ન થા ઈસલિયે બ્રીટીશ સરકારને એક તજરૂબેકાર મેનેજરકો મુકરર ફરમાયા તાકે આપ ઉસકે સાથ મિલકર રિયાસતકા ઇનતિઝામ કરેં. થોડી મુદ્દત તકતો આપ મેનેજરકે મશાવિરેસે રિયાસતકા કામ ચલાતે રહે મગર ચંદહી રોઝમે આપને અપની કાબેલીયતકા અયસા સિક્કા બિઠાયાકે મેનેજરકી ઝુરૂરત ન રહી જીસ્સે મેનેજરકો બખુશી રૂખસત અતાકી ગઇ.

આપ અપની રિયાસતકા ઈનતિઝામ નિહાયત ખુબી ઓર શાયસ્તગીસે ચલા રહે હેં. રિઆયાકી બેહબુદી ઓર રિયાસતકી તરક્કી કિસ તરાહ હો ઈસીકે ફિક્રમેં રહેતે હેં. પેશતર આપકી રિયાસતકા દરજા છટ્ટાથા મગર આપકી કાબિલીયત ઓર રિયાસતકા આઅલા ઈનતિઝામ દેખકર આપકા દરજા બુલંદ કિયા ગયા યાઅને છટ્ટે દરજેસે તરક્કી દેકર રિયાસતકો પાંચવે દરજેમેં રખા હે. ઉમ્મીદ

હેકે ખુદાવંદે કરીમકે ફઝલો કરમસે અનકરીબ આપકા દ-રજ્જા ઝિયાદા બુલંદ કિયા જાયગા.

આપને ગદ્દી નશીન હોનેકે બાદ રિઆયાકે આરામ ઓર આસાયશકા પુરે તોરસે ઈનતિઝામ ફરમાયા હે, ગેર આબાદ ઓર બનજર ઝમીનોંકો આબાદ કરકે અયસે જદીદ તરીકે કે વસાયલસે કામ લિયા હે કે આજ વો ઝમીનેં આબાદ હો ગઈહેં, આપને અપના નામ તા અબદ કા-યમ રખનેકે લિયે ઓર રિઆયા પરવરીકે ખ્યાલસે ઝેનાબાદ નામી એક ગાઉં આબાદ કિયા હે જીસમે એક જીનીંગ ફેકટરી જારી કી હે ઓર રિઆયાકો પાનીકા આરામ મિલે ઇસવાસ્તે વોટર વર્કસભી જારી કિયા હે જીસકા નામ આપકે વાલીદ બુઝરગવારકે નામસે ઝોરાવર ખાનજી વોટર વર્કસ રખા હે.

ઇન દીનોં આપકી રિયાસત કે દીવાન મી. પ્રેમશંકર દવીવેદી બી. એ. એલ. એલ. બી. નામી તજરૂબેકાર ઓર તાઅલીમ યાફ્તા શખ્સ હેં જો આપકી તરાહ રિઆયાકી બેહબુદીકા ખ્યાલ રખતે હેં.

નિયાઝમંદ

નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

ફેહરિસ્તે મઝામીન

ફતુહુલ ઇસલામ.

હિસ્સા પહેલા.

બાબ પહેલા.

જંગે બદર

જબ મક્કેકે મુશરેકું ને રસુલે ખુદા સલલલ્લાહો અલયહે વ સલ્લમ ઓર આપકે સહાબા રઝી૦ કો હદસે ઝિયાદા અઝીયત પહોંચાઇ, ઓર ઉનકી જાન લેને ઓર ઇસલામકા નામ મિટાનેમેં કોઈ દકીકા ઉઠા ન રખ્ખા. એહલે ઇસલામ મુશરેકીન કે હાથસે તંગ આ ગયે ઓર મુશરેકીન પર હુજ્જત તમામ કરનેકા હક પુરી તરાહસે અદા કર ચુકે તો અપને બચાવ ઓર અપને પ્યારે વલકે જાનસે ભી અઝીઝ ઇસલામકો ઝિન્દા રખને કે લિયે હિજરતકે દુસરે સાલ માહે રમઝાનુલ મુબારકમેં પયગમ્બરે

ઈસ્લામ અલયહે સલાતો વસ્સલામ એક કલીલ જમાઅત કે સાથ અલ્લાહ તઆલાકે હુકમસે મુશરેકીને અરબ કે મુકાબિલે પર મદીને મુનવ્વરાસે નિકલે.

રવાનગીસે પેશતર રસુલે ખુદા સલ૦ ને અચ્છી તરાહ મુજાહેદીનકા જાએઝા લે લિયા થા ઓર સિર્ફ ઉન્હી અસહાબકો હમરાહ લિયા, જો આપકી નિગાહમેં મુકાબિલે, ઓર મુકાતિલે કે કાબિલ થે. અગરચે મદીને મુનવ્વરાકે તમામ નવજવાન ઓર સાલ ખુરદા જો મુશરરફ બ ઈસ-ઈસલામ હો ચુકે થે ઇસ જીહાદમે શરીક હોનેકી ખ્વા-હિશ રખતે થે મગર ચુંકે મદીને મુનવ્વરાકી હિફાઝતભી ઝુરૂરીથી ઈસલિયે કિસી કિસીકો જીહાદમેં શામિલ હોનેકી ઈજાઝત મિલી ઓર બાકીયોંકો મદીને મુનવ્વરા કી હિફા-ઝત સિપુર્દ હુઈ. અબ બાપ બેટે ઓર ભાઈ ભાઇમેં બેહસ હોને લગી. હરેક કો જીહાદકા શોક થા. એક દુસરે કો કેહતા "ભાઈ! તુમ મદીનેમેં રહો, ઓર મુઝે જીહાદમેં જાને દો." બેટા બાપસે કેહતા કે "આપ સાલ ખુરદા હેં. ઘરમેં રહીયે ઓર મુઝે ઈજાઝત દીજીએ." બાપ કહેતા, "નહીં બેટા! મેં દુનિયાકા સબ કુચ્છ દેખ ચુકા હું; તુમ અભી નવજવાન હો. મુઝે શહાદતકા રૂતબા હાસલ કરને દો. તુમકો તો ફિર કિસી ન કિસી જીહાદમેં શરીક હોનેકા મોકા મિલ જાવેગા, મેરી ઝિન્દગી શાયદ દુસરે મોકે તક

વફા ન કરે. મેરે હાથસે યે મોકા ન જાને દો, મુઝે શહીદોંમેં શામિલ હોને દો, મુઝસે જન્નત ન છીનો. મુઝે અપને પ્યારે નબી સલ૦ પર તસદહુક હોને દો. મુઝે અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦ કી રાહમેં જાન દેને દો." મગર માનતા કોન? સબકે સબ ઉસ શમ્એ હુદા પર કુરબાન હોનેકો તઇયાર થે. કિસસે પીછે રહા જાતા થા. આખર કુરઆ અનદાઝીયાં હોને લગીં.

સઇદ રદી૦ ઓર ઉનકે વાલિદ ખસીમા રદી૦ મેં યેહી બેહેસ છિડ ગઇ. ખસીમા કેહતે થે કે "અય બેટે! તુ ઓરતોં ઓર બચ્ચોંકી હિફાઝત કર ઓર મુઝે ઈસ જીહાદમેં જાને દે." મગર સઇદ કેહતે થે કે "નહીં બાપ, આપ યહાં ઠેરીયે ઓર મુઝે ઈજાઝત દીજીયે મેં શહાદત કે લિયે મર રહા હું ખુદા મેરે નસીબ કરે. દેખીયે આપ મેરે પ્યારે બાપ હેં મેરી અરઝ કુબુલ કીજીયે." મગર ખસીમા રદી૦ કેહતે થે કે "નહીં બેટા મેં બરદાશ્ત નહીં કર સકતા કે રસુલે મકબુલ સલ૦ તો દુશમનોંકે મુકાબિલે પર તશરીફ લે જાંય ઓર મેં યહાં ઓરતોંમેં બેઠા રહું?" સઇદને કહા, "અચ્છા બાપ! અગર આપ ઇસરાર કરતે હેં તો આવ હમ કુરઆ અન્દાઝી કર લેં જીસકે નામ કુરઆ નિકલે વો જીહાદમેં જાયે." ચુનાંચે કુરઆ અનદાઝી કી ગઇ ઓર કુરઆ સઇદ કે નામ નિકલા. વો

બોહોત ખુશ હુવે ઓર ખસીમા રદી૦ ભી અબ ખામોશ હો રહે. એક ઓર નવ ઉમર લડકા ઉમેર બિન અબી વિકાસ જીસ્કી ઉમર બ મુશકિલ સોલા સાલકીથી લશકરમેં છુપા ફિરતા થા ઓર રસુલે ખુદા સલ૦ કે સામને ન આતા થા, ઇસ ખોફસેકે કહીં ઉસે છોટી ઉમરકા દેખકર રસુલે ખુદા સલ૦ જીહાદમેં જાને સે રોક દેં; મગર ઇસ કલીલ લશકરમેં વો કબતક છુપા રેહ સકતા થા. આખર ઇસ્કો રસુલે ખુદા સલ૦ કે જાયઝેમેં આના પડા ઓર વાકઇ ઇસ્કી છોટી ઉમર કી વજાહસે ઇસ્કો ઇજાઝત ન મિલી. ઇસિપર વો ઝાર ઝાર રોને લગા. રસુલે ખુદા સલ૦ કા દિલ ઇસ્કી ઝારી દેખકર ભર આયા ઓર આપને ઇસે ઇજાઝત દેદી, ઓર ઇસ્કે હકમેં દોઆએ ખેર કી. ઇસી તરાહ ઓર ચંદ એક છોટી ઉમરકે લડકોંને રોરોકર ઓર સખ્ત મિન્નત સમાજતસે જીહાદમેં જાનેકી ઇજાઝત હાસિલ કર લી.

જબ ઇસ સારે લશકરકી મરદુમ શુમારી કી ગઈ તો ઉનકી કુલ તેઅદાદ ૩૧૩ થી ઓર ટ્રાન્સ પોર્ટ (બાર બરદારી) મેં ફક્ત ૭૦ ઉંટ ઓર દો ઘોડે થે. ઇસ સાઝો સામાન ઓર ઇસ કલીલ તેઅદાદ કે સાથ ઇસલામી જમાઅત મુશરેકીનકે મુકાબિલેપર તઇયાર હુઈ.

જબ કુચકી તઈયારી હુઈ તો રસુલે ખુદા: સલ૦ ને

અલ્લાહ તઆલાકે હુઝુરમેં દોઆકી કે "અય મેરે પરવર દિગાર! તેરે બંદે ઓર તેરે ખલીલ ઈબ્રાહીમ અલ૦ ને તુઝસે શેહેર મક્કે કે બારેમેં દોઆયે બરકતકીથી ઓર તુને કબુલ કીથી. ઈસી તરાહ મેં તેરા બંદા ઓર તેરા રસુલ તુજસે દોઆ કરતા હું કે તુ ઇસ શેહેર મદીનેકો બરકત દે. ઇસકે બાશન્દોં પર અપના ફ્ઝલ કર, ઈસકે અંદર કો પુર અમન બના ઓર ઇસે હર બલાસે મેહફુઝ રખ."

ફિર અપને લશકર ઓર સાઝો સામાનકી તરફ નઝર કરકે દોઆકી કે "અય મેરે પરવર દિગાર! યે કલીલ જમાઅત તેરે હુકમસે જીહાદ કરનેકો જાતી હે, ઇનકે પાસ સવારીકા સામાન કાફી નહીં, ઇનકો સવારી દે. યે બિરેહના હેં ઇનકો લિબાસ દે, યે ભુખે હેં ઇનકો સેર કર. યે મોહતાજ હેં ઇનકો અપને ફ્ઝલસે ગની કર ઓર ઈનકો દુશમનોં પર ગલબા દે." ઈસ દોઆ કે બાદ અલ્લાહકા નામ લેકર લશકરે ઇસલામ મદીના મુનવ્વરાસે રવાના હુવા. ઉંટ ચુંકે થોડે થે ઇસ લિયે યે તજવીઝ હુઈ કે કુચ્છ આદમી સવાર હો જાયેં ઓર બાકી પયાદા ચલેં ઓર કુચ્છ દુર જા કર સવાર પયાદા ચલેં ઓર પયાદા સવાર હો જાયેં. ઇસી તરાહ બારી બારી સવાર હો કર મનઝિલેં તય કરતે જાયેં. ખુદ રસુલે ખુદા સલ૦ભી ઇસી તરાહ અપને સહાબા રદી૦

કે સાથ બારી બારી સવાર પયાદા ચલે ઓર મનઝિલેં તય કરકે ચાહે બદર પર રોનક અફરોઝ હુવે.

બેશક યે જમાઅત નિહાયત કલીલથી મગર અલ્લાહ ઇનકે સાથ થા. ઓર ઇનકો અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૰ પર કામિલ ઇમાન ઓર કામિલ ભરોસા થા. બિલા શુબ્હા ઇનકે પાસ સામાન ન થા, મગર ઇત્તેફાક, ઇસાર, સદાકત, હિમ્મત, શુજાઅત, સબર ઓર કિનાઅત સે માલા માલ થે. ઇનકી લુગતમેં મોતકે માઅની હયાત, રઝમ કે માઅની બઝમ, ફાકે કે માઅની રોઝા; ઝિન્દા કે માઅની ગાઝી ઓર મકતુલ કે માઅની શહીદ થે. વો દુનિયા કો ફાની ઓર ઉકબા કો બાકી સમઝતે થે ઓર અલ્લાહકી રાહમેં જાન દેને કો અપની નજાતે અબદી ખ્યાલ કરતે થે.

યે કલીલ જમાઅત ઇસ ઇરાદે ઓર અઝમ કે સાથ મદીને સે નિકલીથી કે અરબકે કાફેરોં કા વો કાફલા જો મુલ્કે શામસે વાપિસ આને વાલા થા ઓર જીસમેં વો સબ લોગ શામિલ થે જીન્હોંને રસુલે ખુદા સલ૰ ઓર આપકી જમાઅતકો સખ્તસે સખ્ત દુઃખ ઓર ઇઝાયેં દી થીં ઓર જીનકે હાથસે ઇસલામને સખ્ત મુસીબતેં ઓર તકલીફેં ઉઠાઇથીં ઓર જો અબ તક ઇસ નુરે ખુદા કો બુઝાને પર આમાદા ઓર તુલે બેઠે થે. ઇસ કાફલે કો રાસ્તેહીમેં જંગકે લિયે તલબ કરેં ઓર અલ્લાહ તઆલા કી તાઇદ સે

ઇસ પર નુસરત પાકર દુશ્મનોને ખુદાકી જમીઅત કો તોડેં ઓર એહલે ઇસલામ કે હોસલે બઢાયેં મગર ઇસ કાફલે કે સાલાર અબુ સુફિયાન કો પેહલેસે હી ઇસ બાતકી ઇત્તિલાઅ મિલ ગઇ કે મુસલમાનોં કી એક જમાઅત રાસ્તે મેં ઇનકી મુઝાહેમત કરને વાલી હે. ઇસ પર ઉસને એક આદમી નિહાયત તેઝ રફતાર ઉંટની પર સવાર કરકે મકકે મેં ભેજ દિયા તાકે એહલે મક્કા ઇનકી હિફાઝત ઓર મદદ કે લિયે જલ્દ આ જાયેં.

જબ યે શખ્સ મકકે મેં પહોંચા તો તમામ મકકેમેં ઘબરાહટ ફેલ ગઈ કયોંકે ઇસ કાફલે કે સલામત આનેમેં સબકો દિલ ચસ્પીથી. ઇસ પર અતબા બિન રબીઆ અબુજેહલ ઓર દીગર સરદારોને મક્કા એક હઝાર આદમીયોં કી જમીઅત સે જીસમેં બડે નામી ગિરામી જંગજુ ઓર ઝિરાહ પોશ થે ડબલ કુચ કરતે હુવે ચાહે બદરકી દુસરી તરફ ઉસી દિન પહોંચે જીસ દિન કે ઇસલામી જમાઅત વહાં પહોંચીથી ઓર પાનીકે એક કુંવે પર ફરીકેન કે પાની ભરને વાલોંકા મુકાબિલા હુવા. ઇસ પર ફરીકેનને એક દુસરે કે મુકાબિલ ડેરે લગા દિયે.

જબ રસુલે ખુદા સલ૦કો માલુમ હુવા કે બજાયે કાફલે કે મકકે કે જંગજુ ઓર બાસામાન સરદારોં કે સાથ મુકાબિલા પેશ આયા હે તો આપને અપને સહાબઓ કિરામસે

મશવેરા તલબ કીયા. સબને યક ઝબાન હોકર અરઝકી કે "યા રસુલુલ્લાહ સલ૦ ! ગો દુશમનોં કી તેઅદાદ બોહોત ઝિયાદા હે ઓર સામાને હરબભી ઉનકે પાસ બોહોત હે. મગર હમ સબકી જાનેં હુઝુર પર કુરબાન ઓર ફિદા હેં, હમેં આપ જો કુચ્છ હુકમ દેંગે હમ ઉસકો બ સરો ચશ્મ બજા લાવીંગે. હમ હઝરત મુસા અલ૦ કી કોમકી તરાહ નહીં હેં જીન્હોંને હઝરત મુસા અલ૦ સે યે કહા થા કે "જા તુ ઓર તેરા રબ દુશમનોંસે મુકાતિલા કરતે ફિરો" બલકે હમતો અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં અપની જાનેં ફિદા કિયે હુવે હેં ઓર શહાદત કે મુશતાક હેં, અલ્લાહ તઆલા હમકો નસીબ કરે."

ઇસ પર રસુલે ખુદા સલ૦ બડે ખુશ હુવે ઓર અપને લશકર કી સફેં બાંધ કર ઇન્હેં દુશમન કે મુકાબિલ ખડા કિયા.

ઇસલામી લશકરકે અલમ બરદાર મુસઅબ બિન ઉમેર રદી૦ નામ ઝદ હુવે. ઉધર અબુ જેહેલ ઓર અતબા બિન રબીઆને ભી અપની સફેં આરાસ્તા કીં. વો ઇસલામી લશકરકી કલીલ તેઅદાદ દેખકર બોહોતહી ખુશ થે ઓર ઇસિ ઉમ્મીદમેં થે કે આનન ફાનનમેં લશકરે ઇસલામ પર ગલબા હાસલ કર લેંગે.

મુશરેકુંકે લશકરકી તરફસે અતબા બિન રબીઆ

અપને ભાઈ શીબા ઓર બેટે વલીદ કે સાથ મેદાનમેં નિકલા. તીનોં અઝ સર તા પા આહન પોશ થે, ઇનકો દેખ કર લશકરે ઇસલામમેં સે તીન અનસારી જવાન (એહલે મદીના) નિકલે. મગર અતબાને બડે ઝોરસે લલકારા કે " હમારે મુકાબિલે પર એહલે કુરેશમેં સે હમારે કુતબેકે જંગજુ આંયેં હમ અપને સે અદના આદમીયોં સે મુકાબિલા નહીં કરીંગે. " યે સુન કર રસુલે ખુદા સલ૦ને અનસાર કો મેદાનમેં સે વાપિસ આનેકા હુકમ દીયા ઓર મોહાજેરીન (એહલે મક્કા)કી તરફ નઝર કી. ઈસ પર મોહાજેરીનમેં સે હઝરત હમઝા રદી૦ હઝરતઅલી કર૦ ઓર હઝરત ઉબેદા બિન હારિસ રદી૦ ઝિરાહ પહેને હુવે મેદાન મેં નિકલે, જબ અતબાકે કરીબ ગયે તો અતબાને હઝરત હમઝા સે પુછા.

" તુ કોન હે ? "

" મેં હું હમઝા ઇબ્ને અબદુલ મુત્તલિબ શેરે ખુદા વ શેરે રસુલ સલ૦ " હઝરત હમઝાને જવાબ દિયા, ઇસપર અતબાને કહા.

" વાકઇ તુ હમારા હમસર ઓર હમ પલ્લાહે મગર તેરી દાઇં તરફ કોન હે ? "

" યે હેં હયદરે કરાર અલી ઇબ્ને અબી તાલિબ "

"બેશક! યેભી હમારે બરાબરકા હૈ મગર તેરી બાઈ તરફ કૌન હૈ?" અતબાને ફિર પુછા તો જવાબમેં હઝરત હમઝા રદી૦ ને ફરમાયા.

"યે હૈં ઉબૈદા બિન હારિસ બિન અબદુલ મુત્તલિબ"

યે સુનકર અતબાને કહા "બેશક યે ભી હસબ નસબમેં હમારે હમ પલ્લા હૈં"

ઇસપર હઝરત હમઝા રદી૦ તો અતબા કે બિલ મુકાબિલ હુવે ઓર હઝરત અલી હયદરે કરરાર રદી૦ વલીદ કે મુકાબિલ ઓર હઝરત ઉબૈદા રદી૦ શીબા કે હુબરૂ હુવે.

લડાઇ શુરૂ હુઇ. અતબા બેશક બડા મશહુર દિલાવર ઓર નામી જંગજુ થા મગર મુકાબિલે મેં ભી શેરે ખુદા ઓર શેરે રસુલ સલ૦ હઝરત હમઝા રદી૦ થે. જીનકી તલવારકા વાર અરબ મેં કોઇ સંભાલને વાલા ન થા. થોડી દેરમેં હી હઝરત હમઝા કી તલવાર અતબા કા મગ્ઝે ઝિરાહ સરસે કાટતી હુઈ ઇસકી કમર તક ઉતર ગઈ. હઝરતઅલી કર૦ને ભી લેહઝે ભરમેં વલીદ કા કામ તમામ કિયા. મગર શીબાને ચાલાકી કર કે હઝરત ઉબૈદા કી પિન્ડલી પર ઇસ ઝોરસે તલવાર કા વાર કિયા કે પિંડલી સાફ કટ ગઇ. ફૌરન હઝરત હમઝા રદી૦ શીબાકે મુકાબિલ હુવે. ઓર આને વાહેદમેં ઇસકા સર તનસે જુદા કર દિયા. ઇન તીનોં કે મારે

જાને પર મુશરેકુંકે લશકરમેં એક તેહલેકા પડ ગયા ઓર ઇન પર સન્નાટેકા આલમ છા ગયા. મગર લશકરે ઈસલામ કો બડી ખુશી હુઈ ઓર અલ્લાહ તઆલા કા શુકર બજા લાય.

જબ અબુ જેહેલને અપને લશકરકો સહેમા હુવા દેખા તો ઇસને ઇનકો સખ્ત ઈશતેઆલ દિયા કે સબકે સબ લશકરે ઈસલામ પર હુમલા કર દેં ચુનાંચે ઉન્હોંને કઈ બાર સખ્ત હુમલે કિયે. મગર હઝરત હમઝા ઓર હઝરત અલી ઓર દીગર સહાબાએ કિરામને હરબાર ઇનકો પસ-પા કર દિયા. ફિર ભી લડાઈ બડે ઝોરસે હોતી રહી ઓર અબુજેહેલ બાર બાર ઇન્હેં હુમલે કરને કી તાકીદ કરતા રહા.

હ૦અબદુર રહેમાન બિન ઓફ ખડે થે કે દો નવ જવાન લડકે ગલેમેં તલવાર લટકાયે આયે ઓર ઉન્સે પુછને લગે કે "અબુ જેહેલ કહાં હે ?" હ૦ અબદુર રહેમાન ને પુછા કે "તુમ કયોં પુછતે હો ?" ઉન્હોંને જવાબ દિયા કે "અબુ જેહેલ ખુદા કે રસુલ કા દુશમન હે ઓર હમને કસમ ખાઇ હે કે હમ ઉસકા કતલ કરીંગે. હ૦ અબદુર રહેમાનને કહા કે અબુ જેહેલ વો કુફફાર કે ઝન્ડે કે નીચે હે, લેકિન વો બડા આઝમુદાકાર જંગજુ હે ઓર તુમ અભી બચ્ચે હો. તુમ કબ ઈસકે સાથ ઓહદા બરા હો સકોગે." મગર ઈન લડકોંને મુતલક પરવા ન કી ઓર લશકર મેં ઘુસ કર તલવારેં ખીંચે હુવે અબુ જેહેલ તક જા

પહોંચે ઓર બિજલી કી તરાહ કોંદ કર ઇસ પર વાર કરને લગે. અબુ જેહેલ ઇનકે વાર રોકતા થા ઓર દાવ પાકર ઇન્હેં ઝખ્મી કીયે જાતા થા મગર આફરીન ઉન લડકોં પર કે ઉન્હોંને અબુ જેહેલ કા મુકાબિલા ન છોડા ઓર એક આખરી જસ્ત કર કે વો વાર લગાયા કે અબુ જેહેલ કો ઘાયલ કર કે ઝમીન પર ગિરા દિયા, ઓર સાથ હી આપ ભી શહીદ હો ગયે.

સઇદ બિન ખસીમા ભી દાદે શુજાઅત દેતે હુવે શહીદ હુવે. ફિલ ફોર હઝરત અલી સઇદ કે કાતિલ કે મુકાબિલ હુવે ઓર એકહી વારમેં ઇસકો ઘાયલ કર કે મેદાનમેં ગિરા દિયા. હઝરત હમઝા ઓર હઝરત અલીને ઉસ દિન અયસા શદીદ કિતાલ કિયા ઓર ઇતને નામી સરદારોંકો કતલ કિયા કે મક્કેવાલે અપને સરદારોંકે મારે જાને સે સખ્ત બે દિલ ઓર બે હોસલા હો ગયે. ઇતને મેં બડે ઝોરસે આંધી આઇ જીસકા રૂખ મુશરેકીન કી તરફ થા. મુશરેકીન કુચ્છ તો પહેલે હી દહેશત ઝદા હો રહે થે અબ ઇસ ઇલાહી લશકર (આંધીકા તુફાન)સે ઓર ભી આજીઝ હો ગયે ઓર પરેશાન હોકર મેદાન છોડ કર ભાગ નિકલે. એહલે ઇસલામને ઇનકા તઆકુબ કિયા ઓર સત્તર (૭૦) આદમી ગિરફતાર કિયે.

ઇસ લડાઇમેં મુશરેકીનકી તરફસે ઉનચાસ (૪૯)

આદમી કતલ હુવે ઔર એહલે ઇસલામકી તરફસે ચઉદા આદમી શહીદ હુવે જીન્મેં આઠ અનસાર ઔર છે મોહાજેરીન થે.

મુશરેકીનકા તમામ માલ અસબાબ મુસલમાનોં કે હાથ આયા જો પયદલ આયે થેં ઇનકે પાસ દો દો તીન તીન ઉંટ હો ગયે. જો નંગે ઔર ભુકે આયે થે ઉન્કો લિબાસ ઔર ખાના મિલા ઔર જો તંગદસ્ત થે વો આસુદા હો ગયે. અલ્લાહ તઆલાને અપને હબીબ ઔર રસુલે અકરમ સલ૦કી દોઆ કબુલ કરલી. મુસલમાનોંકી કલીલ જમાઅત કો દુશમનોં પર ગલબા દિયા ઔર ઈસલામ કી બિના એક મઝબુત ચટાન પર રખ દી.

બાબ ૨

જંગે ઓહોદ.

જબ બાકી માંદા મુશરેકીને મક્કા જંગે બદરસે જાન બચાકર ભાગતે હુવે મક્કે મેં પહોંચે તો ઉન્હોંને એહલે મક્કા કો ઇનતિકામ કે લિયે બોહોત ઉકસાયા. અબુ સુફિયાન ભી અપને કાફ્લે કે સાથ સહી વ સાલિમ મક્કેમે પહોંચ ગયા થા. અબ મુસલમાનોંસે બદલા લેનેકી તજવીઝેં શુરૂ હુઇ. દુરો નઝદીકકે કબીલે જો ઉનકે મુઆવિન થે ઇન કો ભી તલબ કિયા ગયા ઔર જંગકી તઇયારીયાં હોને લગીં, એક સાલસે કુછ ઝિયાદા અરસા ઇસ જંગકી તઇયારીયોં મેં લગ ગયા ઔર આખિર હિજરત કે તીસરે સાલ શવ્વાલ મહીને મેં મક્કે કે મુશરેકીનોંને મદીને મુનવ્વરા પર ફોજ કશીકા અહેતેમામ કિયા.

તીન હઝાર આદમી જીનમેં સાતસો ઝિરાહ પોશ થે ઈસ ફોજ કશીમેં શામિલ થે. તીન હઝાર ઉંટ ઔર દોસો ઘોડે હમરાહ લે જાને કે લિયે મુહઇયા કિયે ગયે ઔર સામાને હરબભી બ કદરે ઝુરૂરત ફ્રરાહમ કિયા ગયા. અક

શખ્સ સફ્વાન બિન ઉમઇયાને યે તજવીઝ પેશકી કે ઇસ દફા ઓરતોંકો ભી હમરાહ લે જાના ચાહીયે. બદર મેં હમકો ઇસી વજાહસે શિકસ્ત મિલી કે ઓરતેં હમરાહ નથીં. અબ ઓરતેં હમરાહ હોંગી તો વો બદર કે મકતુલોં કો યાદ દિલાકર આદમીયોં કો જોશ દિલાયંગી ઓર ઉન કો બદલા લેને કે લિયે ગયઝો ગઝબ મેં લાયેંગી. નેઝ અગર કોઇ ભાગનેકા કસ્દ કરેગા તો ઇસકો શરમીન્દા કરકે રોકેંગી. ઓર લડને મરને પર મુસતઅદ કરેંગી, અબુ સુફિયાન કી બીબી હિંદ ને જો અતબા બિન રબીઆ કી બેટીથી ઓર જીરકો અપને બાપ કે ખુનકા કિસાસ લેનેકી સખ્ત ખ્વાહીશથી ઇસ તજવીઝ કે સાથ ઇતતિફાક કિયા ઓર અબુ સુફિયાન ઓર દીગર સરગિરોહોંકો ભી ઇસને ઇસબાત પર રાઝી કર લિયા. મગર એક શખ્સ નોફિલ નામીને ઇસ તજવીઝકી મુખાલેફત કી. ઇસને કહા કે લડાઇકા કુછ એતેબાર નહીં. જંગે બદર મેં બા વુજુદ હમારી કસરત કે હમને શિકસ્ત ખાઇ. અગર ઇસ લડાઇ મેં ભી હમને શિકસ્ત ખાઇ તો હમારી ઓરતેં મુસલમાનોં કે હાથસેં કેદ હો જાંયગીં ઓર માલુમ નહીં ઉનકી કિસ કદર બે હુરમતી હોગી ઇસલિયે મેરી ગેરત તકાઝા નહીં કરતી કે અપની ઇઝ્ઝત અપને હાથસે દુશમન કે હવાલે કરદેં, ઓરતોં કા હમરાહ લે જાના મેરે નઝદીક નિહાયત નાપસંદીદા બાત હે. મા સિવાએ ઇસકે ઓરતેં હમારી નુકલો હરકતમેં તક-

લીફ્કા બાઅસ હોંગી. મગર સફ્વાનને ન માના ઓર મોઆમલા અબુ સુફિયાન કે સામને પેશ કીયા. અબુ સુફિયાન પહેલેસે ઇતિફાક કર ચુકાથા ઇસલિયે ઇસને યેહી ફેસલા દિયા કે ઓરતોં કા હમરાહ લે જાના જુરૂરી હે.

અબુ સુફિયાન કી બીબી હિંદ કા ફાૈજ કે હમરાહ જાને મેં અસલ મતલબ યે થા કે કિસી તરાહ ઇસ્કો અપને બાપ અતબા કા કિસાસ લેનેકા મોકા મિલે. જીસ્કો હઝરત હમઝા શેરે ખુદાને જંગે બદરમેં કતલ કિયાથા. ઇસને એક હબશી ગુલામ કો જો બડા તનુમંદ ઓર કદાવર થા યે લાલચ દિયા થા કે અગર તુ હઝરત હમઝા કો કત્લ કરે તો મેં તુઝકો અપના તમામ ઝેવર દેદુંગી ઓર ઇસ્કે ઇલાવા તુઝકો આઝાદ કર દુંગી. હબશી ગુલામને ઇસ્કો યે કહા થા કે હઝરત હમઝા કે મુકાબિલ હોનેકી તો મુઝમેં તાકત નહીં, જીનકા અરબ મેં કોઇ મુકાબિલા નહીં કર સકતા ઓર જીન્હોંને અતબા જયસે શેહઝોર ઓર દિલાવર જંગજુ ઓર દીગર કઇ એક બહાદુરોં કો એક આનમેં કત્લ કર દિયા હે લેકિન અગર મુઝે મોકા મિલ ગયા તો મેં છુપ કે ઉન પર વાર કરૂંગા ઓર હો સકા તો ઉનકા કામ તમામ કર દુંગા. હિંદ કો યે બાત પસંદ આઇ ઓર ઉસને ઇસકે સાથ ઇકરાર કિયા કે અગર તુને અપના વાયદા પુરા કર દિયા તો મૈં ભી અપના વાઅદા પુરા કરૂંગી ઓર તુઝકો માલા માલ કરકે આઝાદ કરૂંગી.

જબ મુશરેકીનકી તય્યારી મુકમ્મીલ હો ચુકી તો લશકર મક્કેસે નિકલા. બડે બડે સરદારોં કી બીબીયાં ઓર બેટીયાં ભી હમરાહ ગઈ જો રાસ્તે મેં દફ કે સાથ લશકરીયું કો જંગ કે મકતુલ યાદ દીલાતીં ઓર ઈનકો બદલે કે લિયે ભડકાતીથીં. હિંદ ઈસ ઝનાના પલટન કી ગોયા સરદારથી. ઈસ તરાહ મુશરેકીન કા લશકર બડે સાઝો સામાન કે સાથ મદીને મુનવ્વરા પર ધાવા કરને કે લિયે રવાના હુવા.

હઝરત અબ્બાસ રદી૦ જો હઝરત હમઝા રદી૦ કે ભાઈ ઓર હ૦ રસુલે ખુદા સલ૦ કે ચચા થે વો ઈન દીનોં મકકેહી મેં થે. ઉન્હોંને જબ લશકરે કુફ્ફારકી તઈયારી દેખી તો એક તેઝ રફતાર શુતર પર એક કાસદ કો સવાર કરકે મદીને મુનવ્વરામેં ભેજા ઓર રસુલે ખુદા સલ૦ કો ઈસ હમલે કી ઈતતિલાઅ દી.

જબ કાસદ મદીને મુનવ્વરા મેં રસુલે ખુદા સલ૦કી ખિદમત મેં પહોંચા તો આપ પયગામ સુનકર સાઅદ બિન રબીઆ કે ઘર ગયે. સાઅદ ને હુઝુર ઓલય હિસ્સલામ કો તાઅઝીમ દી. રસુલે ખુદા સલ૦ ને પુછા.

"સાઅદ ! તેરે ઘરમેં ઓર કોઈ શખ્સ તો નહીં હે ?"

"નહીં હુઝુર ! મેરે સિવા ઈસ ઘરમેં ઓર કોઈ નહીં હે." સાઅદ ને દસ્ત બસ્તા અર્ઝ કી ઈસ પર રસુલે ખુદા

સલ૦ ને એહલે મક્કા કે હુમલે કા ઝિકર ફરમાયા. સાઅદ ને જવાબ મેં અર્ઝ કિયા.

" કિસી આદમી કો મદીને સે ભેજા જાવે તાકે વો ખબર લાયે કે કુફ્ફાર કા લશકર કહાં તક પોંહોંચ ગયા હે ઓર ઈનકી અસલ જમીઅત કયા હે."

રસુલે ખુદા સલ૦ ને સાઅદ કી ઈસ બાત કો પસંદ ફરમાઈ ઓર સાઅદ કે ઘરસે આપ રૂખસત હુવે.

રસુલે ખુદા સલ૦ કે તશરીફ લે જાને કે બાદ સાઅદ કી ઓરત ઈનકે પાસ આઈ ઓર પુછને લગી કે " રસુલે ખુદા સલ૦ તુમસે કયા બાતેં કરતે થે ? " સાઅદને ઈસસે કહા કે " તુઝકો ઈન બાતોંસે કયા સરોકાર ! " ઈસ પર ઓરતને કહા કે " તુ મુઝે વો બાતેં નહીં સુનાતા તો ન સુના મેં સબ બાતેં છુપકે સુન રહી થી. " ઈસ પર સાઅદ ઘબરાયે. ઓર ઉસી વક્ત વો અપની ઓરત કો રસુલે ખુદા સલ૦કી ખિદમત મેં લે ગયે. ઓર અર્ઝ કી " યા રસુલુલ્લાહ ! મેરી ઓરતને છુપકે આપકી બાતેં સુન લી હૈ હાલાંકે મુઝે ખ્યાલ થા કે વો ઘરમેં નહીં હે. ઈસ લિયે મેં ઉસે પકડ લાયા હું તાકે બાત નિકલ જાય તો મુઝ પર ઈલઝામ ન આયે કે મેંને રાઝકો ફાશ કિયા હે. " હુઝુર અલય હિસ્સલામ ને ફરમાયા કે " કોઈ મુઝાયકા નહીં; ઈસકો છોડ દો. " ઈસકે બાદ રસુલે ખુદા

સલ૦ ને હબાબ બિન મનઝર કો દુશમન કી ખબર લાને કે લિયે રવાના ફરમાયા.

ઈસ અરસે મેં લશકરે કુફ્ફાર મનઝિલેં તય કરતા હુવા સર ઝમીને અરઝ મેં જો મદીને મુન૦વરાસે કુછ ફાસલે પર હે પોંહોંચ ગયા, એહલે મદીનાને ઈસ જગા ખેતીકી હુઇ થી મગર કુફ્ફારને ઈન ખેતોંમેં ઉંટ છોડ દિયે ઓર તમામ ખેત પામાલ કર દિયે. હબાબ બિન મનઝર યે હાલ દેખકર રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ જલ્દ વાપિસ આયે ઓર સબ હાલસે ઇતતિલાઅ દી. ઈસ પર રસુલે ખુદા સલ૦ ને અપને અકાબર સાહબા કો જમા કિયા ઓર ઈનકો કુલ હાલસે આગાહ કરકે ઈનસે મશાવેરા તલબ ફરમાયા.

એહલે મદીનેસે અબ્દુલ્લા બિન ઉબ્બીને ખડે હો કર અર્ઝકી કે—

“યા રસુલુલ્લાહ સલ૦! અઇયામે જાહેલીયત મેં જબ કોઈ ગનીમ હમપર ચઢ આતા થા તો હમ મદીને કે ચારોં તરફ મટટી કે તોદે ખડે કર દેતે થે ઓર ઉંચે ટીલોં પર ઓરતોં ઓર બચ્ચોં કો ચઢા દેતે થે ઓર આપ ગલી કુચોં કે મુંહ પર મુસલેહ હોકર ખડે હો જાતે થે. જબ ગનીમ હમલા કરતા થા તો ઓરતેં ઓર બચ્ચે ઈન પર પત્થર બરસાતે થે ઓર હમ ગલી કુચોંસે તલવાર કે સાથ

ઉનકા મુકાબિલા કરતે થે ઓર ઉનકો માર માર કર દફે કર દેતે થે. ઈસ તરાહ કભી ભી ગનીમ કો હમારે શેહેર પર કબઝા નહીં મિલા ઓર ન હમ પર ઈન કો ગલબા હાસલ હુવા. હમારા શેહેર હમેશા મહેફુઝ રહા ઓર કોઈ બલા ઈસ પર નાઝિલ નહીં હુઈ. મેરી રાય યે હે કે ઈસ મોકે પર ભી હમ અયસા હી કરેં, દુશમન નાકામ ઓર માયુસ હો કર વાપિસ ચલે જાઇંગે ઓર હમ બિલકુલ મેહફુઝ રહીંગે.”

જબ અબદુલ્લાબિન ઉબ્બી કલામ ખતમ કર ચુકે તો હઝરત હમઝા રદી૦ ઉઠે ઓર ફરમાને લગે.

“યા રસુલુલ્લાહ સલ૦! હમારી જાનેં આપપર ફિદા હોં, મુઝ કો ઈસ તજવીઝ કે સાથ ઈત્તેફાક નહીં. અગર હમ ઈસ તરાહ મદીને મેં મહેસુર હો ગયે તો દુશમન ખયાલ કરીંગે કે હમ ઈનસે ડર ગયે. માલુમ નહીં કે કબ તક વો હમેં મુહાસિરે મેં રખીંગે. ઇનકે હોસલે બઢ જાઇંગે ઓર હમકો હમેશા અઝીયત દેતે રહીંગે. ઇસમેં શક નહીં કે દુશમનકી તેઅદાદ કસીર હે ઓર સામાને હરબભી વો બોહોત હમરાહ લાયે હેં, મગર જંગે બદરમેં ભી ઇનકી તેઅદાદ બોહોત ઝિયાદાથી ઓર ફક્ત તીનસો આદમીયોં કી છોટીસી જમીઅતસે બ તાઇદે ઈલાહી હમને ઉન પર ફતેહ પાઇથી. અબ વો બદરકા બદલા લેને કે લિયે

આયે હેં. મુસલમાનોં કે ખેત ઉન્હોંને ઉજાડ કર દિયે હેં માલુમ નહીં ઓર કયા કયા સિતમ ઢાઇંગે. મેરી રાય યે હે કે હમ બાહર નિકલ કર મરદાના વાર દુશમનકા મુકાબિલા કરેં. હમારા કોઈ હરજ નહીં હોગા. યાતો હમ દુશમન કો માર માર કર ભગા દેંગે ઓર ઉન પર કામિલ ફતેહ હાસલ કરીંગે યા હમ શહાદત કા રૂતબા પાઇંગે ઓર અબદી જન્નત હાસલ કરીંગે. હમેં ઈસમેં ઘાટાહી કયા હે. દોનું બાતુંમેં સે એક તો ઝુરૂર હમ કો હાસલ હોગી. યા રસુલુલ્લાહ સલ૦ ! મેં હુઝુર કે સામને ઓહોદ કરતા હું કે મેં ઉસ વક્ત તક ખાના નહીં ખાઉંગા જબ તક કે મયદાન મેં નિકલ કર દુશમન કે લશકરમેં કત્લકા બાઝાર ગર્મ ન કરૂં. ”

હઝરત હમઝા રદી૦ યે શુજાઆના ઓર મરદાના કલામ કર કે બેઠ ગયે. ફિર ખસીમા રદી૦ જીનકા બેટા સઈદ રદી૦ બદરમેં શહીદ હુવા થા ઉઠે ઓર અર્ઝકી.

“ યા રસુલુલ્લાહ સલ૦ ! મેરે માં બાપ આપ પર ફિદા હોં. જંગે બદર મેં મુઝે શામિલ હોને કા બડા શોક થા મગર મેરે બેટેને મુઝે જાને સે રોકા. ફિર હમને કુરઆ અનદાઝી કી ઓર કુરઆ ઉસકે નામ નિકલા. વો જંગે બદરમેં શામિલ હુવા ઓર ઉસને શહાદત પાઈ. આજ રાતકો મેંને ખ્વાબમેં દેખા કે વો નિહાયત નફીસ ઓર પાકીઝા લિબાસ પેહને હુવે એક નિહાયત હી ખુશનુમા બાગમેં

ખુશો ખુર્રમ સેર કર રહા હે, મુઝ કો દેખકર ઉસને કહા કે યે જન્નત હે, જો મેરે પરવર દિગારને બદરમે શહીદ હોને કે ઇવઝ દિયા હે. જો વાઅદે જન્નત કે રસુલે ખુદા સલ૦ ને હમસે કિયે થે ઉનકો મેને બરહક પાયા ઓર મુઝકો સબ કુછ મિલ ગયા હે, જીસકી આં હઝરત સલ૦ ને બશારત દીથી. મેરે બાપ ! તુભી ઇસી રાસ્તે આ, મુઝે જન્નતમેં આકર મિલ ઓર જન્નતકી નેઅમતેં હાસિલ કર. યા રસુલુલ્લાહ સલ૦ ! મેરી રાય હે કે હુઝુરે અનવર હમ લોગોંકો શહીદ હોનેકા મોકા દેં. મેરી ઉમર બોહોત હો ગઇ હે, મુઝપર કરમ કીજીયે કે મેરી મોત મયદાને જંગમેં હો ઓર મેં અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦ કી રાહમેં મારા જાઉં.”

હઝરત હમઝા રદી૦ ઓર હઝરત ખસીમા રદી૦ કે દિલેરાના કલમાત સુનકર તમામ સહાબા એ કિરામ કે ચેહરે દિલી જોશસે તમ તમા ઉઠે ઓર સબને યકઝબાન હોકર મયદાને જંગમેં જાનેકી તજવીઝસે ઇતતિફાક કિયા. રસુલુલ્લાહ સલ૦ ને આખર યેહી તજવીઝ પસંદ કી ઓર જલ્દ જલ્દ તઇયારી કરકે મદીને મુનવ્વરાસે બાહર નિકલ કર ઓહદકી પહાડી પર દુશમનકે મુકાબિલ ડેરે ડાલ દિયે.

જબ દોનોં તરફકી ફોજેં આરાસ્તા હોકર બિલ મુકાબિલ હુઈ. તો રસુલે ખુદા સલ૦ ને પચાસ તજરૂબેકાર

તીર અનદાઝોંકો અપની ફોજકી પુશ્તપર મુતઅઇયન કિયા ઓર ઉનકો હુકમ દિયા કે "તુમ ઇસ જગાસે હરકત ન કરના અગર દુશમન પીછેસે હમપર હમલા કરેં તો ઉનકો તીર મારકર પસપા કરદેના ઓર અગર હમ દુશમનકી ફોજકો ભગાદેં ઓર ગલબા પાકર ઇનકા માલ અસબાબ લેને જાંય તોભી તુમ ઇસી જગા ખડે રહેના. ઝિનહાર ઝિનહાર ઇસ જગાસે ન હિલના, જબ તક મેં ખુદ તુમકો હુકમ ન દું." ઇસકે બાદ આપને ઝંડેકે નીચે જો મુસઅબ બિન ઉમેર રદી૦ કે સિપુર્દ થા ખડે હોકર દોઆ માંગી ઓર ખુતબા પઢા, જીસમે અપને સહાબાકો પરહેઝગારી, તકવા ઓર ઇસતિકામતકી નસીહત ફરમાઇ. ઇતનેમેં કાફેરોંકે લશકરકે અલમ બરદાર તલહા બિન તલહાને મેદાનમેં નિકલ કર પુકારા કે-"લશકરે ઇસલામસે કોન જંગજુ મેરે મુકાબલેકો નિકલતા હે." યે સુનકર ફોરન અસદુલ્લાહુલ ગાલિબ હઝરત અલી ઇબ્ને અબી તાલિબ રદી૦ લશકરે ઇસલામસે નિકલકર મેદાનમેં ઇસકે મુકાબિલ હુવે. તલહાને હઝરત અલીકર૦ પર બડે ઝોરસે તલવાર કા વાર કિયા. હઝરત અલીને ઇસકા વાર ઢાલ પર સંભાલા ઓર સુબુક દસ્તી કરકે અયસી તલવાર ચલાઇકે ઇસકો દો ટુકડે કર દિયા. યે મઆમલા દેખકર કાફેરોંકે લશકર પર હયબત છા ગઇ. મગર મુસલમાનોં કે લશકરમેં અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બુલંદ હુવા ઓર

રસુલે ખુદા સલ૦ અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજાલાય. તલહા કે બાદ અબુશીબાને અલમ ઉઠાયા ઓર બડે ફખ્રસે મય-દાનમે ચક્કર લગાને લગા. ઈધરસે હઝરત હમઝા શેરે ખુદા વ શેરે રસુલ ઈસકે મુકાબલે કો નિકલે ઓર લેહઝા ભરમે ઈસકા કામ તમામ કરદિયા. ઈસી તરાહ કાફેરોંકે સાત અલમ બરદાર પય દર પય કત્લ હુવે. અબ કાફેરોંકે લશકરને એકબારગી હમલા કિયા. હઝરતઅલી કર૦ સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ અબુ દજાના રદી૦ ઓર દીગર ચીદાચીદા સહાબા કાફરોંકે લશકરમેં ઘુસ ગયે. ઓર અયસી તલવાર ચલાઈકે સારા મયદાન કાફેરોંકે ખુ-નસે સુર્ખ કરદિયા. કાફેર તાબ ન લાકર પસપા હુવે ઓર મુસલમાન લશકર ઈનકા માલ અસબાબ લેનેકે લિયે ટુટ પડા. હઝરત હમઝા રદી૦ દુશમનોંકો ભગાકર મુઝફ્ફરો મનસુર અપને લશકરકો વાપિસ આ રહેથે કે રાસ્તેમેં એક ખડડેમેં ગીર પડે વો હબશી ગુલામ ઈસ જગે છુપા હુવા થા ઈસને ફિલફોર ઘાતસે નિકલકર હઝરત હમઝા રદી૦ કી પુસ્તપર નેઝા મારા, જીસકી અની હઝરત હમઝા કે જીગરકે પાર હો ગઈ ઓર વહીં આપ જાં બહક હો ગયે. હબશી હઝરત હમઝા રદી૦ કા જીગર નિકાલ કર હીંદ કે પાસ લે ગયા. હીંદને જીગર દાંતો સે ચબાયા. ફિર હબશીકે હમરાહ જંગકે મયદાનમેં જાકર હઝરત હમઝા રદી૦ કી લાશકે ટુકડે કીયે ઓર ઈસ તરાહ અપના સીના

ઠંડા કરકે હબશીકો અપના તમામ ઝેવર દેકર આઝાદ કરદિયા. જબ મુસલમાનોંકા લશકર લુટકે લિયે કાફેરોંકે કેમ્પ પર ટુટ પડા તો તીર અનદાઝોંને જો ફોજકી પુશ્ત પર મુકરર કિયે ગયેથે આપસમે કહાકે હમારી ફતેહ હોગઇહે ચલો હમભી લુટમેં હિસ્સાલેં અબ હમારી યહાં કયા ઝુરૂરત હે ઇનકે અફસરને કહાકે હમકો રસુલે ખુદા સલ૰ કા તાકીદી હુકમ હે કે હમ યહાંસે હરકત ન કરેં મગર ઉન્હોંને ન માના ઓર અપની જગા છોડકર ચલે ગયે.

ખાલિદ બિન વલીદ, અકરમાં બિન અબુ જેહેલ ઓર ઉમરૂ બિન આસ જો કાફેરોંકે લશકરમેં સવારોંકે અફસરથે વો લડાઈ કે વકત દોતીન દફા મુસલમાનોં કે લશકર કે પિછલે હિસ્સે પર હમલા આવર હુવે થે મગર તીર અનદાઝોંને ઉનકો પસ્પા કિયા થા અબ જો ઉન્હોંને મોકા ખાલી પાયાતો વો ચક્કર લગાકર ઈસલામી કેમ્પકી પિછલી બાઝુપર હમલા આવર હુવે. તીર અનદાઝતો વહાંસે ચલેહી ગયેથે વો બિલા રોક ઈસલામી કેમ્પતક જહાં રસુલે ખુદા સલ૰ ચંદ અકાબિર અસહાબકે સાથ ખડે થે પહોંચ ગયે. લડાઇ શુરૂ હુઈ, સહાબાને રસુલે ખુદા સલ૰ કો દરમીયાનમેં લે લિયા ઓર સીના સિપર હો કર દુશમનોંસે લડને લગે મગર એક મુઝીને ઈસ ઝોરસે તાકકર પત્થર મારા કે રસુલે ખુદા સલ૰ કી પેશાની મુબારક પર લગા. જીસકી ઝરબસે રસુલે ખુદા સલ૰ ઝખમી હોકર

ગિરપડે. મગર હઝરત અલીકર૦ ને ફિલફોર ઉઠાયા ઓર આપકો ચારોં તરફસે ઘેર કર મેહફુઝ જગામેં લેગયે. ઇસ-લામ કે અલમ બરદાર મુસઅબ બિન ઉમેર રદી૦ ભી શહીદ હુવે ઓર બોહતસે અસહાબભી શહીદ હો ગયે. દુશમનોંને રસુલે ખુદા સલ૦ કી શહાદતકી ખબર મશહુર કરદી જીસસે ઇસલામી લશકર ઓરભી પરેશાન હો ગયા. બાઅઝ તો સરાસીમા હાલત મે મદીને કો ચલે ગયે ઓર બાઅઝ ઇધર ઉધર તલાશ કરતે હુવે રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ આકર જમે હુવે.

ફતેહતો મુસલમાનોં કે લશકરકીથી મગર સિર્ફ રસુલે ખુદા સલ૦ કી એક હુકમ ઉદુલી કી બદોલત યે શાનદાર ફતેહ શિકસ્તસે બદલ ગઈ. કાફેરોંને મુસલમાનોંકા ઝિયાદા પીછા ન કિયા વો ઇતની ફતેહકોહી ગનીમત સમઝકર ખુશી ખુશી મકકે કો વાપિસ ચલે ગયે ઓર રસુલેખુદા સલ૦ અપને સહાબાકે સાથ જો આપકે હમરાહ રેહ ગયે થે મદીને મે વાપિસ તશરીફ લે ગયે લેકિન હઝરત હ-મઝા રદી૦* કી શહાદતકા આં હઝરત સલ૦ ઓર

* ઇબતિદાએ ઇસલામપે જબકે ઇસલામી જમાઅતકી તેઅ-દાદ નિહાયત કલીલ થા તો મકકેવાલે આં હઝરત સલ૦ કો બુરા ભલા કેહતે ઓર હર ગલી કુચોંમેં ઇનકી નિહાયત હતક કરતે થે. એકદિન હઝરત હમઝા રદી૦ શીકાર ખેલ કર વાપિસ આય તો ઉન્હોંને

એહલે ઈસલામ કો સખ્ત સદમા પોંહોંચા ક્યોંકે ઈસલામકી ઈબતિદા ઈસ શેરેખુદા વ શેરે રસુલ સલ૦ કી શુજાઅત ઓર જાંફેશાનીકી અઝહદ અહેસાન મન્દ થી.

સુના કે અબુ જેહેલને આજ ઈન્કે ભતીજે કી સખ્ત હતક કી હે. યે સુનકર ઉનકો સખ્ત ગેરત આઈ ઓર ઉસીવક્ત શીકારી લિબાસ મેં અપની કમાન હાથમે લીયે હુવે કાઅબે મે ગયે જહાં મક્કે કે રઈસ જમા થે. ઓર જાતે હી અબુ જેહેલ કે મુંહ પર ઝોરસે કમાન માર કર કહા "તુને મેરે ભતીજે કો. બે ઈઝઝત કીયા હે, મે ભી નયે દીનકા પયરવ હો ગયા હું તુઝમેં હિમ્મત ઓર જુરઅત હો તો મેરા મુકાબલા કર" યે દેખકર સબકો ચેહરોંપર હવાઈયાં ઉડને લગીં ઓર મારે ખોફ કે દમ બખુદ રેહ ગયે. કિસીકા હોસ-લા ન પડા કે ઉફ કર સકેં. દેહશતસે કાંપને લગ ગયે ઓર આયંદા કે લિયે આં હઝરત સલ૦ કી ઝાહેર મેં હતક કરની છોડ દી. હુઝરત હમઝા રદી૦ કે ઈસલામ લાને પર ઈસલામી જમાઅત કો બડી ત-કવીયત હાસલ હુઈ ઓર જંગે ઓહદ તક હુઝરત હરેક માઅરકે મેં ઈસલામ કે તાકત વર ઓર ઝબરદસ્ત હિમાયતી સા-બિત હોતે રહે ઓર ઉનકે ઝોર આવર બાઝુ સે અલ્લાહ તઆલાને ઈસલામી જમાઅત કી તાકત મઝબુત કર દી. જસ્ટીસ સઈયદ અમીરઅલી અપની કિતાબ મેં હઝરત હમઝા રદી૦ કી નિસબત લખતે હેં કે ઈસ નામી શુજાઅ, જરી, જાંબાઝ, ફઈયાઝ ઓર સાદિકુલ કોલ પહેલવાનને જીસકી સફ શિકન ઓર હયબતનાક તલ-વાર સે તમામ કુરેશ લરઝાં થે, ગેરત ખાકર ઈસલામ કી હીમાયત કા બીડા ઉઠાયા ઓર સિદક દિલસે ઈસલામ કી હિમાયત કરતે હુવે અપની જાન ભી ઈસલામ પર કુરબાન કર દી"

બાબ ૩

જંગે ખનદક.

મકકેકે મુશરેકુંને સને ૫ હિજરી મેં ફિર મદીને મુન-વ્વરાપર ચઢાઈકા કસ્દ કિયા. ઓર બોહોતસે કબીલોંકો અપની ઈમદાદપર બુલવાયા. ઇસ તઇયારીકી ખબર રસુલે ખુદા સલ૦ કો મદીને મુન૦વ્વરામેં પહોંચ ગઇ, ઇસપર રસુલે ખુદા સલ૦ ને ફયસલા કિયા કે મદીને મુન૦વ્વરાકો મેહફુઝ કરેં, ચુનાંચે આપને હુકમ દિયા કે મદીને કે ગિરદાગિર્દ એક ખનદક (ખાઇ) ખોદી જાયે ઓર તમામ સહાબાકો જમ્આ કરકે ઇનકે કઇ એક ગિરોહ બનાયે ઓર હર એકકો ખોદનેકા કામ સિપુર્દ કિયા. ખુદ રસુલે ખુદા સલ૦ ને ભી અપને ઝિમ્મે ખુદાઈકા કામ લિયા ઓર સહાબાકે સાથ બરાબર ખનદક ખોદતે રહે. જબ ખનદક તઇયાર હો ગઈ તો અબુ સુફિયાન ભી એક બડા લશકર લેકર આ પહોંચા જીસ્કી તેઅદાદ દસહઝારથી મગર મદીને મુન૦વ્વરાકી હિફાઝત ઓર ઉસ્કે ગિર્દ ખનદક દેખકર શશો પંજમેં પડ ગયા. લડાઈ કી યે તદબીર મકકે વાલોંકે

નઝદીક અનોખી થી. નાચાર ઈસને મદીનેકે ગિરદાગિર્દ લશકર ઉતારા ઓર મદીનેકો ચારોં તરફસે ઘેર લીયા. ઈધર રસુલે ખુદા સલ૦ ને જા બજા મોરચે કાયમ કરકે સહાબાકો ઈનપર મુકરર કરદિયા ઓર મુશરેકીન કે હુમલેકા ઇનતિઝાર કરને લગે.

દુસરે દિન મુશરેકીનને હુમલા કિયા મગર સહાબાને ઈન્હેં પસપા કર દિયા. ઇસી તરાહ હરરોઝ લડાઇ હોતી રહી મગર મુશરેકીનકો મદીનેમેં દાખિલ હોનેકા રાસ્તા ન મિલા. જબ મુહાસિરે (ઘેરે) કો કુચ્છ દિન ગુઝર ગયે તો મદીનેકે મુનાફિક લોગ રસુલે ખુદા સલ૦ પર તમસખોર ઉડાને લગે. ઓર કેહને લગે કે પયગમબરે ખુદા સલ૦ ને તો યે બશારત દીથી કે મુશરેકીનપર મુસલમાનોંકો ફતેહ હાસલ હોગી મગર સુરત યે પેશ આ રહી હે કે હમ ચુહોંકી તરાહ બિલ્લુમેં દબે હુવે હેં ઓર ઝુરૂરી હાજત કે લિયેભી બાહર નહીં નિકલ સકતે. જો કુચ્છ વાઅદે રસુલે ખુદા સલ૦ ને હમસે કિયેથે વો (નઉઝો બિલ્લાહ) ગલત સાબિત હુવે. ચુનાંચે બની સલમા ઓર બની હારિસા દોનોં કબીલોંને યે ઈરાદા કિયા કે રાતકો અપને મોરચે છોડકર મુશરેકીનકે લશકરમેં જા મિલેં, મગર રસુલે ખુદા સલ૦ કો ઇસ બાતકી ઈતતિલાઅ હો ગઈ તો ઈનકો સખ્ત તંબીહ કી ગઇ. ઈસપર વો ઈસ ઈરા-

હેસે બાઝ આયે. સહાબા રઢી૦ જો રસુલે ખુદા સલ૦ પર જાનેં કુરબાન કિયે હુવે થે વો હરરોઝ તકલીફ ઉઠાતે થે મગર ઇનકો કામિલ યકીનથા કે જો કુછ રસુલે ખુદા સલ૦ ને વાઅદા ફરમાયા હે વો ઝુરૂર પુરા હોગા ઔર આખિ-રમેં ઇનકો મુશરેકીનપર ફતેહ હાસલ હોગી. ગો અબુસુ-ફિયાન મકકેસે બોહોત બડા લશકર લેકર આયાથા મગર ઇસિપર ભી ઇસિને યે કોશીશ કી કે મદીને કે ગિર્દ નવાહકે કબીલે જીનકે સાથ મુસલમાનોંકા મુઆહેદા હો ચુકાથા ઇનકો અપની મદદ કે લિયે બુલાયે. ચુનાંચે બની કરીઝાકી તરફ ઇસને એક કાસિદ ભેજા કે "હમારી મદદ કરો, તાકે હમ તુમ મિલકર ઇસ નઈ ઇસલામી કોમકો નેસ્તો નાબુદ કર દેં." બની કરીઝાને કાસિદ કો યે જવાબ દિયા કે "હમારા મુઆહેદા મુસલમાનોંકે સાથ હો ચુકા હે અગર હમને ઓહોદ શિકની કી તો મુસલમાન મકકેવા-લોંસે ફારિગ હોકર હમપર હમલા કરીંગે ઔર હમકો પાયમાલ કરદેંગે, કયોંકે હમ જાનતે હેં કે અબુ સુફિ-યાન કે હમરાહી થક કર વાપિસ ચલે જાઈંગે યા શિકસ્ત પા જાઈંગે" ઇસપર કાસિદને કહા કે "અબુ સુફિયાન ઇસિ ઇરાદેસે આયા હે કે મુસલમાનોંકો સફહે હસ્તીસે મિટા દે, વો કભી વાપિસ ન હોગા જબતક મદીને પર કબઝા ન કરે. અગર તુમ ઇસવક્ત ઇસકે સાથ શામિલ ન હોગે તો મદીના ફતેહ કરનેકે બાદ વો તુમપર ચઢ

આવેગા ફિર તુમકો સખ્ત મુસીબતકા સામના હોગા. ઈસપર વો માન ગયે ઓર ઉન્હોંને ઇકરાર કિયા કે હમ ચંદ રોઝમેં લડાઈકા અસબાબ દુરૂસ્ત કરકે મુશરેકુંકે સાથ આ મિલીંગે. ઇસી તરાહ ઓર કબીલોંને ભી ઓહોદ શિકની કી. જીસકા ખમયાઝા ઇન્હેં અચ્છીતરાહ ભુગતના પડા. અબુ સુફિયાન કી જમીઅત બઢતી ગઈ. મગર ઈસ્કો ગલબા હાસલ ન હુવા. એક દિન ઝુંઝલાકર અકરમા બિન અબુ જેહેલ ચંદ સવારોંકો લેકર ખનદકકે એક તંગ મકામપર હમલા આવર હુવા ઓર ખનદકકે પાર હોકર ઈસલામી સફ તક પહોંચ ગયા, મગર હઝરત અલી રદી૦ ચંદ ચીદા બહાદુરોંકે સાથ ફિલફોર મોકેપર પહોંચ ગયે ઓર મુશરેકીન કે દરમીયાન હાયલ હો ગયે. અકરમા ને જો અપના રાસ્તા અપને લશકરકે સાથ [illegible] હુવા દેખાતો ફિર કર હઝરત અલી કર૦ કે હમરાહીયોંપર ટૂટ પડા. ઓર એક મઝબુત સવાર ઉમરૂ* નામી હઝરત અલી કર૦ કે મુકાબિલ હુવા. દોનોં મેં ખુબ તેગ ઝની હુઈ. આખિર હઝરતઅલી કર૦ ને અલ્લાહો અકબર કા નાઅરા બલંદ કિયા ઓર ઉમરૂ ઘાયલ હોકર ઝમીનપર ગિર પડા. અકરમા ઓર ઉસ્કે હમરાહી પુરસત પાકર ઘોડે કુદાકર ખનદકકે પાર હો ગયે મગર નોફિલ પાર ન હો સકા ઓર

---

* ઉમરૂ બિન અબદુહ એક હઝાર જવાન કે બરાબર સમઝા જાતા થા.

ઝુબેર રદી૦ ને ઉસ્કા કામ તમામ કર ડાલા. અબુ સુફિ-યાનને યે દેખકર હઝરત રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ એક આદમી કે સાથ કહેલા ભેજા કે " નોફિલકી લાશ હમ કો દી જાય ઓર ઇસ્કે ઈવઝ હમ એકસો ઉંટ આપ કો દે દેંગે કયોં કે નોફિલ હમ મેં એક મુમતાઝ શખ્સ થા." ઇસ્કે જવાબ મેં રસુલે ખુદા સલ૦ ને કેહલાયા કે " હમ લાશકા મુઆવેઝા નહીં લેતે કયોં કે હમ ઇસ્કો નજીસ ઓર નાપાક જાનતે હૈં. ઓર ઈસિકા મુઆવેઝાભી નજીસ ઓર નાપાક સમઝતે હૈં. તુમ બિલા મુઆવેઝા ઈસિકી લાશ ઉઠા લે જાવ હમ કુછ એતેરાઝ નહીં કરીંગે."

રાત કે વક્ત રસુલે ખુદા સલ૦ ને એક શખ્સ હઝીફા નામીકો દુશમન કે કેમ્પમેં ખબર લાનેકો ભેજા. હઝરત હઝીફા રદી૦ ચુપ ચાપ દુશમન કે કેમ્પ મેં પહોંચ ગયે ઓર એક ગિરોહ મેં જો આગ સેંક રહે થે કયોં કે સરદી સખ્ત થી શામિલ હોકર બેઠ ગયે. કિસીને ખ્યાલ ન કિયા કે યે કોઈ ગેર હેં, થોડી દેર કે બાદ એક આદમી અબુ સુફિયાન કે પાસસે ઇસ ગિરોહ કે પાસ આયા ઓર કેહને લગા કે " મેં એક ખુશીકી ખબર તુમકો સુનાતા હું બ-શરતે કે તુમ મેં કોઈ ગેર ન હો " સબને કહા કે " હમ મેં કોઈ ગેર નહીં હે તુ જલદી હમકો ખબર સુના " ઉસને કહા " બની કરીઝા યહુદ કી તરફસે પયગામ આયા હે કે

અન કરીબ લડાઈકા અસબાબ દુરૂસ્ત કરકે વો હમસે આ મિલીંગે" ઇસ પર સબને કહા કે "કિસી તરાહ મુહાસિરા જલ્દ ખતમ હો કયોં કે સરદી કી શિદ્દત સે હમ તંગ આ ગયે હેં."

હઝીફા રદી૦ યે ખબર સુનકર ચુપચાપ રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ વાપિસ પહોંચે ઓર જો કુછ સુના થા વો અર્ઝ કિયા. રસુલે ખુદા સલ૦ ઉસ વક્ત તો ખામોશ રહે લેકિન સુબ્હાકો તીન આદમી બની કરીઝાકી તરફ રવાના કિયે કે ઉનકો અપના ઇકરાર ઓર ઓહોદ યાદ દિલાવેં તાકે વો ઇસ ઇરાદે સે બાઝ આયેં. જબ રસુલે ખુદા સલ૦ કે કાસિદ ગયે તો ઉન્હોંને બની કરીઝા કો બોહોત સમઝાયા ઓર યે ધમકી ભી દી કે "અગર તુમ ઓહોદ કો તોડોગે તો તુમારા વોહી હાલ હોગા જો બની નુઝેર કા હુવા હે." મગર ઉન્હોંને કુછ પરવા નહીંકી ઓર કહા કે "અબુ સુફિયાન કે સાથ ઇકરાર કર ચુકે હેં ઓર અબ હમ ઇકરાર પુરા કિયે બગેર નહીં રહે સકતે ઓર હમેં મુસલમાનોંકા કુછ ખોફ નહીં કયોંકે ઇસ લડાઇકે બાદ મુસલમાનોંકા કહીં નામો નિશાન ભી ન રહેગા."

જબ કાસિદ ના કામ વાપિસ આયે તો રસુલે ખુદા સલ૦ કો કુલ હાલસે આગાહ કિયા મગર રસુલે ખુદા સલ૦ મુતલક ન ઘભરાયે બલકે યે ફરમાયા કે "અલ્લાહી હમારે

લિયે કાફી હે” ઓર ઝોરસે તકબીર કહી જીસકો સુન કર મુસલમાનોંકે સારે લશકર મેં અલ્લાહો અકબર કા નાઅરા ઇસકદર બલંદ હુવા કે મુશરેકીન સુનકર ઘભરા ગયે ઓર સમઝે કે મુસલમાનોંકો કોઈ ખુશીકી ખબર મિલી હે જીસપર વો અલ્લાહો અકબરકે નાઅરે બલંદ કર રહે હેં. અબુ સુફિય.નભી ઘભરાયા મગર ઇસને યે તજવીઝ કી કે કલ સખ્ત હમલા કરકે જીસ તરાહ હો સકે મદીનેકો તસખીર કરે. ચુનાંચે ઉસને મુખતલિફ કબીલોંકે સરદારોંકો કેહલા ભેજા કે સુબોહ હોતેહી તમામ લશકર યકબારગી હમલા કરે ઓર પીછે ન હટે જબ તકકે કામિલ ફતેહ ન હો.

જબ યે પયગામ બની કરીઝ. (જો અબુ સુફિયાનકે લશકરમેં આ ગયે થે) કે સરદાર અબુ લબાબાકો પોંહચા તો ઉસને કેહલા ભેજા કે “કલ સબતકા* દિન હે, ઇસલિયે હમ કલ કિતાલ નહીં કર સકતે.” જબ અબુ સુફિયાનને યે પયગામ સુના તો વો સખ્ત ગઝબમેં આયા ઓર ઉસને કેહલા ભેજા કે “કલ ઝુરૂર હમલા કરના હે. તુમ સબત કિસી ઓર દિન મના લેના.” ઇસપર અબુ લબાબાભી ગઝબનાક હુવા ઓર ઉસને કાસિદકો કહા કે “અબુ સુફિયાન બે અકલ ઓર એહમક હે જો નહીં જાનતા કે હમ સબતકે રોઝ કોઈ કામ નહીં કર સકતે. સબતકા દિન હમારે લિયે

* સનીચર કે દિનકો સબ્ત કેહતે હે.

મુકદ્દસ હે ઓર હમ ઉસકી બુઝુર્ગીકો હમેશા કાયમ રખતે હેં કયોંકે એક દફા એક કોમને સબતકા લિહાઝ નહીં રખ્ખાથા તો વો બંદર ઓર ખિનઝીર બન ગયે થે. અગર હમભી સબતકા પાસ નહીં કરીંગે તો હમપરભી વોહી બલા નાઝિલ હોગી, ઈસલિયે હમ કલ જંગ નહીં કરીંગે. અગર અબુ સુફિયાન હમકો જંગમેં શામિલ કરના ચાહતા હે તો કલકા દિન જંગ મોકુફ રખે.”

અબુ સુફિયાન યે સુનકર સખ્ત તયશમેં આયા ઓર ઉસને ફિર સરદારોંકો જમે કરકે કહાકે “યહુદી બહાના કરતે હેં ઓર જાન બુઝકર હમસે જુદા હોતે હેં. ઈસલિયે હમભી ઉનકો જુદા કરતે હેં. તુમ કલ સુબાહ યહુદીયોંકી મદદ બગેર મદીનેપર હમલા કર દો ઓર ખનદકસે ન હટો, જબતકકે હમકો કામિલ ફતેહ હાસલ ન હો, ઓર મુસલમાનોંકા લશકર નેસ્તો નાબુદ ન હો જાય. પસ ઓહોદ કરલોકે કલ તુમ પસપા નહીં હોગે ઓર જીસ તરાહ બન પડે મદીને પર કબઝા કર લોગે, ફિર હમ હમેશાકે લિયે મુતમઇન હોકર મકકેકો ખુશખુશ વાપિસ ચલે જાઇંગે.”

જબ ઈસ પકકે ઇરાદેકી ખબર રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર સહાબા રદી૦કો પહોંચી. ઓર સહાબા રદી૦કો અનદેશા હુવા કે મબાદા કલ મુશરેકીનકો ગલબા ન હાસલ હો જાય. તો રસુલે ખુદા સલ૦ને હાથ ઉઠાયે ઓર અલ્લાહ તઆલાસે

ઈમદાદ તલબ કી. દોઆ કુબુલ હુઇ ઓર ઉસ વક્ત ઈસિ ઝોરસે આંધી ઓર બારિશ આઇકે મુશરેકીનકે ખયમે ઉખડ ગયે. ઉનકી આગ ઉડ ગઇ ઓર સરદીસે ઉનકે હાથ પાઉં સુન હો ગયે. તુફાન કયાથા ઈલાહી ગઝબથા કે મુશરેકીનકે લશકરપર ઉમડ આયા. મુશરેકીનકે લશકરમે અયસી સરાસીમગી ઓર પરેશાની છાઈ ઓર વો અયસે બેદિલ ઓર બેહોસલા હો ગયે કે ઇસ ઈલાહી લશકરકે મુકાબલેકી તાબ ન લાકર ઉન્હોંને કુચકા બિગુલ બજા દિયા ઓર જો સામાન હમરાહ લેજા સકતે થે લેકર રાતોંરાત ચલ દિયે મગર આંધીકા તુફાન બરાબર ઉનકા પીછા કીયે જાતાથા ઓર ઉનકો ભગાયે લે જાતાથા. મુશરેકીન અઝહદ હિરાસાં થે. ઉનકો યે ખ્યાલ થા કે પયગમબરે ઈસ્લામ સલ૦ને (નઊઝો બિલ્લાહ) જાદુ કિયા હે ઓર જાદુકે ઝોરસે યે આંધીકા તુફાન ઉનકે પીછે લગા દિયા હે. વો નિહાયત પરેશાનીમે ગકામ રહેહ તક પહોંચે ઓર વહાંસે નિહાયત ખસ્તા ઓર શિકસ્તા હાલમેં મકકેકો નાકામ વાપિસ ચલે ગયે.

સુબોહ હુઈ તો સહાબા રદી૦ ને મયદાન ખાલી પાયા ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. મુનાફેકીન શરમીંદા ઓર ઝલીલ હુવે કયોંકે અલ્લાહ તઆલાને અપને રસુલ કે વાઅદોંકો સચ્ચા કર દિખલાયા ઓર કાફેરોંકો રૂસવા ઓર ઝલીલ કિયા ઓર એહલે ઈસ્લામકો મુઅઝઝિઝ ઓર ફતેહમંદ કિયા.

જંગે ખનદકસે ફરાગત પાકર રસુલે ખુદા સલ૦ ને બની કરીઝા પર જીન્હોંને ઓહોદ શિકની કી થી ચઢાઈ કી ઓર બની કરીઝાકે કિલ્એકા મુહાસિરા કિયા. ઈકિસ રોઝ તક લડાઈ હોતી રહી. મદીનેકે મુનાફિકોંને બની કરીઝાકો કેહલા ભેજાકે "તુમ મુસલમાનોંકે મુકાબિલ અડે રહો ઓર હરગિઝ ઉનકી ઈતાઅત ન કિજીયો, હમ જલદી તુમારી મદદકો પહોંચીંગે." મગર મુનાફિકોંકી તરફસે કોઈ શખ્સ બની કરીઝા કી ઈમદાદનો ન પહોંચા. વો ઇનતેઝાર કરતે કરતે થક ગયે ઓર લડાઇસે તંગ આ ગયે. ઈસપર ઉન્હોંને સુલેહકા પયગામ ભેજા ઓર કહાકે "હમકો ઇજાઝત દી જાયે કે હમ અપને કિલ્એસે નિકલ કર કિસી ઓર મકામ મેં ચલે જાવેં" રસુલે ખુદા સલ૦ ચુંકે ઈન લોગોંકી બદ ઓહદીયોંસે અચ્છી તરાહ વાકિફ હો ચુકે થે ઈસલિયે આપને ઈસ શરતપર સુલેહ નામનઝુર ફરમાઈ ઓર ફરમાયા કે "તુમ બિલા કિસી શરત કે હમારે રૂબરૂ હાઝિર હો જાવ, હમ જીસ તરાહ ચાહિંગે તુમસે સુલુક કરીંગે. ઈસપર ઉન્હોંને કેહલા ભેજા કે "કબીલએ ઓસ મેં સે કુલાં શખ્સકો હમારે પાસ ભેજ દો." ઈસ પર ઉસ શખ્સકો કિલ્એમેં ભેજા ગયા ઓર બની કરીઝા ને ઉસસે પુછા કે "કયા હમ પયગમબરે ઈસલામકે સામને હો જાયેં?" ઉસને કહા કે "અગર તુમ વહાં જાવગે તો કત્લ કિયે જાવગે કયોંકે તુમારી શરારત હદસે બઢ ગઈ

હે ઓર યકીનન તુમકો કત્લ કિયા જાયગા, તાકે દુસરોંકો નસીહત હો” ઈસપરઉન્હોંને હાઝિર હોનેસે ઈનકાર કિયા.

ફિર ઉન્હોંને કબીલએ બની અવસકો કેહલા ભેજા કે “તુમ મુસલમાનોંકે હમરાહ હો ઓર હમારે કરીબી હો. તુમ પયગમબરે ઈસલામપર ઝોર દેકર હમારી સુલેહ કરા દો તાકે હમ કત્લ હોનેસે બચ જાયેં.” ફિર કબીલએ અવસકે દસ આદમી આંહઝરત સલ૦ કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવે ઓર બની કરીઝાકી સિફારશ કી. પયગમબરે ઈસલામ સલ૦ ને જવાબ દિયા કે “અચ્છા, એક આદમી મુનસીફ મુકર્રર કર લો. જો મુઝમેં ઓર બની કરીઝામેં ફૈયસલા કર દે” બની કરીઝાને ઈસ બાતકો તસલીમ કર લિયા ઓર ઉન્હોંને સાઅદ બિન મઆઝકો અપના હકમ મુનતખબ કિયા. રસુલે ખુદા સલ૦ ભી ઇસ બાતપર રાઝી હો ગએ. સાઅદ બિન મઆઝને ફરીકેનસે ઓહદ લિયા કે “જો કુચ્છ વો ફયસલા કરેગા વો ફરીકેન બખુશી ખાતર મનઝુર કર લેંગે” જબ સાઅદ બિન મઆઝને કહા કે “બની કરીઝા કિલ્એમેંસે નિકલકર મુસલમાનોંકે લશકરમેં આ જાંયે.” બાકી ફયસલા ફિર સુનાયા જાયગા. ઈસપર બની કરીઝા કિલ્એસે ઉતરકર લશકરે ઇસલામમેં હાઝિર હો ગયે. ફિર સાઅદને યે હુકમ સુનાયા કે “બની કરીઝા મેં સે જો આદમી લડાઈ કરતે રહે હેં વો કત્લ

કિયે જાયે. ક્યોં કે વો વાજીબુલ કત્લ હેં. ઓર લડકે ઓર ઓરતેં બંદીમેં લિયે જાંયે." ઈસપર ઇનકી મુશ્કે બાંધી ગઈ. ઈનમેં એક હુહી બિન અખતબ થા જીસ્ને બની કરીઝાકો વરગલા કર ઉનસે ઓહેદ શિકની કરાઇથી, વો રસુલે ખુદા સલ૦ કા સખ્ત દુશમન થા. જબ ઉસ્કી મુશ્કેં બાંધી ગઈ તો રસુલે ખુદા સલ૦ ને ફરમાયા "હુહી ! તુને એહલે ઈસલામકો દુખ દેનેમેં કોઇ દકીકા ફરોગુઝાશ્ત નહીં કિયા દેખ, અલ્લાહુ તઆલાને તુઝકો કયસા ઝલીલો ખ્વાર કિયા હે." ઉસ્ને કહા "એક દિન ઈનસાનકો મોતકા મઝા ચખના હે. મેરા વક્ત ભી મોઅઇયન થા ઓર મુઝપર મોત આઇથી, મગર મેંને જીસ કદર અદાવત ઓર દુશમની આપસે ઓર આપકે રૂફુકાસે કી ઉસકે લિયે મેં અપને નફસકો મલામત નહીં કરતા ઓર મેં અબ ભી આપકો સચ્ચા નહીં સમઝતા ઓર આપકી તકઝીબ કરતા હું. મેરા બસ ચલે તો આપકો આપકે રફીકોંકે સાથ નેસ્તો નાબૂદ કરદું" ઇસપર ઉસકો દુસરે દુશમનાને ખુદા વ રસુલ સલ૦ કે સાથ કત્લ કિયા ગયા. ઓર ઉનકે બાલબચ્ચે કેદ કર લિયે ગયે ઓર ઉનકા માલ અસબાબ એહલે ઈસલામમેં તકસીમ કિયા ગયા. ઈસ્કે બાદ રસુલે ખુદા સલ૦ ને મદીને મુનવ્વરામેં મુરાજેઅત ફરમાઈ ઓર યકે બાદ દીગરે હરેક કોમપર જીન્હોંને બદ ઓહદી કી થી ઓર મુશરેકીનકો મુસલમાનોંકે ખિલાફ મદદ દીથી ચહાઈ કરકે

ઉનકો બહ ઓહદી ઓર ખુદા રસુલકી દુશમનીકા અચ્છી તરાહ મઝા ચખાયા.

બની લહયાન, બીરે મઉના ઓર બની મુસતલક વગેરાકી સરકોબીકી ઓર આસપાસકે રહેને વાલોંકે પાસ લશકર ભેજકર મદીનેકે ગિરદો નવાહમેં ફિર અઝસરે નવ અમન કાયમ કરદિયા.

અબ ઇસ્લામકી જમીઅત દિનબદિન બઢતી ગઇ ઓર વો છોટીસી જમીઅત જો મુશરેકીનકે હાથસે આયે દિન દુખ ઓર તકલીફ ઉઠાતીથી, અબ અલ્લાહ તઆલાકી તાઇદિસે ઝબરદસ્ત તાકત બન ગઇ ઓર દુશમન ઇસ્લામકે નામસે કાંપને લગે.

બાબ ૪

જંગે ખયબર.*

રસુલે ખુદા સલ૦ ને સને ૬ હિજરી કે આખિરમેં મક્કે પર ચઢાઈ કી, મગર બજાએ લડાઇ કે મક્કેવાલોંને દો સાલ કે લિયે સુલેહ કર લી. જો સુલહે હોદેબિયા કે નામસે મશહુર હે. ઈસ સુલેહકે બાદ આં હઝરત સલ૦ મદીને મુનવ્વરામેં તશરીફ લાયે. સને ૭ હિજરી કે શુરૂઅમેં ખુદાકે હુકમસે જંગે ખયબરકા એઅલાન ફરમાયા ઓર યે હુકમ દીયા કે "જો લોગ સુલેહ હોદેબિયામેં શામિલ થે સિર્ફ વોહી ઇસ જંગ કે લિયે તઈયાર હોં કયોં કે માલે ગનીમતસે સિર્ફ ઉન્હીં લોગોંકો હિસ્સા મિલેગા." ઇસપર સંહાબા જંગકી તઈયારી કરને લગે, ઓર સામાને હરબ દુરૂસ્ત કરનેમેં મસરૂફ હુવે. જબ તઈયારી મુકમ્મિલ હો ચુકી તો રસુલે ખુદા સલ૦ ઇસ ઈસ્લામી જમાઅતકે સાથ મદીને મુનવ્વરાસે ખયબરકો રવાના હુવે.

* એહલે ખયબરને મુઆહિદા તોડકર મદીને પર ચઢાઇ કરનેકી તઇયારી કર લી થી ઇસપર આં હઝરત સલ૦ ને ઉનપર હુમલા કરના મુનાસબ સમઝા.

એહલે ખયબરકો ભી કિસીને ખબર કર દી કે ઇસ-લામી લશકર અનકરીબ ઇનપર હમલા કરનેવાલા હે. ઉન્હોંને અપને મુઆવિન બની અસદ ઓર બની ગતફાનકો અપની મદદકે લિયે બુલા ભેજા. ઇસપર કબીલએ બની ગતફાનકે સરદાર એનીયા બિન હસીન ઓર બની અસદ કે સરદાર તલહા બિન ખ્વેલ્દ અપની અપની જમાઅતોં કે સાથ એહલે ખયબરકી મદદકો પહોંચ ગયે.

જબ મુસલમાનોંકા લશકર ખયબરકે કરીબ પહોંચા તો રસુલે ખુદા સલ૦ને બની અસદ ઓર બની ગતફાનકો કેહલા ભેજાકે "હમારા મુકાબિલા સિર્ફ એહલે ખયબરકે સાથ હે તુમ દરમિયાનસે હટ જાવ ઓર હમ એહલે ખયબરકી ખબર લેંગે" મગર ઉન્હોંને સાફ ઇનકાર કિયા ઓર કહાકે "હમ એહલે ખયબરકે મુઆવિન હેં. હમ ઉનકા સાથ તો નહીં છોડીંગે." ઇસપર લડાઇ શુરૂઅ હુઇ ઓર એક મહીને તક મુકાબિલા હોતા રહા. મગર એહલે ખયબર બની અસદ ઓર બની ગતફાનકે સાથ બરાબર મુકાબિલેપર અડે રહે. આખિર એક માહકે બાદ બની ગતફાન ભી એહલે ખયબરસે અલગ હો ગયે. મગર એહલે ખયબર ફિર ભી લશકરે ઇસલામકા ઝોર શોરસે મુકાબિલા કરતે રહે. ઇસ તરાહ એક મહીના ઓર ગુઝર ગયા. ઓર એહલે ઇસલામકે પાસ ખોરાકી વગેરાકી કમી હો ગઇ.

એક દિન લશકરે ઈસલામ બડે ઝોરસે હમલા આવર હુવા મગર એહલે ખયબરસે એક બહાદુર જીસ્કા નામ મરહબ થા ઓર શુજાઅત વ જવાંમરદીમેં અપના સાની નહીં રખતાથા. ચંદચીદા જવાન અપને હમરાહ લેકર કિલ્અેકે બાહર લશકરે ઇસલામકે મુકબિલેકો નિકલા. લશકરે ઈ-સલામમેં અનસારકા અલમ સાઅદ બિન અબાદાહકે હા-થમેં થા ઓર મુહાજેરીનકા અલમ હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ રદી૦ કે હાથમેં થા. જબ મરહબ ઉનકે મુકાબિલ હુવાતો ઉસને ઇસ શિદ્દતકે સાથ હમલા કિયા કે લશકરે ઇસલામકો ઉનકે કેમ્પ તક ધકેલ લાયા ઓર કઈ સહાબી શહીદ કિયે. સાઅદ બિન અબાદાહ ભી ઝખમી હુવે, ઓર મેહમુદ બિન સલમા જો અનસારમેં મશહુર શેહસ-વાર થે શહીદ હુવે. જબ મરહબ લશકરે ઇસલામકો હટાતા હુવા ઉસ મકામપર પહોંચા જહાં રસુલે ખુદા સલ૦ અપને ચંદ અકાબર સહાબાકે સાથ તશરીફ ફરમાથે તો રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર આપકે રૂપુકા મરહબ કે મુકાબિલ હુવે ઓર ઇસ્કી જમાઅતકો પીછે હટા દિયા. મરહબ ખુશી ખુશી કિલ્અેમેં દાખિલ હુવા ઓર એહલે ઈસલામ બોહોત ગમગીન હુવે કયોંકે ઉસદિન ઉનપર બડી સખતી હુઇથી. મોહમ્મદ બિન મુસલમા રદી૦ ગમગીન રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ આયે ઓર કેહને લગે કે " આજ હમપર બડી મુસીબત પડી. મેંને અયસા મુસીબતકા દિન

ઇસિસે પેહલે કભી નહીં દેખા." ઇસપર રસુલે ખુદા સલ૦ ને ફરમાયા કે "તુમ ગમગીન ન હો ઓર ન દુસરા કોઇ શખ્સ મેરી જમાઅતમેં સે ગમ કરે. યકીન જાનો કે દુશમન કે ગલબેકા વક્ત ગુઝર ગયા. આજકે બાદ ઇનકો હમપર ગલબા હાસલ ન હોગા. કલ મેં બ હુકમે એઝદી ઉસ શખ્સકો અપના અલમ સિપુર્દ કરૂંગા કે વો મયદાનસે કભી ન ફિરેગા, જબતક કે ઉસકો કામિલ ફતેહ ન હો." ઇસપર મોમેનીન ખુશ હુવે ઓર સબકો યકીને કામિલ હો ગયા કે કલ મુસલમાનોંકો ઝુરૂર ફતેહ હાસલ હોગી. મગર ઇસ બાતમેં સબ ફીકર કરતે થે કે દેખેં રસુલે ખુદા સલ૦ અપના અલમ કિસ્કો દેતે હેં ઓર કિસ્કે નામપર યે શાનદાર ફતેહ હોતી હે. જબ સુબેહ હુઇ ઓર સહાબએ કિબાર રદી૦ હઝરત સલ૦ કે આસપાસ જમા હુવે તો રસુલે ખુદા સલ૦ ને અપના અલમ અપને હાથમેં લિયા ઓર અલ્લાહ તઆલાસે દોઆ માંગી. હરેક સહાબીકો ઉમ્મીદથી કે રસુલે ખુદા સલ૦ મુઝે અલમ ઇનાયત ફરમાઇંગે ઓર મેરે હાથસે ખયબર ફતેહ હોગા. જબ આં હઝરત સલ૦ દુઆસે ફારિગ હુવે તો આપને હઝરત અલી કર૦ કો બુલાકે અપના અલમ ઉનકે હવાલે કિયા ઓર ફરમાયા કે "જાવ આજ ખયબરપર ખુદાકી તાઇદસે ફતેહ પાવ."

જબ હઝરત અલી કર૦ અપની જમાઅતકે સાથ કિલ્અેપર હમલા આવર હુવે તો કિલ્અેસે મરહબ અપને હમરાહીયોંકે સાથ બાહર નિકલા ઓર બડે ઝોરકે સાથ લશકરે ઈસલામકા મુકાબિલા કિયા. ઈસને બોહોત ઝોર મારા મગર આજ ઈસલામી લશકરકે અલમ બરદાર શેરે ખુદા થે. એક ઈંચ ભી લશકરે ઈસલામ પીછે ન હટા. લડાઇ બડે ઝોરસે શુરૂઅ હુઈ. શેરે ખુદા કી તલવાર દાયેં બાયેં કતલે આમ કર રહીથી. મરહબભી કત્લ હુવા ઓર ઉસકે બોહોતસે હમરાહી ઈસલામી તલવારકા લુકમા હુવે, બાકી સરાસીમા હોકર કિલઅે કો ભાગે. શેરે ખુદા રદી૦ ને ઉનકા તઆકુબ કિયા મગર વો જલદીસે કિલ્અેમેં દાખિલ હો ગયે ઓર દરવાઝા બંદ કર લિયા. શેરે ખુદાને દરવાઝા તોડકર અલગ ફેંક દિયા. ઓર નંગી તલવારેં ખીંચે હુવે કિલ્અેમેં ઘુસ ગયે. કિલઅેકે અંદર વો કત્લે આમ હુઈ કે ખુદાકી પંનાહ, કુશ્તુંકે પુશ્તે ઓર ઝખ્મીયોંકે ઢેર લગ ગયે. આખિર એહલે ખયબર અલ અમાન અલ અમાન પુકાર ઉઠે. ઓર હથીયાર ફેંકકર સુલેહ કે ખ્વાહાં હુવે. શેરે ખુદાને ફોરન તલવાર મ્યાનમેં કરલી ઓર મુઝફ્ફરો મનસુર રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ તશરીફ લે ગયે ઓર એહલે ખયબર કી અમાન ખ્વાહી કી ખબર દી. રસુલે ખુદા સલ૦ ને ઉનકો કેહલા ભેજા કે " એહલે ખયબર કો ઈસ શર્તપર અમાન દી જાતી હે કે વો અપના માલો અસબાબ

હમારે હવાલે કર દેં જો જંગકે કાયદે કે મુતાબિક હમારા હો ચુકા હે ઓર ઈસમેં સે કુચ્છ ભી છુપાકર ન રખ્ખેં, એહલે ખયબરને યે શર્ત મનઝુર કર લી ઓર માલો અસબાબ લેકર રસુલે ખુદા સલ૰ કે સામને હાઝિર હુવે. ઈનમેં દો શખ્સ જવાન ભાઈ અબીલ હકીક કે બેટે જો કબીલએ બની નુઝેર મેં સે થે ઓર બડે માલદાર થે રસુલે ખુદા સલ૰ કે સામને આયે. રસુલે ખુદા સલ૰ ને ઉનસે પુછા કે "કયા તુમ અપના સબ માલો અસબાબ લે આયે હો ?" ઉન્હોંને કહા "જો કુછ હમારે પાસ થા હમલે આયે હેં" આપને ફરમાયા કે "વો ચાંદી કે બરતન જો તુમારે પાસ થે વો કહાં હેં ?" ઉન્હોંને કહા "વો હમસે ખરચ હો ગયે હેં હમારે પાસ એક ભી ચાંદીકા બરતન નહીં હે" યે સુનકર રસુલે ખુદા સલ૰ ને ફરમાયા "મેંને તુમકો ઇસ શર્ત પર અમાન દી હે કે તુમ અપના અસબાબ મુઝ સે છુપાકર ન રખ્ખો. દેખો અગર યે સાબિત હો જાયે કે તુમને ચાંદી કે બરતન છુપા દિયે હેં તો ફિર તુમારી કયા સઝા હે" ઉન્હોંને કહા કે "અગર યે સાબિત હો જાય કે હમને અપને ચાંદી કે બરતન કહીં છુપા દિયે હેં તો હમકો કત્લ કિજીયે ઓર હમારે એહલો અયાલ કો બંદી મેં લીજીયે." ઇસપર રસુલે ખુદા સલ૰ ને ફરમાયા કે "હાઝરીન ઇસ બાત કે ગવાહ રહેં" ફિર અપને સહાબા મેં સે દો તીન આદમીયોં કો કહા કે "જાકર મુલાં

જગા ખોદો ઓર દેખો કે ઉસમેં કયા હે" વો ગયે ઓર ચાંદી કે બરતન નિકાલ લાયે યે દેખકર દોનોં લડકે અઝ-હદ શરમિન્દા હુવે ઓર રસુલે ખુદા સલ૦ કી નશાન દહી પર સખ્ત હયરાન હુવે. ઇન્હેં યકીન ન થા કે જીસ જગા ઉન્હોંને બરતન દફન કિયે હેં ઈસકા કિસીકો ઇલ્મ હોગા. આખર વો અપની શર્ત કે મુવાફિક કત્લ કિયે ગયે, બાકી સબકો આમાન દી ગઈ ઓર માલ અસબાબ જો વો લાયે થે મુસલમાનોમેં હસ્બ દસ્તુર તકસીમ કિયા ગયા.

રસુલે ખુદા સલ૦ અપને સહાબા મેં ખુશો ખુર્રમ બયઠે થે કે એહલે ખયબરમેં સે એક ઓરત બકરી કે કબાબ લેકર આઈ ઓર આં હઝરત સલ૦ કે રૂબરૂ રખ દિયે ઓર અર્ઝ કરને લગી કે "આપને જો નેકી હમારે સાથ કી હે ઓર હમકો અમાન દી હે ઈસકે શુક્રિયે મેં મેં યે કબાબ તૈયાર કર કે લાઈ હું, આપ ઇન્હેં ખાઇયે ઓર મેરે નઝરાને કો કુબુલિયત કા શરફ બખશીયે" રસુલે ખુદા સલ૦ ને સહાબા કો ઈશારા કિયા કે કબાબ ખાલો, જબ ઉન્હોંને કબાબ હાથમેં લિયે તો ફોરન હઝરત સલ૦ ને ફરમાયા કે "કબાબ ફેંક દો કયોંકે ઇનમેં ઝેહેર મિલા હુવા હે" યે સુનકર ઓરત કા રંગ ફક હો ગયા ઓર હઝરત સલ૦ ને ઉસકી તરફ નઝર ઉઠા કે પુછા "તુને અયસા બુરા કામ કયોં કિયા?" ઉસને હાથ જોડ કર

અર્ઝકી “ યા રસુલુલ્લાહ ! મુઝે યે આઝમાના મનઝુર થા કે આપ સચ્ચે નબી હેં યા નહીં, મેંને કબાબું મેં ઈસ-લિયે ઝેહેર મિલા દિયા થા કે અગર આપ સચ્ચે નબી હોંગે તો અલ્લાહ તઆલા આપકો ઈનકે નુકસાનસે ખબરદાર કર દેગા ઓર આપકો મેહફુઝ રખેગા. ઓર અગર આપ (નઉઝો બિલ્લાહ) ઝુટે હોંગે તો ઝેહેર ખાકર મર જાઇંગે ઓર અરબ કો આપકે હાથસે નજાત મિલ જાયગી. સો મુઝપર સાબિત હો ગયા કે આપ વાકઈ સચ્ચે નબી હેં ઓર અલ્લાહકે રસુલ સલ૦ હેં. મેં સચ્ચે દિલસે આપકા દીન કુબુલ કરતી હું ઓર આપકા કલમા પઢતી હું.” રસુલે ખુદા સલ૦ ને ઇસ્કો મઆફ કર દિયા ઓર વો ઝુમરએ ઇસલામ મેં દાખીલ હો ગઈ. ઈસ્કે બાદ આં હઝરત સલ૦ ને લશકર કો કુચકા હુકમ દિયા.

ઇધર રસુલે ખુદા સલ૦ મુઝફ્ફરો મનસુર મદીને મુનવ્વરા કો તશરીફ લે ગયે ઓર ઉધર એક શખ્સ હ-જ્જાજ નામીને મકકે મેં પોંહોંચ કર મકકે વાલોંકો યે ખબર સુનાઇ કે મુસલમાનોંકે લશકરકો ખયબર વાલોંને શિકસ્તે ફાશદી ઓર પયગમબરે ઇસલામ (નઉઝો બિલ્લાહ) ખયબર વાલોંકે હાથસે અસીર હો ગયે. ઈસ ખબરકે મશ-હુર હોને પર મકકે કે સરદાર હજ્જાજકે ઘર ગયે ઓર ઉસસે પુછા કે “ તુ કયા ખબર લાયા હે ? ” ઉસનેકહા કે “ મેં જંગે

ખયબર મેં મોજુદ થા. એહલે ખયબરને મુસલમાનોંકો શિકસ્ત દી ઓર ઉન્કે લશકરકો કત્લ કિયા. પયગમબરે ઈસલામ કો ભી અસીર કર લિયા ઓર વો કેહતે થે કે ઇન્હેં કત્લ નહીં કરીંગે બલકે મકકે વાલોંકે પાસ ઝિન્દા ભેજ દેંગે," યે સુનકર વો બોહોત ખુશ હુવે ઓર અપને બુતોં કે આગે નઝરેં દેને લગે ઓર બડી ખુશી મનાને લગે.

જબ હઝરત અબ્બાસ રદી૦કો યે ખબર પહોંચી તો વો સખ્ત ગમગીન હુવે ઓર એક આદમીકો હજાજકે પાસ ખબર લાનેકો ભેજા. જબ કાસિદ વાપિસ આયા તો ઉસને હઝરત અબ્બાસ રદી૦ સે કહા કે "હજ્જાજને યે પયગામ દિયા હે કે મેં ખુદ હઝરત અબ્બાસ સે મિલુંગા ઓર વો જો કુચ્છ પુછીંગે મેં ઉન્કો બતા દુંગા લેકિન ઉનકો તાકીદ કર દેના કે જબ મેં ઉનકે પાસ આઉં તો ઓર કોઇ આદમી ઉનકે પાસ ન હો કયોંકે મેં ઉનસે તન-હાઇ મેં ગુફતુગુ કરૂંગા."

દુસરે દિન હજાજ મોકા પાકર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ કે પાસ ગયા ઓર તનહાઇમેં ઉનસે યે ગુફતુગુ કી. "મેં દર અસલ દિલસે મુસલમાન હો ચુકા હું લેકિન મેરા બોહોતસા રૂપિયા મેરી ઓરતકે પાસ હે. મુઝકો અન-દેશા થા કે અગર મેરે ઈસલામકી ખબર મેરી ઓરતકો મિલ ગઈ તો વો મેરા રૂપીયા દબા બેઠેગી ઓર મેં નહીં

ચાહતા કે મેરા માલ રસુલે ખુદા સલ૦ કે દુશમનકે પાસ રહે બલકે મેરી દિલી ખ્વાહિશ હૈ કે મૈં ઇસ રૂપીયેકો એહલે ઇસલામકી ઇઆનતમેં ખરચ કરૂં ઇસ લિયે મૈંને યે બાત બનાઈ હૈ કે એક તો મુઝપર મક્કે વાલોંકો શક ન હો, દુસરે મૈં ઓરત કો યે લાલચ દુંગા કે એહલે ઇસ-લામકા માલ જો એહલે ખયબરકે હાથ આયા હૈ વો બડા સસ્તા ફરોખ્ત હો રહા હૈ, અગર હમ બોહોતસા ઇસવક્ત ખરીદ લેંગે તો હમકો બડા નફા હાસલ હોગા. વરના દર અસલ એહલે ખયબર કો રસુલે ખુદા સલ૦ ને શિકસ્ત દી ઓર ઉન્કો અમાન દેકર ઉનકા માલો અસ-બાબ એહલે ઇસલામમેં તકસીમ કર દીયા ઓર વો મુઝ-ફ્ફરો મનસુર મદીનેકો તશરીફ લે ગયે હૈં, મૈં ભી આજ રાત કો રૂપીયે લેકર મદીને રવાના હો જાઉંગા. લેકિન અયે અબ્બાસ! યે કિસીપર ઝાહિર ન કરના. જબ તક કે મૈં મક્કે સે નિકલ ન જાઉં. ઈનશાઅલ્લાહ, રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ પહોંચતેહી ઇસલામકા ઝમાનસે ઈકરાર કરૂંગા."

હઝરત અબ્બાસ યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર વાઅદા કિયા કે "તુમારી રવાનગી તક ઇસ ભેદ કો કિસી પર ઝાહિર ન કરૂંગા."

હજ્જાજ વહાંસે રૂખસત હોકર ઘર આયા ઓર

રાતકો બીબીસે ઝિકર કિયા કે "મુસલમાનોંકા માલ જો એહલે ખયબરકે હાથ આયા હે બોહોત સસ્તા બિકેગા, ઓર મકકેસે બોહોત સોદાગર ઇસ માલકી તાક પર જાઇંગે, અગર મેં ઇનસે પહેલે જાકર બોહોતસા માલ ખરીદલું તો હમકો બડા નફા હાસલ હોગા ઓર હમ બડે દોલત મંદ બન જાઇંગે, ઇસલિયે જીસકદર તેરે પાસ રૂપીયા હે સબકા સબ મુઝે દે દે, મેં આજ રાતહીકો પિછલે પેહેર યહાંસે ચલા જાઉંગા ઓર જાતેહી માલ ખરીદ લુંગા" ઓરત અપને શોહરકી યે બાતેં સુનકર લાલચમેં આ ગઈ ઓર ઉસને સબકા સબ રૂપીયા નિકાલ દિયા. હજ્જાજ પિછલી રાતકો ઉઠા ઓર રૂપીયે બાંધકર ઉંટપર સવાર હોકર મકકેસે જલ્દ રવાના હો ગયા.

જબ સુબાહ હુઈ તો હઝરત અબ્બાસ રદી૦ હજ્જાજ કે ઘર આયે ઓર પુછા કે "હજ્જાજ કહાં હે?" હજ્જાજકી બીબીને કહા કે "વો રાતકો ખયબરકી તરફ અસબાબ ખરીદને ગયા હે" ઇસપર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ ને કહા "એ એહમક ઓરત! હજ્જાજ તો મુસલમાન હો ગયા હે ઓર વો બજાયે ખયબરકે મદીનેકી તરફ રસુલે ખુદા સલ૦કી ખિદમતમેં ગયા હે. વો ઢોંગ કરકે અપના રૂપીયા તેરે કબઝેસે નિકાલ લે ગયા હે, અગર તુઝકો અપને શવહરકી ખ્વાહીશ હે તો જલ્દ મદીને જાકર ઉસસે

મિલ, ક્યોંકે ઉસને ખયબરકે મુતઅલ્લક જો ખબર ઉડાઈથી વો સિર્ફ અપના રૂપીયા હાસલ કરનેકે લિયે બનાઈથી વરના એહલે ખયબર રસુલે ખુદા કે મુતીઅ હો ગયે હેં ઓર એહલે ઇસલામ મુઝફ્ફરો મનસુર માલામાલ હોકર મદીને ચલે ગયે હેં" યે સુનકર વો ઓરત રોને ઓર વાવેલા કરને લગી.

હઝરત અબ્બાસ રદી૦ વહાંસે રૂખસત હોકર કાઅબેમેં ગયે. વહાં મુશરેકીન બુતોંકો સિજદા કર રહેથે ઓર બડી ખુશી મના રહેથે ઓર સાથહી રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર સહાબા રદી૦કી શાને મુકદદસમેં બુરા બોલ રહેથે. જબ ઉન્હોંને હઝરત અબ્બાસ રદી૦કો આતે દેખાતો તમસખોરસે પુછને લગે.

" કહો અબ્બાસ ! તુમારે ભતીજેકી કોઈ ખબર આઈ હે ? અબ વો કહાં હે ઓર કયા કર રહે હેં ? "

" ખબર તો મેરે પાસ આઇ હે, મગર તુમ યે ખુશી કિસ બાત કી મના રહે હો " હઝરત અબ્બાસને જવાબ દિયા ઇસપર કાફેર ખુશ હોતે હુવે બોલે.

" હમ ખુશી કયોં ન મનાયેં ? જબકે હમારે દુશમન કો શિકસ્ત હુઇ ઓર એહલે ખયબરકે હાથ અસીર હુવા ! "

" અય યારો, " હઝરત અબ્બાસને હંસતે હંસતે ફરમાયા " તુમકો યે ગલત ખબર કિસને સુનાઈ હે ? મેરે

પાસ જો ખબર આઇ હે વો યે હે કે રસુલે ખુદા સલ૦ કો એહલે ખયબરપર કામિલ ફતેહ હુઈ ઓર એહલે ખયબરકા સબ માલો અસબાબ મુસલમાનોંમેં તકસીમ કિયા ગયા. અબીલ હકીક કે દોનોં બેટોંકી ગરદનેં મારી ગઇં. ઓર ઉનકે એહલો અયાલ કેદ કર લિયે ગયે, બાકી સબકો રિહાઇ દી ગઈ ઓર લશકરે ઈસલામ મુઝફ્ફરો મનસુર મદીને મુનવ્વરાકો વાપિસ ચલા ગયા."

"અય અબ્બાસ! તુમ યે કયા કેહતે હો" કાફર ઘભરાકર બોલ ઉઠે "તુમ ઝુટ કેહ રહે હો? અચ્છા બતાવ તુમારે પાસ યે ખબર કોન લાયા હે"

"જો શખ્સ તુમારે પાસ ખબર લાયા વોહી મેરે પાસ ભી લાયા હે" હઝરત અબ્બાસને ફરમાયા "ખુદ હજ્જાજહીને મુઝે યે ખબર દી હે" યે સુનકર અફસોસ કરતે હુવે કાફિરોંને કહા.

"હમકો તો હજ્જાજને યે ખબર દી હે કે લશકરે ઈસલામકો શિકસ્ત હુઈ"

"હજ્જાજ મુસલમાન હો ગયા હે, ઉસને સિર્ફ અપના રૂપીયા કબ્ઝેમેં લાનેકે લિયે યે બાત બનાઈ થી. અબ વો મદીનેકો રસુલે ખુદા સલ૦ કે હુઝુર ચલા ગયા હે, ઓર અપના સબ રૂપીયા ભી હમરાહ લે ગયા હે"

હઝરત અબ્બાસ રદી૦કી યે ગુફતુગુ સુનકર સબ કે

સબ કાફર ઉઠકર હજ્જાજ કે ઘર આયે, ઓર હજ્જાજકી બીબીકો રોતે દેખકર પુછા.

"હજ્જાજ કહાં હે?"

"વો મુસલમાન હો ગયા હે. મેરે પાસસે કુલ રૂપીયા લે ગયા ઓર મેરે લિયે કુચ્છ નહીં છોડ ગયા."

યે સુનકર સબ મુશરેકીન સખ્ત શરમીંદા હુવે ઓર અલ્લાહ તઆલાને ઉન્હેં ખુબહી રૂસવા વ ઝલીલ કિયા.

બાબ ૫

ફત્હે મકકા.

સુલેહ હોદેબિયામેં રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર મુશરેકીનકે દરમીયાન યે બાત કરાર પાઇથી કે સુલેહનામેકી મુદ્દત ખતમ હો વહાં તક એહલે ઇસલામ મકકે પર હુમલા ન કરીંગે ઓર મકકેકે મુશરેકીન મદીને પર ચઢાઇ ન કરીંગે, ન ફરીકેન એક દુસરેકો કિસી કિસમકી અઝીયત પહોંચાઇંગે. સાથહી ઇસ્કે યેભી કરાર પાયાથા કે ફરીકેનકે હલીફ યાઅને હમ એહેદ કબીલેભી અમાનમેં રહીંગે ઓર અગર ફરીકેનકે હલીફોંમેં કભી જંગ છિડ જાય તો ફરીકેન અપને અપને હલીફકી મદદ ઓર ઇઆનત ન કરીંગે.

લેકિન અભી સુલેહકી મુદ્દત ખતમ ન હુઇથી કે કબીલએ કનાનાને જો મકકેકે મુશરેકોંકે હલીફથે, કબીલએ બની ખઝાઆ જો રસુલે અકરમ સલ૦કે હલીફ ઓર હમ એહેદ થે હુમલા કર દિયા ઓર ઉનકે સાથ લડાઈ શુરૂઅ કર દી. ઓર મકકે કે મુશરેકીનોંકે કબીલએ બની ઉમઈયાને કબીલએ બની કનાનાકી હિમાયત ઓર ઇઆનત કી. બની ખઝાઆકો ઈનકે હાથસે સખ્ત અઝીયત પહોંચી તો

બની ખઝાઆકે ચંદ આદમી રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ ફરીયાદ લે ગયે. ઉન્હોંને ફરીયાદમેં અર્ઝકી કે “ મકકેકે મુશરેકોંકે કબીલએ બની ઉમઇયાને હમારે દુશમનોંકી ઈઆનત કી હે ઓર હમકો સખ્ત મુસીબતમેં ડાલા હે ઈસ લિયે આપકી ખિદમતમેં ફરીયાદ લાયે હેં કે હમ લોગ આપકે હલીફ ઓર હમ એહેદ હેં આપ હમારી મદદ કીજીયે ઓર બની ઉમઇયાસે હમારા બદલા લીજીયે. ” રસુલે ખુદા સલ૦ ને ફરીયાદ સુનકર ફરમાયા “ બેશક એહેદ-નામેકી રૂસે હમારા ફરઝ હે કે હમ તુમારી મદદ કરેં ઓર બિલાશક હમ તુમારી ઝુરૂર ઇઆનત કરીંગે લેકિન ચંદ રોઝ સબ્ર કરો, જબ તકકે સુલેહકી મીઆદ ગુઝર જાય. ગો મુશરેકીનને સુલેહનામેકી શર્તકો તોડ દિયા હે મગર ફિરભી હમ ઈનપર હુજ્જત તમામ કરના ચાહતે હેં. ”

જબ અબુસુફિયાનકો બની ઉમઇયાકી ઇસ ઝબુન હરકતકી ઈત્તિલાઅ મિલી ઓર ઈસને સુનાકે બની ખઝાઆ એહલે ઈસલામકી ઇમદાદકે ખ્વાસ્તગાર હુવે હેં તો વો બોહોતહી ગભરાયા, કયોંકે અબ એહલે ઈસલામકી જમીઅત બોહોત બઢ ગઈ થી ઓર વો એક ઝબરદસ્ત તાકત બન ગયેથે. અબુસુફિયાનને અપને હમરાહી સરદારોંકો જમા કિયા ઓર ઉનસે મશવેરા તલબ કિયા તો યે તજવીઝ કરાર પાઇકે અબુસુફિયાન મદીનેમેં જાય ઓર પયગમ્બરે ઈસલામકે સાથ સુલેહનામેકી તજદીદ કરે ઓર ઉસકી મુદ્દત

ચઢાવે. ઇસપર અબુસુફિયાન મદીનેકો રવાના હુવા તાકે કિસી તજવીઝસે એહલે ઇસલામકો મિલકર ફિર ચઢાઈ કરનેસે બાઝ રખે, જબ વો મદીને મુનવ્વરામેં પહોંચા ઓર હઝરત અલી કર૦ કે હાં ફરોકશ હુવા તો દુસરે દિન વો રસુલે ખુદા સલ૦ કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા મગર સાહાબા રદી૦ને ઉસે આગે બઢનેસે રોક દિયા. ઇસપર ઉસને ઝુંઝલાકર કહા કે " અય લોગો ! તુમ મુઝે કયોં રોકતે હો, મેં અપને ભતીજેકો મિલને આયા હું, તુમ હમારે દરમિયાન કયોં હાયલ હોતે હો ? " જબ રસુલે ખુદા સલ૦ને સુના કે અબુસુફિયાન આયા હે તો આપને ફરમાયા કે " આને દો " અબુસુફિયાન રસુલે ખુદા સલ૦ કે સામને આકર બેઠ ગયા, આં હઝરત સલ૦ને ઉસસે પુછા કે " અબુ સુફિયાન ! મદીનેમેં કિસ તરાહ આના હુવા ? " અબુ સુફિયાનને કહા કે " ઓર તો કોઈ નઇ બાત પેશ નહીં આઈ સિર્ફ હમકો ઇસ બાતકા અનદેશા હે કે હમમેંસે બની ઉમઇયાને જો ગલતી ખાઈ હે ઈસકી વજાહસે આપ હમસે લડાઈકા કસ્દ ન કરેં, હમ નહીં ચાહતે કે હમમેં ઓર આપમેં આયંદા કભી લડાઇ હો." રસુલે ખુદા સલ૦ યે સુનકર મુસ્કુરાયે ઓર અબુ સુફિયાન કો કુચ્છ જવાબ ન દીયા. ઇસપર અબુ સુફિયાનને હઝરત અબુબકર રદી૦ કો કહા કે " આપ ભી એહલે કુરેશ હેં આપ અપને ભાઇયોંકી સિફારશ કરેં ઓર અપને પયગમબરસે ઈન્હેં

અમાન દિલાયેં" હઝરત અબુબકર રદી૦ને જવાબ દિયા કે "અલ્લાહ ઓર ઉસકા રસુલ સલ૦ બહેતર જાનતે હેં." ફિર અબુસુફિયાનને હઝરત ઉસમાન રદી૦ કો કહા તો આપને ભી યેહી જવાબ દિયા ફિર ઉસને હઝરત ઉમર રદી૦કો કહાકે "આપહી યે કામ અપને ઝિમ્મે લેં કયોંકે એહલે કુરેશ આપકે કરીબી હેં" હઝરત ઉમર રદી૦ ને કહાકે "જો કુછ કરાબત હમમેં ઓર તુમમેંથી ઇસિકો ખુદા તઆલાને તોડ દિયા હે ઓર સિલએ રેહેમકો કતેઅ કર દિયા. ખુદાકી કસમ જીસકે હાથમેં મેરી જાન હે અગર તુ રસુલે ખુદા સલ૦ કે હુઝુર બયઠા ન હોતા તો મેં તુઝકો કત્લ કરતા" ઇસિપર અબુ સુફિયાન નારાઝ હોકર બોલા કે "અય ઉમર! મેં કોમે કુરેશમેં બુઝુર્ગ ઓર મુમતાઝ હું ઓર મેરે સામને કભી કિસીને અયસી સખ્ત બાત નહીં કી ફિર તુને કિસ તરાહ જુરઅતકી?" હઝરત ઉમર રદી૦ને ફરમાયા કે "મેંને યે સખ્ત કલમા ઇસિ લિયે કહા કે તુ ખુદા ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કા દુશમન હે ઓર જો શખ્સ ખુદા ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦ કા દુશમન હો ઉસકો મેં વાજીબુલ કત્લ સમઝતા હું."

ગરઝ કિસીને ભી અબુ સુફિયાનકી બાત ન માની ઓર વો યે કેહકર કે "યે અજબ કોમ હે કે સબકે દિલ એક હે ઓર અપને પયગમબરકી ઇતાઅત ઓર ફરમાંબરદારી દિલો જાનસે કરતે હેં" નાકામ વાપિસ ચલા ગયા.

અબુ સુફિયાનકે જાનેકે બાદ રસુલે ખુદા સલ૦ને એ-અલાન દીયા કે “ સબ લોગ જંગકી તઇયારી કરેં ઓર મદીનેકે બાહાર લશકર ગાહમેં જમા હોં ” યે સુનકર સબને તઇયારી શુરૂ કર દી. એક કસીર જમાઅત લશકર ગાહમેં જમા હો ગઈ ઓર બડે તુઝુક વ એહતેશામકે સાથ લશકરે ઇસલામ મકકેકી તરફ રવાના હુવા.

વો નબીએ કરીમ ઓર રસુલે ખુદા સલ૦ જીન્હેં મક્કેવાલોંને સખ્ત ઇઝાયેં દી થીં ઓર આખર આપકી જાન લેનેકી કોશીશ કી ઓર જો સખ્ત મજબુર હોકર સિર્ફ એક યારેગાર યાઅને હઝરત સિદ્દીકે અકબર રદી૦ કે હમરાહ બે સાઝો સામાન અપને વતનસે ખુફિયા નિકલ જાનેપર મજબુર હુવે થે. ઓર જો ગારોંમેં છુપતે ઓર દુશમનોંસે બચતે હુવે બસદ મુશકેલ મદીને મુન૦વરામેં પનાહ ગુઝીન હુવેથે ઓર જીનકે પાસ અલ્લાહકે નામ ઓર અલ્લાહ પર કામિલ યકીનો ભરોસેકે સિવા ઓર કુચ્છ ન થા ઓર જીન્કો ઉનકે ભાઇયોં ઓર રિશ્તેદારોંને મદીનેમેં ભી ચેન લેને ન દિયાથા ઓર આયેદિન ઉનકે સાથ મુકાબિલા ઓર મુકાતિલા કરતે રેહતે થે વો નબીએ માસુમ સલ૦ આજ અલ્લાહ તઆલાકી તાઇદ ઓર તવફીકસે દસ હઝાર આદમીયોંકે લશકરે જરરારકે હમરાહ બડી શાનો શવકત ઓર હયબતે ઇલાહીકે સાથ મકકેકે કરીબ

રોનક અફરોઝ હુવે ઓર મકકેસે થોડે ફાસલેપર લશકરકા ડેરાં લગા દિયા.

મકકે વાલે લશકરે ઇસલામકી આમદકી ખબર સુનकर સેહેમ ગયે. ઉનકે ચેહરોંપર હવાઈયાં ઉડને લગીં, ઉન્હેં અપને કરતુત યાદ આ રહેથે જો ઉન્હોંને રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર આપકે સહાબા રદી૦ કે સાથ કિયે થે, ઉન્હેં વો ઝુલ્મ ઓર તશદદુદ યાદ આ રહાથા જો ઉન્હોંને પયગમબરે ઇસલામ ઓર જમાઅતે ઈસલામકે સાથ રવા રખાથા. ઉન્હોંને ફિલફોર મશવેરા કિયા ઓર અબુ સુફિયાનકો ઈસલામી કેમ્પમેં રવાના કિયા. જબ અબુ સુફિયાન લશકરે ઇસલામકે કરીબ ગયા તો ઉસે ચંદ તીર અનદાઝ દિખાઇ દિયે જો લશકરે ઈસલામકી હિફાઝતકે ખ્યાલસે વહાં મુકરર થે તીર અનદાઝોંને અબુ સુફિયાનકો આતે દેખાતો ઉન્હોંને ચાહા કે અબુ સુફિયાનકો તીરકા નશાના બનાયેં. મગર ઈતતેફાકસે હઝરત અબ્બાસ રદી૦ વહાં મોજુદ થે, ઉન્હોંને તીર અનદાઝોંકો તીર ચલાનેસે મના કિયા ઓર આપ અબુ સુફિયાનકે પાસ ગયે. અબુ સુફિયાન ચુંકે ઇનકા કરીબીથા ઓર અઇયામે જાહેલીયતમેં ઈનકા હમજલીસ ઓર હમનશીનથા ઇસલિયે વો ચાહતે થે કે અબુ સુફિયાનપર કોઈ મુસીબત ન આયે. ઉન્હોંને અબુ સુફિયાનકો કહા કે “તેરી જાનકી ખેર નહીં

હે, અગર તુઝકો લશકરે ઇસ્લામ તક ઝિન્દા પહોંચના હે તો મુસલમાન હોકર જા વરના મારા જાયગા ” ઇસપર અબુ સુફિયાનને કલમા પઢા. મગર ચુંકે દિલ સાફ ન થા ઇસ-લિયે કલમા ઇસ્કી ઝબાનસે સાફ ન નિકલા. ફિર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ને કહા કે “ તુ સચ્ચે દિલસે મુસલમાન હો જા કયોં કે ઇસમેં તેરી દુનયવી ઓર દીની નજાત હે ” અબુ સુફિયાન મુસલમાન હોકર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ કે હમરાહ રસુલે ખુદા સલ૦ કે સામને આયા ઓર હઝ-રત અબ્બાસને અર્ઝ કી કે “ યા રસુલુલ્લાહ ! અબુ સુફિ-યાન મુસલમાન હો ગયા હે આપ ઇસપર નઝરે ઇનાયત ફરમાઇયે ઓર ઇસ્કે રૂતબે ઓર ઇઝઝતકા લિહાઝ કિજીયે કયોં કે વો હમારી કોમમેં મુમતાઝ હે. ઇસસે જો કુછ અબતક હુવા મેહેઝ નાદાનીકી વજાહસે હુવા. ઇસ્કો મોઆફ ફરમાઇયે ” રસુલે ખુદા સલ૦ને ફરમાયા. “ અછા ! અબુ સુફિયાનકો અપને ખયમે મેં લેજાવ ઓર ઉસે અપને પાસ રખો. ” ચુનાંચે હઝરત અબ્બાસ રદી૦ ઉસે અપને ખયમેં મેં લે ગયે ઓર ઉસને ઇસ જગા રાત બસરકી.

જબ સુબાહકી અઝાન હુઇ ઓર મુસલમાન નમાઝકે લિયે ઉઠે, ઓર વુઝુ કરનેકે લિયે ફિરને ચલને લગે તો અબુ સુફિયાનને ઘબરાકર પુછા કે “ યે કયસા શોર હે ” હઝરત અબ્બાસને કહા “ નમાઝકી અઝાન હુઇ હે ઓર

લોગ નમાઝકે લિયે વુઝુ કર રહે હેં, ચલો હમભી વુઝુ કરકે નમાઝમેં શામિલ હોં" અબુ સુફિયાનને કહા કે "મુઝે પહેલે રસુલે ખુદા સલ૦ કે પાસ લે જાવ તાકે મેં સફાઇયે કલ્બકે સાથ ઇસલામ લાઉં" હઝરત અબ્બાસ રદી૦ નમાઝકી જમાઅત હોનેસે પહેલે અબુ સુફિયાનકો આં હઝરત સલ૦ કી ખિદમતમેં લે ગયે. અબુ સુફિયાનને વહાં પહોંચકર ઇસલામકા ઇકરાર કિયા ઓર કલમએ શહાદત પઢા. ઇસકે બાદ સવાલ કિયા કે "યા રસુલુલ્લાહ! આપકે ઇસ લશકરમેં બોહોત લોગ મામુલી ઓર અવામુન્નાસ હેં ક્યા આપ ઇસ બાતકો રવા રખીંગે કે જબ આપ મકકેપર કબ્ઝા કરીંગે તો કુરેશીયોંપર ઇન લોગોંકો તરજીહ દેં ઓર કુરેશકી બેટીયાં ઇન લોગોંકે લિયે મબાહ કરેં" રસુલે ખુદા સલ૦ ને ફરમાયા "હાં મેં ઓર મેરા રબ ઉન લોગોંસે રાઝી હેં જીન્હોંને મેરી તકલીદ કી, મુઝપર ઇમાન લાયે, મુઝે અપને હાં જગા દી ઓર હરતરાહ મેરી ઇમદાદ ઓર ઇઆનતકી. જબકે મેરી અપની કોમ ઓર અઝીઝોંને મેરી તકઝીબકી, મુઝકો મેરે ઘર ઓર વતનસે નિકાલ દિયા, મેરી જાન લેનેકે દરપે રહે ઇસલિયેમેં ઉન લોગોંકો કુરેશીયોંપર તરજીહ દેતા હું ઓર અલ્લાહ તઆલાને ઉનકો શરફ ઓર બુઝુર્ગી બખશી હે. કુરેશ કયા બલકે બાદ શાહોંકી બેટીયાં ભી ઉનકો મબાહ હેં કયોં કે વો હરતરાહ ઉનકે સઝાવાર હેં" યે સુનકર અબુ સુફિયાન દંગ

રેહ ગયા ઓર દિલમેં સમઝા કે વાકઈ રસુલે ખુદા સલ૦ સચ ફરમાતે હેં, ફિર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ ને અબુ સુફિયાનકો નમાઝકે લિયે જમાઅતમેં ખડા કર દિયા. જબ નમાઝસે ફરાગત હુઇ તો અબુ સુફિયાનને ફિર હયરાન હોકર કહા કે " યહાં કિસી બડે છોટેકી તમીઝ નહીં ઓર જો કુછ રસુલે ખુદા સલ૦ કરતે હેં વોહી બિલા તાઅમ્મુલ તમામ જમાઅત કરતી હે, જબ રસુલે ખુદા સલ૦ રૂકુઅમેં જાતે હેં યા આપ સિજદેમેં ગિરતે હેં તો સબ ઉનકી પયરવી કરતે હેં જબ આપ સલામ ફેરતે હેં તો સબ સલામ ફેરતે હેં " હઝરત અબ્બાસ રદી૦ ને કહા કે યે અયસી કોમ હે કે રસુલે ખુદા સલ૦ અગર ઈનકો ખાને પીનેસે મના કર દેં તો યે ખાના પીના ફિલફોર છોડ દેં," ઈસપર અબુ સુફિયાનને કહા " વાકઈ યે અજીબ કોમ હે ઓર ઇનમેં અજીબ ઈતતિફાક ઓર ઈતતિહાદ હે, મેં ખુશ હું કે મેં ભી ઈસ કોમમેં શામિલ હો ગયા. લેકિન મુઝકો યે ખોફ હે કે મેરી કોમ કો યે લોગ હલાક કર દેગેં કોઇ અયસી તદબીર હો કે મેરી કોમકો અમાન મિલ જાય." ઈસપર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ને રસુલે ખુદા સલ૦ સે અર્ઝ કી તો હઝરત રસુલે અકરમ સલ૦ ને ફરમાયા કે " તુમ અબુ સુફિયાનકે સાથ સવાર હોકર મકકેમેં જાવ ઓર એલાન કર દો કે જો શખ્સ અબુ સુફિયાનકે ઘરમેં ચલા જાયગા ઉસકો અમાન

દી જાયગી. જો શખ્શ અપને ઘરકા દરવાઝા બંદ રખેગા ઓર લશકરે ઈસલામકે દાખીલ હોતે વક્ત હરકત ન કરેગા ઉસકો અમાન દી જાયગી. લેકિન ચંદ ખાસ આદમી ઓર જો શખ્સ મુકાબિલેપર અડેગા ઉનકો અમાન નહીં દી જાયગી."

જબ અબુ સુફિયાનને મક્કેમે જાકર એલાન કીયા તો અકરમા બિન અબુ જેહેલ ઓર દુસરે મક્કેકે સરદાર ઇસ્કો લાઅનત મલામત કરને લગે કે "તુને બાપદાદા કે દીનકો છોડ દિયાં ઓર મુસલમાન હો ગયા" ઇસપર અબુ સુફિયાનને કહા "તુમ સબકો પયગમબરે ઈસલામકા તાબેદાર હોના પડેગા કયું કે રસુલે કરીમ સલ૦ કે સાથ અયસા જર્રાર લશકર હે કે તુમ હરગિઝ ઉસકે મુકાબિલેકી તાબ ન લા સકોગે, વો તુમારી તિક્કા બોટી ઉડા દેગે ઓર તુમારે શેહેરકી ઈંટસે ઇંટ બજા દેંગે' ઇસપર સબ ઘભરાયે ઓર મુઝાહેમતકા ખ્યાલ * ઈનકે સરસે જાતા રહા.

જબ હઝરત અબ્બાસ રદી૦ રસુલે ખુદા સલ૦ કી ખિદમતમેં વાપિસ આયે તો ઉન્હોંને અર્ઝ કી કે "સબ મક્કેવાલે મુતીઅ હો જાઈંગે, આપ લડાઇ કુછ અરસે બંદ રખ્ખેં ઓર શહેરવાલોંકો મોહલત દેં કે વો હાઝર હોકર અમાન કે ખ્વાસ્ત ગાર હોં" હઝરત સલ૦ ને યે સુનકર

* અકરમા બિન અબુ જેહેલને ખફીફસી મુઆહેમત કીથી.

અયસાહી કીયા. જબ બડે બડે સરદાર જીન્હોંને રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર સહાબાકો સખ્ત ઈઝાયેં દીથીં હાથ બાંધે હુવે રસુલે ખુદા સલ૦ કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવે તો આં હઝરત સલ૦ ને ફરમાયા કે "બતાવ તુમ મુઝસે કિસ સુલુક કે ઉમ્મીદવાર હો ?" વો સબ બદ સુલુકીયાં જો ઉન્હોંને આં હઝરત સલ૦ ઓર સહાબા રઝી૦ કે સાથ કી થીં ઉન્કી આંખોતલે ફિર ગઈ ઓર ઉન્હોંને સર ઝુકા દિયે ઓર કેહને લગે. "જો સુલુક ચાહેં આપ હમસે કરેં મગર હમ મઆફીકે ઉમ્મીદવાર હેં" ઈસપર આં હઝરત સલ૦ને ફરમાયા "જબ હઝરત યુસુફ અલ૦ કે સામને ઉનકે ખુંખ્વાર ઓર ઝાલિમભાઇ આયેથે તો હઝરત યુસુફ અલ૦ને ઉન્હેં મઆફ કર દિયાથા, મેંભી આજ તુમ સબકો ખ્વાહ તુમને મેરે સાથ કિસ કદર બદ સુલુકિયાં કીં ઓર કિસકદર ઈઝાયેં પહોંચાઇ સચ્ચે દિલસે મઆફ કરતા હું, અલ્લાહ તઆલાભી તુમકો મઆફ કરે" ઇસપર ઉનકે આંસુ ભર આયે. વો આં હઝરત સલ૦કે પાઉંપર ગિરકર ઈસ્લામ લાયે. પિછલે ગુનાહોં ઓર શિર્કસે તવબા કરકે ઇલાહી જમાઅતમેં શામિલ હો ગયે ઓર લાતો ઉઝ્ઝાસે રૂ ગરદાન હોકર અલ્લાહકે બંદે બન ગયે.

મરદોંકે બાદ ઉનકી ઓરતેંભી આઈ ઓર ઉન્હોંને

ઇસલામ કુબુલ કિયા. અબુ સુફિયાનકી બીબી હીંદભી આઇ, જીસ્ને હઝરત હમઝા રદી૦કો દગાસે શહીદ કરાકે રસુલે ખુદા સલ૦ ઓર મુસલમાનોંકો સખ્ત સદમા પહોંચાયાથા. પેહલે તો આં હઝરત સલ૦ને ઇસસે મુંહ ફેર લિયા મગર ફિર ઇસિકો મઆફી દેદી ઓર ઇસકી બેઅત કુબુલ કરલી.

ખાલિદ બિન વલીદ તો પહેલેહી ઇસલામ લા ચુકે થે ઓર ઇસવક્ત મુસલમાનોંકે લશકરમેં એક લશકરી ટુકડીકે અફસરથે. ઉમર બિન આસભી ખાલિદકે હમરાહ મુસલમાન હો ગયે થે. અબ અકરમા બિન અબુજેહેલ* ઓર દુસરે નામી જંગજુભી ઇસલામકે દાયરેમેં દાખિલ હો ગયે ઓર અલ્લાહ તઆલાને અપને બર ગુઝીદા ઓર મેહબુબ રસુલે ખુદા સલ૦ કો તમામ અરબપર બુઝુરગી ઓર ફઝીલત બખશી.

વો દુરરે યતીમ જીસ્કો ઇસ્કી કોમ ઓર અઝીઝોંને શિકસ્તા ઓર ખસ્તા હાલતમેં ઘરસે નિકાલ દિયાથા અબ તમામ અરબકા બાદશાહ ઓર એહલે અરબકે દિલોં ઓર

---

* અકરમા બિન અબુ જેહેલ પેહલે મકકેસે ભાગ ગયાથા. ક્યોંકે ઉસને લશકરે ઇસલામકે દાખલેકે વક્ત ખાલિદ બિન વલીદકે લશકરકી મુઝાહિમત કી થી મગર બાદ અઝાં વો જલ્દ વાપિસ આ ગયા ઓર મુસલમાન હો ગયા.

જાનોંકા માલિક હુવા ઓર સુલતાને અરબ બલકે દોનોં જહાનકા શહેનશાહ કહેલાયા.

રસુલે ખુદા સલ૦ ચંદ દિન મકકેમેં રહે. કાઅબ તુલ્લાહકો બુતોંસે પાકો સાફ કરકે ઓર શિર્કકો નેસ્તો નાબુદ કરકે મદીને મુનવ્વરાકો* વાપિસ તશરીફ લે ગયે.

---

* જબ મક્કા ફતેહ હો ગયા ઓર મુશરેકીન મુસલમાન હોતે ગયે તો મદીને વાલોંકો યે ફિક્ર પેદા હુઈ કે શાયદ આં હઝરત સલ૦ આયંદાકે લિયે અપને વતન મકકેમેં સુકુનત ઇખતીયાર કરસેં ઓર મદીનેકી રહાયશ તર્ક કર દેં, યે બાત આં હઝરત સલ૦ને સુની તો મદીને વાલોંકો બુલાકર તસલ્લી વ તશફ્ફી દેકર ફરમાયા કે 'ખુદા ન કરે કે મેં મદીનેકી રહાયશ તર્ક કરૂં, મેં હમેશા તુમારે પાસ હી રહુંગા ઓર તુમારે પાસહી વફાત પાઉંગા.

બાબ ૬

જંગે તબુક.

હિજરી ૧૨

સને ૧૧ હિજરીમેં રસુલે ખુદા સલ૦કી વફાત પર હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ સહાબએ કિરામકી ઈતતિફાક રાયસે ખલીફએ અવ્વલ મુનતખિબ હુવે. ઉસવક્ત અરબકે લોગ બકસરત મુરતદ હો ગયે થે ઓર જા બજા શોરિશ બરપા હો ગઈ થી. નુબુવત કે મુદ્દઈ યે મોકા ગનીમત સમઝકર લોગોંકો બેહકાને લગે ઓર અપને સાથ બડી જમીઅત પયદા કરલી. વક્ત અયસા નાઝુક આ ગયા થા કે વો રહેમતે ઈલાહીકા ઇસલામી દરખ્ત જો શાહીદોંકે ખુનસે બોયા ગયા થા ઓર ઈસલામ કે દુશમનોં કે ખુનસે સેરાબ હોકર એક શાનદાર પુર સમર દરખ્ત બન ગયા થા, ઉસ દરખ્તકે કટ જાનેકા અનદેશા હો ગયા થા મગર ખલીફએ અવ્વલને જીનકો અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલે મકબુલ સલ૦ પર કામિલ ભરોસા ઓર ઇમાન થા એક લેહઝે કે લિયે ભી હિમ્મત, હોસલા ઓર ઈસતિકલાલ કો

હાથસે ન દિયા ઓર અલ્લાહ તઆ:લાકી તાઈદ ઓર સહાબાએ કિરામ કી હિમ્મતસે ઈસિ તમામ ફિતનેકો ફરો કિયા, નુબુવ્વતકે દાવે દારોંકો નેસ્તો નાબુદ કિયા. જંગે યમામામેં મુસલેમા કઝઝાબકો જીસ્કી જમાઅતકી તેઅદાદ એક લાખ તક પહોંચ ગઈ થી કત્લ કરકે બડી શાનદાર ફતેહ હાસલ કી ઓર અરબ મેં ઈસલામ કી બિના અઝ સરે નવ મઝબુત ઓર મુસતેહકમ કી. બોહોતસી બાગી અરબ કોમોંકો અઝસરે નવ મુતીઅ કરને ઓર ખુસુસન જંગે યમામામેં બડી સખ્ત લડાઈ કે બાદ ફતેહ હાસલ કરનેકા ફખ્ર ઈસલામકે નામવર શુજાઅ ઓર જંગ કે ફનમેં કામિલ માહિર જરનેલ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ સયફુલ્લાહ (ઈલાહી તલવાર) કો હાસલ હુવા.

જબ અરબકે અનદર અમન હો ગયા તો ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબુબકર રદી૦ને અરબ કી શિમાલે મશરિકકી ઓર શિમાલે મગરેબી સરહદકી તરફ તવજ્જોહ ફરમાઈ. ઉન દિનોં ઈરાકે અરબીકા ઈલાકા જો અરબ કી શિમાલે મશરેકી હદસે મિલતા હે શાહે ફારસ કે માતેહત થા, જીસ્કા દારૂલ ખિલાફા દરીયાએ દજલાપર શેહેર મદાયન થા. ઓર સીરીયા યાઅને શામ ઓર ફીલીસ્તીનકા ઈલાકા જો અરબ કી શિમાલે મગરેબી હદસે મિલતા હે શાહે રૂમ કે માતેહત થા જીસ્કા દારૂલ ખિલાફા

કુસ્તુન તુનીયા થા. ઈન ઈલાકોંકી સરહદી કોમેં હમેશા અરબકી સરહદપર જો ઈસલામકી હિફાઝતમેં આ ચુકી થી યુરશ કરકે લુટ માર કરતી રહેતી થીં ઓર આયે દિન સરહદપર હિલચિલો શોરિશ મચાયે રખતીથીં. ઇલાવા ઇસકે મુસલમાન એલચીકો રસુલે ખુદા સલ૦ કે ઝમાનેમેં ઉન્હોંને કત્લ કર દિયાથા ઓર મુસલમાનોં ઓર ઉનકી હિફાઝત મેં આઈ હુઈ કોમોંકા દમ નાકમેં કર રખા થા.

ખલીફ્એ અવ્વલને ઉન કોમોં કી સરકોબી ઓર સરહદ પર અમન કાયમ કરને કે લિયે એક ઈસલામી લશકર ભેજના તજવીઝ કિયા ઓર અરબકે તમામ કબીલોંકો ઈસ લશકરમેં શામિલ હોનેકી દાઅવત દી. ચંદદિન ગુઝરેથે કે અરબકે કબીલે જોક દર જોક મદીને મુનવ્વરામેં આને લગે ઓર મદીને મુનવ્વરાકે બાહર મયદાનમેં ડેરે લગા દિયે.

ખલીફ્એ અવ્વલ ઇન લોગોંકી આમદ પર બડે ખુશ હુવે ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. જબ ચંદરોઝ ગુઝર ગયે ઓર લશકરીયોંકો ચારે વગેરાકી તકલીફ મહેસુસ હોને લગી તો સબ કબીલોંકે સરદાર મશવેરા કરકે ખલીફ્એ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવે ઓર અર્ઝકી “યા ખલીફ્એ રસુલુલ્લાહ સલ૦ ! હમ લોગ હુઝુરકી દાઅવત પર અલ્લાહકી

રાહમેં જાન દેનેકે લિયે હાઝિર હુવે હેં. ઇસ જગાહ હમેં ચારે વગેરાકી તકલીફ હો રહી હે અગર કોઇ અમ્ર માનેઅ ન હોતો હુઝુર હમેં શામકી તરફ રવાના ફરમાયેં, તાકે હમ અલ્લાહકી રાહમેં જાનેં ફિદા કરકે જલ્દ સવાબે દારેન હાસિલ કરેં."

હઝરત ખલીફએ અવ્વલ એહલે ઇસલામકી સરગરમીએ શોકે શહાદત ઓર અલ્લાહકી રાહમેં જલ્દ જાનેકી આરઝુ દેખકર બોહોતહી ખુશ હુવે ઓર ફરમાયા કે— "અલ્લાહ ઓર ઉસકા રસુલ સલ૦ આપ લોગોંસે રાઝી હે. અલ્લાહ તઆલા તુમારી આરઝુઓંકો પુરા કરે ઓર તુમકો જન્નત ઓર ઉસકી નેઅમતેં નસીબ કરે, બહેતર, આજહી તુમારી રવાનગીકી તજવીઝ કર દી જાતી હે. તુમ સબ અપને ડેરેપર જાકર થોડી દેર ઇનતિઝાર કરો."

જબ વો સરદાર રૂખસત હો ગયે તો ખલીફએ અવ્વલને હઝરત ઉમર રદી૦ હઝરત ઉસમાન રદી૦ હઝરત અલી કર૦ ઓર હઝરત સઇદ બિન ઝયદકે સાથ મશવેરા કિયા ઓર બાદ મશવેરા ઉનકે હમરાહ લશકર ગાહમેં તશરીફ લે ગયે. લશકરકો મુલાહિઝા કરકે હઝરત અબાકર સિદદીક રદી૦કા ચેહરા ચમક ઉઠા, ઓર જનાબે બારીમેં દોઆકી "અય મેરે પરવરદિગાર ! યે તેરે બંદે તેરી રાહમેં ઇસલામકી ખિદમત અદા કરને જાતે હેં,

ઈનકો સબ્ર અતાકર ઓર ઇનકો દુશમનોંપર ફતાહ દે ઓર ઇનકો દુશમનોંકે ઝરરસે મેહફુઝ રખ."

દોઆકે બાદ આપને એક હઝાર સવારકા દસ્તા મુનતખબ કરકે ઉનકે લિયે એક અલમ તઇયાર કિયા ઓર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનકો બુલાકર અલમ ઈનકે હાથમેં દિયા ઓર ઈનકો દસહઝાર સવાર પર અફસર મુકરર કિયા.

ઇસકે બાદ એક હઝાર સવારકા એક ઓર દસ્તા મુન ખબ કિયા ઓર રબીઆ બિન આમિર રદી૦કો જો હજાઝકે મુલ્કમેં નામી શહેસવાર ઓર બડે શુજાઅથે, ઇનપર અફસર મુકરર કરકે ફરમાયા કે "તુમ યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનકે દસ્તેકે આગે રહો ઓર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન તુમપર અમીર હોંગે, જો કુછ વો હુકમ કરેં ઉસકી તાઅમીલ કરના" ફિર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનકો ફરમાયા. "રબીઆ બિન આમિર મશહુર બહાદુર ઓર સર કરદા આદમી હેં ઉનકી બુઝુર્ગીકા પાસ ઓર હર કામમેં ઉનસે મશવેરા લે લિયા કરના ઓર આપસમેં હમેશા ઇતતિફાક રખના."

ઇસકે બાદ ઈસિ લશકરકો રવાનગીકી ઈજાઝતદી ઓર આપ પાપિયાદા ઉનકે હમરાહ ચલે. રાસ્તેમેં યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનને અર્ઝકી "યા ખલીફએ રસુલ સલ૦! મુઝે

શર્મ આતી હે કે હમ સવાર હેં ઓર આપ પિયાદા હેં, હમેં ઈજાઝત દીજીએ કે હમ ભી પિયાદા ચલેં યા આપ ભી સવાર હો જાયેં” યે સુનકર હઝરત અબાબકર રદી૦ ને ફરમાયા “ન તો મેં હી સવાર હોઉંગા ઓર ન તુમકો ઘોડેસે ઉતરને દુંગા. ઈસિકા કુછ ખિયાલ ન કરો. સિર્ફ અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦ કો અપને ખિયાલમેં રખો, કે તુમ કિસ કામપર જા રહે હો.”

જબ મદીનેસે થોડે ફાસલેપર પહોંચે તો ખલીફએ અવ્વલ ઠેર ગયે ઓર ફરમાને લગે–“અબમેં તુમકો અલવિદા કહેતા હું ઓર તુમકો અલ્લાહ કે સિપુર્દ કરતા હું અલ્લાહ તઆલા તુમારા હાફિઝ ઓર નાસિર હો.” ઈસિપર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનને અર્ઝકી–“યા ખલીફએ રસુલુલ્લાહ સલ૦! આપ હમેં કુછ વસીયત ફરમાઈયે તાકે હમ ઉસકે મુતાબિક અમલ કરેં ઓર કભી લગઝિશ ન ખાવેં” ઈસપર હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ને અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દ કી, ફિર રસુલે ખુદા સલ૦ પર દુરૂદ ઓર સલામ ભેજા ઓર ઉસકે બાદ ફરમાયા.

“જબ તુમ કુચ કરો તો રફતારમેં તેઝી ન કરના ઓર લશકરીયોંપર સખતી ન કરના, અપને લશકરસે કભી જુદા ન હોના ઓર હરેક કામમેં અપને સાથીયોંસે મશવેરા કરલેના, અદાલતકા તરીક ઈખતીયાર કરના, ઝુલ્મ

ઓર તશદ્દુદસે દુર રહેના કહ્યું કે ઝાલિમકો નજાત હાસલ નહીં હોતી ઓર ન ઉસે દુશમનપર ફતેહ નસીબ હોતી હે. દુશમનોંકા મુકાબિલા નિહાયત ઈસતિકલાલ ઓર ઈસતિકામતસે કરના. ખુદાપર અપના કામિલ ભરોસા રખના. જબ દુશમનોંપર તુમકો ફતેહ હાસલ હોતો ઉનકે બચ્ચોંકો કત્લ ન કરના, ઝઇફ બુઢે આદમીયોં ઓર ઓરતોંકો ઈઝા ન પહોંચાના. દુશમનકે સર સબ્ઝ ખેતોંકો હરગિઝ ન જલાના. ઉનકે ફલદાર દરખતોંકો હરગિઝ ન કાટના ઓર જાનવરોંકી ટાંગે ન તોડના. જબ કિસી દુશમનકે સાથ એહદો પયમાન કરો તો ઉસમેં હરગિઝ બે વફાઇ ન કરના ઓર સુલેહ કરો તો હરગિઝ સુલેહકો ન તોડના. દુશમનોંકે ઈબાદત ખાનોંકો મિસમાર ન કરના ઓર જો લોગ ઉનમેં ગોશાનશીન હોં ઉનકો મુતલક ઈઝા ન દેના, લેકિન જો શખ્સ તુમારે સાથ દુશમની કરેં ઓર તુમકો તકલીફ દેં ઉનકો તલવારકા મઝા ચખા દેના. અગર કોઇ શખ્સ અપની રઝાઓ રગબતસે મુસલમાન હોજાય તો ઉસકો અપના ભાઈ સમઝના ઓર ઉસકે હુકુક અપને બરાબર ખ્યાલ કરના. જો ઈસલામ કુબુલ ન કરેં ઉનપર સખતી ન કરના મગર ઉનસે ફક્ત જઝીયા (હિફાઝતકા ટેક્ષ) લેના ઓર જઝીયેકે બદલેમેં ઉનકે જાનોમાલકી હિફાઝત અપને ઝિમ્મે લેના. એહકામે શરીઅતમેં પુરી પાબંદી કરના ઓર ખુદા ઓર રસુલે ખુદા સલ૦કો

હમેશા યાદ રખના. અબમેં તુમકો ખુદાકે સિપુર્દ કરતા હું. અલ્લાહપર તવક્કલ કરકે મુફસિદોંકે મુકાબિલેકે લિયે શામ કો: જાવ, અલ્લાહ તુમારા હાફિઝ ઓર મદદગાર હો."

યે વસીયત ફરમાકર હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ તો મદીને મુનવ્વરાકો વાપિસ તશરીફ લે ગયે ઓર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રબીયા બિન આમિરકે સાથ શામકી તરફ રવાના હુવે.

ચંદ રોઝ બાદ હઝરત ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને એક હઝાર સવારોંકા એક ઓર દસ્તા યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનકી ઈમદાદકે લિયે હઝરત પયગમબર સલ૦ કે કાતિબ શરજીલ બિન હસનાકી સરદારીમેં રવાના કિયા.

યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન અપને લશકરે જરરારકે સાથ મનઝિલેં તે કરતે હુવે બિલા રોક ટોક તબુક* મકામમેં પહોંચ ગયે, ઓર વહાં મકામ કિયા. કયોં કે

---

* રસુલે ખુદા સલ૦ને ભી રૂમી લશકર અપની સરહદી કોમોંકી હિમાયતકે ઈરાદેસે અરબકી સરહદપર હમલા કરનેવાલા હૈ યે ખબર સુનકર તબુકપર ચઢાઇકીથી ઓર જો આપકા આખરી ગઝવા સમઝા જાતા હે. મગર ઉસવક્ત કોઇ દુશમન મુકાબિલેપર ન આયા. ઓર રસુલે ખુદા સલ૦ દો માહકે ઈનતેઝારકે બાદ વાપિસ તશરીફ લે ગયે. યે જંગે તબુક જીસકા યહાં ઝિક્ર હે ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબા બકર સિદ્દીક રદી૦કે વક્તમેં હુઇથી.

અબ વો શામકી સરહદકે કરીબ આ ગયે થે ઔર બગૈર હાલાત દરીયાફ્ત કિયે આગે બઢના મુનાસબ ન થા.

જબ ઈસલામી લશકર શામકે લિયે જમા હો રહાથા તો કિસી મુખબિરને શાહે રૂમોશામકો ખબર દી કે એહલે ઈસલામકા લશકર સરહદી કોમોંકી સરકોબીકે લિયે મુલ્કે શામકો રવાના હોનેવાલા હે ” ઈસપર હરકુલ શાહે રૂમને અપને વઝીરોં ઔર સરદારોને ફોજકો મશવેરેકે લિયે તલબ કિયા. જબ સબ આગયે તો બાદશાહને ઉનકો કહા કે “ એહલે અરબ મુલ્કે શામકા કસ્દ રખતે હેં, તુમ બતાવ કે ઉનકો રોકનેકે લિયે કયા તદબીર કરની ચાહીયે. ” સબને યેહી સલાહ દીકે “ એહલે અરબમેં યે હોસલા કહાં કે વો હમારે ઈલાકેમેં આ સકેં લેકિન અગર ઈનકે સરમેં યે ખબ્ત સમાયા હે તો આપ એક મુખતસરસા લશકર તઈયાર કરકે ઉનકે મુકાબિલેપર રવાના ફરમાવેં જો ઈન્હેં સરહદકે બાહરહી રોક દેવે. ”

ઈસપર શાહેરૂમને આઠ હઝાર ફોજ સાઝો સામાનકે સાથ તઈયાર કરનેકા હુકમ દિયા ઔર ઉનપર ચાર અફસર જો નામી જંગજુ ઔર તજરૂબેકારથે મુકરર કિયે. યાઅને ાહઝારકે એક દસ્તેપર મશહુર બહાદુર બાતલીકકો મુકરર કિયા. દુસરે દસ્તેપર ઈસીકે ભાઈ જરજીસકો, તીસરે-

પર લુકાકો; ચોથેપર સલયાકો ઓર ઈન સબપર જરજી-સકો સિપેહ સાલાર મુકરર કિયા.

યે આઠ હઝાર સવાર ઇન ચાર બહાદુર ઓર શુજાઅ સરદારોંકી સર કરદગીમેં ડબલ કુચ કરતે હુવે શામકી સરહદકી તરફ રવાના હુવે.

લશકરે ઇસલામને તબુક મકામપર તીન રોઝ કિયામ ફરમાયા ઓર ચોથે રોઝ આગે બઢનેકી તઈયારીમેં થે કે ઇન્હેં સામનેસે ગર્દ ઉડતી હુઈ દિખાઇદી ઓર પેહરેવાલે સિપાહી ખબર લાયે કે "દુશમનકા કસીર લશકર ઉનકે મુકાબિલેકે લિયે આ રહા હે."

જબ લશકરે શામકો માલુમ હુવા કે એહલે ઇસલામકા લશકર તબુકમેં ડેરા ડાલે હુવે હે તો વોભી કુછ ફાસલા છોડકર ઉનકે મુકાબિલ ઉતર પડે ઓર લશકરે ઇસ્લામકી જમીઅતકા અનદાઝા કરનેકે લિયે જાસુસ ભેજ દિયે. યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનને દુશમનકી આમદકી ખબર પાતેહી યે હિકમતકી થી કે રબીઆ બિન આમિ-રકો એક હઝાર સવારકે સાથ કમીનગાહમેં બિઠા દિયાથા ઓર સિર્ફ અપના એકહઝાર સવારકા લશકર દુશમનકે મુકાબિલ કેમ્પમેં રખ લિયાથા. જબ ફોજે શામકે જાસુસ ઇસલામી લશકરકા અનદાઝા કરકે વાપિસ ગયે તો ઉન્હોંને અપને સરદારોંકો જાકર ઇતતિલાઅ દીકે "અરબકા લશકર મુશ-

કિલ્લસે એક હઝાર સવારકા હોગા. ઓર હથીયાર વગેરાભી ઉનકેપાસ કુછ ઝિયાદા નહીં હેં,” શામી ફોજકે સરદાર યે સુનકર બોહોત મુતઅજજીબ હુવે કયોંકે ઇન્હેં ખ્યાલ થા કે એહલે અરબને જો શામપર હમલા કરનેકી જુરઅત કી હે તો ઝુરૂર વો બડા ભારી લશકર લાયે હોંગે મગર અબ ઉનકી સમઝમેં નહીં આતાથા કે એહલે અરબકો કિસતરાહ યે દીલેરી હુઇ કે ફક્ત એક હઝાર સવારસે મુલ્કે શામપર હમલા કરનેકી ઠાન લી. આખર ઉન્હોંને યેહી ફયસલા કિયા કે “ અરબ કે લોગ ઇસિ બાતસે ના વાકિફ હેં કે બાદશાહોંકે સાથ મુકાબિલા કરનેકે લિયે કિસ કદર ફોજ ઓર સામાનકી ઝુરૂરત હોતી હે. વો સિર્ફ ઇસબાતકે આદી હેં કે અરબમેં એક કબીલા દુસરે કબીલેકે સાથ લડતા હે જીનકી તેઅદાદ થોડી હોતી હે. ઉન્હોંને ગલતીસે શામકે મુતઅલ્લકભી યેહી અનદાઝા લગાયા કે વહાંભી ઉનકો અયસેહી કબીલેકા મુકાબિલા કરના પડેગા, મગર વો યે નહીં સમઝે કે મુલ્કે શામ ઓર રૂમ એક બાદશાહકે ઝેરે નગીં હેં ઓર બાદશાહકે પાસ લાખુંકી તેઅદાદમેં લશકર હે, ઓર જંગકા અસબાબ બે શુમાર હે. ઇસકે ઇલાવા શાહી ફોજકે સરદાર ઓર કિલ્ઓંકે હાકિમ બડે તજરૂબાકેર જંગજુ ઓર મશહુર તેગઝન હેં. એહલે અરબકો હરગિઝ માલુમ નહીં કે જબ એહલે ફારસને હમ પર હમલા કિયાથા તો હમને ઉનકો માર માર કર ભગા

દિયાથા. ફિર જરામકા કોમકો શિકસ્ત પર શિકસ્ત દી. ખેર એહલે અરબકો જલ્દ માલુમ હો જાયગાકે શામમેં લડાઇકે લિયે આના કોઈ ખાલાજીકા ઘર નહીં. સુબ્હા હોનેદો હમ ઉનકો અચ્છા સબક સિખાદેંગે. ઈનમેંસે એકકોભી ઝિન્દા ન છોડીંગે ઓર ફિર અરબપર હમલા કરકે ઉનકે કાબેકી (નઉઝોબિલ્લાહ) ઈંટસે ઈંટ બજા દેંગે ઓર ઉસકી બુનિયાદ ખોદકર ઉસે ઝમીનકે સાથ હમવાર કર દેંગે. ”

ગરઝ શામી ફોજકે સરદાર બડે ખુશથે કે એહલે અરબકી તેઅદાદ બોહોત કલીલ હે, હમ સુબ્હા હોતેહી આનન ફાનનમેં ઉનકો ઘેર કર કત્લ કર ડાલીંગે ઓર ફિર અરબ પર હમલા કર દેંગે તાકે એહલે અરબકો શામકી તરફ મુંહ કરનેકા હોસલા ન રહે.

સુબ્હા હુઇ તો યઝીદ બિન અબુ સુફિયાનને અપના લશકર આરાસ્તા કરકે મેદાને કારઝારમેં ખડા કર દિયા. પહેલે અલ્લાહ તઆલાસે દોઆ માંગી, ફિર અપની ફોજકો નસીહતકી કે ઈસતેકલાલ ઓર હોસલેકે સાથ દુશમનોંકા મુકાબિલા કરના, ઉનકી બડી તેઅદાદકે લશકરકો ખ્યાલમેં ન લાના. તુમને કઈ મરતબા દેખાહેકે બડી થોડી તેઅદાદકે સાથ હમને બોહોતસે દુશમનોંપર ફતેહ પાઇહે ઓર અલ્લાહ તઆલાને હમારી નુસરત ઓર તાઈદકી હે. અબભી યેહી સમઝો કે અલ્લાહ ઓર ઉસકા રસુલ સલ૦ હમારે સાથ હેં ઓર હમકો દુશમનોંપર ફતેહ દેંગે ”

ઈધિર શામી ફોજકે સરદારોંને લશકર આરાસ્તા કરકે યે તજવીઝકી કે તમામ ફોજ યક બારગી હમલા કરે ઓર એહલે અરબકો ઘેર કર સબકો કત્લ કર દેં.

અબ દોનોં લશકર એક દુસરેકે મુકાબિલ હુવે ઓર તલવાર ચલને લગી તો એહલે શામપર જલ્દ ઝાહિર હો ગયા કે જો લોગ અરબસે નિકલકર શામપર હમલા આવર હુવે હેં વો કુચ્છ ઝોર આવર હોસલા રખતે હેં. ઈસલામી લશકરને વો તલવાર ચલાઈકે શામિયોંકે મુંહ ફેર દિયે. ફિરભી શામીયોંકી તેઅદાદ ઝિયાદાથી ઓર ફોજ કવાયદ દાન ઓર તજરૂબા કારથી. ઉનકો યકીનથાકે આખરકાર વો લશકરે ઈસલામકો મગલુબ કર લેંગે કે ઈતનેમેં રબીઆ-બિન આમિર કમીનગાહસે નિકલકર એક હઝાર સવારકે સાથ બિજલીકી તરાહ શામીયોંપર ટૂટ પડા. અબતો શામી બોહોત ઘભરાયે ઓર ઉનકે પાઉં ઉખડને લગે. રબીઆ-બિન આમિરકી નઝર બાતલીક પર પડી, જો અપને સીપાહીઓંકો જોશ દિલા રહાથા. રબીઆ ફિલફોર રાસ્તા સાફ કરકે બાતલીકકે મુકાબિલ હુવા ઓર ઈસ ઝોરસે નેઝા મારા કે ઈસકી સરેં તોડકર દુસરી જાનિબ જા નિકલા. બાતલિક ઘાયલ હોકર ઘોડેસે ગિર પડા, ઓર રબીઆબિન આમિરને શામી લશકરપર દો દસ્તા તલવાર ચલાની શુરૂકી. શામી ફૌજ ઇસ હમલેકી તાબ ન લાકર સરાસીમા ઓર હવાસ.

બાખ્શા હોકર પસપા હુઈ ઓર અપને કેમ્પમેં પહોંચકર ઉન્હોંને દમ લીયા.

ઇસ લડાઇમેં શામી ફોજકે દો હઝાર દોસો આદમી મકતુલ હુવે એર ઇસ્લામી લશકરમેંસે એકસો બીસ આદમી શહીદ હુવે. મયદાન મુસલમાનોંકે હાથ રહા. ઓર અલ્લાહ તઆલાને એહલે ઇસ્લામકો મુલ્કે શામસે પહેલી ફતેહ * અતા ફરમાઈ. લશકરે ઇસ્લામકે હોસલે બઢ ગયે ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન ઓર રબીઆ બિન આમિર બાહમ બગલગીર

---

*અરબ ઓર રૂમીયોંકે મા બેન પહેલી છેડ છાડ આં હઝરત સલ્લ૦ કે વક્તમેં હુઈથી. આં હઝરત સલ્લ૦ ને મુખતલિફ શાહોંને વક્તકે પાસ એલચી દાઅવતે ઇસ્લામકી ગરઝસે ભેજેથે. એક એલચી બની ગસ્સાનકે પાસભી રવાના કિયા ગયાથા મગર ઇસકો બની ગસ્સાનને કત્લ કર ડાલા. ઇસપર આં હઝરત સલ્લ૦ ને તીન હઝાર સવાર અપને ગુલામ ઓર મુંબાઝ રફીક ઝયદ બિન હારિસ રદી૦ કી સરદારીમેં હિજરી ૮ કી સાલમેં શામકી સરહદકી તરફ રવાના કિયે ઓર હુકમ દિયાકે "અગર ઝયદ શહીદ હો જાયેં તો ઇનકી જગા જાઅફરે તઇયાર બિન અબી તાલિબ રદી૦ જો આપકે ચચેરે ભાઈ ઓર હઝરત અલી કર૦ કે હકીકી ભાઈ થે અમીર મુકર્રર કિયે જાયેં, અગર જાઅફર ભી શહીદ હો જાયે તો અબદુલ્લા બિન રવાહા રદી૦ ઉનકી જગા લે; અગર અબદુલ્લાભી શહીદ હો જાયેં તો એહલે લશકર જીસકો ચાહેં અમીર મુકર્રર કરલેં." યે ફરમાકર

હુવે ઓર યઝીદ રદી૦ ને રબીઆ રદી૦ કે હમલા કરનેકી અઝહદ તાઅરીફકી ઓર હુકમ દિયા કે શહીદોંકી લાશેં એક જગાહ જમા કીજાયેં, જબ લાશેં એક જગાજમ્આ હો ગઈ તો ઇનપર નમાઝે જનાઝા પઢી ગઈ. ઉસ્કે બાદ ઇનકો દફન કિયા ગયા. યે ખુશનસીબ લોગ થે જીન્હેં અલ્લાહ તઆલાને શહાદતકા

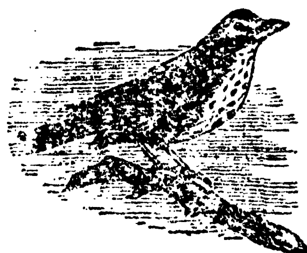

હુઝરત સલ૦ ને લશકરકો રવાના કિયા. જબ મુતા મકામપર ઇસ લશકરકા રૂમીયોંકે સાથ મુકાબિલા હુવા જીનકી તેઅદાદ બોહોત ઝિયાદાથી લેકિન એહલે અરબને નિડર હોકર બડી સખતીકે સાથ મુકાબિલા કિયા. જંગમેં ઝયદ બિન હારિસ રદી૦ શુજાઅતકી દાદ દેતે હુવે શહીદ હુવે. હુઝરત જાઅફર તય્યાર રદી૦ ઝયદ રદી૦ કો શહીદ હોતે દેખકર આગે બઢે ઓર ફિલફૌર અલમ અપને હાથમેં લે લિયા, લેકિન લડાઇમેં ઉનકા એક હાથ કટ ગયા તો આપને દુસરે હાથમેં અલમ લે લિયા લેકિન જબ દુસરા હાથભી કટ ગયા તો આપને અપને દોનોં ઝખ્મી ઓર લહુ લુહાન બાઝુસે અલમ અપને સીનેસે લગા લિયા. આખર દુશમનોંને યકદમ વાર કરકે ઇનકો શહીદ કિયા. ઇસ વાકેઅપર મશહુર યુરોપીયન તવારીખ નવીસ મી. ગીબન લિખતેહેં "જાઅફર રદી૦કી મોત નિહાયત શુજાઆના ઓર કાબિલે યાદગાર હુઈ. ઇસ જવાંમર્દ શુજાઅકે જીસમપર પચાસ કાબિલે ફખ્ર ઝખમ આયે થે." જબ હુઝરત જાઅફર તય્યાર રદી૦ ભી શહીદ હો ગયે તો અબ્દુલ્લા બિન રવાહા રદી૦ ને અલમ લિયા, લેકિન વોભી શહીદ હો ગયે. ઇસપર હુઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને બઢકર અલમ ઉઠાયા ઓર ઇસ શિદ્દતકે સાથ રૂમીયોં પર હમલા કિયા કે ઇનકો પસપા કરકે અપને બાકી રહે હુવે લશકરકો બચા

ફ઼તબ. દિયા ઓર જન્નતમેં અપને વાઅદેકે મુતાબિક ઉન્હેં જગા દી જહાં વો હમેશા ઝિન્દા રહીંગે ઓર મોતકા લફ્ઝ ઉનપર આયદ નહીં હો સકેગા. કયોંકે અલ્લાહ તઆ-લાને ઉનકે હકમેં ઈર્શાદ ફરમાયા હે કે જો લોગ અલ્લાહ કી રાહમેં કતલ હુવે ઉનકો મત સમઝોકે મર ગયે, બલકે વો હમેશાકે લિયે ઝિન્દા હેં ઓર અપને રબકે પાસ નિહા-યત ફ઼રહત ઓર સુરૂરમેં રેહતે હેં.

લિયા ઓર દુસરે દિન ઈનિકો સહી સલામત મદીનેકી તરફ લે ગયે. આં હઝરત સ્લ૦ ને ખાલીદ રદી૦કી બહાદુરી દેખકર સયફુલ્લાહ યાઅને "ઇલાહી તલવાર" કા લકબ રખ્ખા યે લકબ આં હઝરત સલ્લ૦કી ઝબરદસ્ત પેશીન ગોઇથી જો નિહાયત એહસન તોરપર પુરી હુઈ.

બાબ ૭

જંગે તબુકકા દુસરા દિન.

જબ બકીયા લશકરે શામ જો યઝીદ ઓર રબીઆકી આબદાર તલવારસે બચ રહાથા વો શિકસ્ત પાકર ખ્વારો ખસ્તા હાલતમેં અપને કિયામગાહપર પહોંચા તો જરજીસને અપને દીગર સાથીયોંકો બુલાકર કહા કે “અફસોસ હમકો ફાશ શિકસ્ત મિલી. હમારે દો હઝારસે ઉપર આદમી કત્લ હુવે. મેરા બહાદુર ઓર શુજાઅ ભાઈ બાતલીક ભી કત્લ હુવા ઓર હમ બ મુશકિલ જાન બચાકર કિયામગાહ તક પહોંચે હેં, હમકો હરગિઝ ઉમ્મીદ નથી કે આજકી લડાઈકા યે નતીજા હોગા. હમારી ફોજ કવાયદ દાનથી, હમારે અફસર તજરૂબેકાર થે મગર આજ ઇન બે કાયદા અરબોંકે સામને હમારી કુચ્છ પેશ નહીં ગઈ. વો આદમી હેં યા કયા હેં કે મોતસે મુતલક નહીં ડરતે ઓર અચસી બઢકર તલવાર મારતે હેં કે કિસી જંગજુને અચસી નહીં ચલાઈ. તદબીરે જંગભી ઉનકો ખુબ આતી હે કે આધે લશકરકો કમીન ગાહમેં છુપા

દિયા જીસને અયસે વક્ત હમપર હમલા કિયા જબકે હમ ઈનકે હમરાહીયોં પર ગાલિબ આનેકે કરીબ થે ઓર હમલાભી અયસા નાગહાની ઓર અયસી શિદ્દતકે સાથ કિયા કે હમારે સિપાહી સરાસીમા હો ગયે. અબમેં કયા મુંહુ લેકર બાદશાહકે પાસ જાઉંગા. મેરી તમામ શોહરત ઓર નામવરી ખાકમેં મિલ ગઈ. સિર્ફ દોહઝાર અરબોંસે આઠ હઝારને શિકસ્ત ખાઇ યે કોન બાવર કરેગા. હમને તો અરબોંકી તલવારોંકી ધાર દેખલી હે ઓર હમ તો માન ગયે હેં કે વો કિસી હોસલે ઓર હિમ્મતપર શામ ફતેહ કરનેકા કસ્દ કરકે ઘરસે નિકલે હેં લેકિન જીન્હોંને ઈનકો તલવાર ચલાતે નહીં દેખા વો કિસ તરાહ હમપર યકીન કરેંગે ? કોન બાવર કરેગા કે એક અરબને નેઝેકે એક હી વારમેં ઝિરાહ પોશ ઓર બહાદુર બાતલીક કો કત્લ કર દિયા. આહ ! ભાઇકે કત્લકો યાદ કરકે મેરી આંખોંમેં ખુન ઉતર આતા હે બસ મેરે લિયે કોઈ ચારા નહીં, સિવા ઈસકે કે કલ ભાઇકા બદલા લેકર ઈન અરબોંકો નેસ્તો નાબુદ કરૂં, યા આપભી મારા જાઉં ઓર ભાઇકો જા મિલું. મેરે લિયે ઈસ બે ઇઝ્ઝતીકે સાથ બાદશાહ કે રૂબરૂ જાનેસે યહાં મયદાનમેં મારા જાના ઝિયાદા અચ્છા હે. ”

ઈસપર સબ સરદાર મુત્તફિક હુવે કે કલ હરગિઝ

મયદાનસે મુંહ ન મોડિંગે. યાતો અરબોંકો માર લેંગે યા આપ મારે જાઇંગે.

જબ સુબ્હા હુઈ ઓર જરજીસને મયદાને કારઝાર મેં જાનેકી તઈયારીકી તો ઇસકે હમરાહી સરદાર ઉસકે પાસ આયે ઓર કેહને લગે કે “બજાયે જંગ કરનેકે કોઈ અયસી તદબીર કયોં ન કરેં જીનસે યે અરબ હમારા પીછા ન કરેં, કયોં કે હમારે સિપાહિયોંને કલ અરબોંકી તેગઝની દેખલી હે ઓર વો ઇનસે ખાયફ હેં, કયોં ન હમ ઉન અરબોંકો કુછ લાલચ દેં તાકે વો વાપિસ ચલેં જાયેં ઓર ફિર શામમેં આનેકા કસ્દ ન કરેં. વો ગદાગર, બે સામાન ઓર ભુકે લોગ હેં, રૂપીયે કે લાલચમેં આ જાઇંગે ઓર હમકો ઇનકે હાથસે નજાત મિલ જાયગી. બાદશાહભી હમારી ઈસ હિકમતે અમલીપર ખુશ હોગા કે હમને તદબીરસે ઇસ બલાકો ટાલ દિયા હે”

જરજીસ ગો ઈનતિકામ લેનેપર આમાદા થા મગર હમરાહીયોંકી ઇમદાદકે બગેર વો કયા કર સકતા થા ઇસ-લિયે ઈસને કહા. “અચ્છા ઇસ બાતકી આઝમાયશ કરકે દેખલેં, અગર અરબ રૂપીયેકે લાલચસે હમારે સાથ લડાઈ મોકુફ કરદેં તો કયા હરજ હે. હમકો ઇનપર ફતેહ પાકર કયા લેના હે, વો ખુદ ભુકે, નંગે, ઓર બે સરો સામાન આદમી હેં ઓર ઇનકા મુલ્કભી રેતકે તોદેહેં”

ઇસપર એક હુશીયાર આદમી એહલે શામમેંસે તજવીઝ કરકે ઇસલામી કેમ્પમેં ભેજા ગયા તાકે ઇનકે સરદારકો જાકર યે કહે કે અપના કોઈ દાના આદમી શામી લશકરકે સરદારકે પાસ ભેજે. વો યઝીદ બિન અબુ સુફીયાનકી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા ઓર અર્ઝકી કે "મુઝકો સરદારે ફોજે શામને આપકે પાસ ઇસ લિયે ભેજા હે કે આપ એક દાના આદમી મેરે હમરાહ લશકરે શામમેં ભેજે જો હમારે સરદારકે સાથ બાતચીત કરે" ઇસપર રબીઆ બિન આમીર રદી૦ ઉઠ ખડે હુવે ઓર કેહને લગે કે "મુજકો ઈજાઝત હોતો મેં ઇસ શખ્સકે હમરાહ ફોજે શામમેં જાવું." યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન ને ઇનકો અલગ લેજાકર કહા કે "અગર તુમ લશકરે શામમેં ગયે તો મુઝે અનદેશા હે કે વો લોગ તુમકો કત્લ ન કરદેં ક્યોં કે કલ તુમને ઉનકે નામી સરદારકો કત્લ કિયા થા." રબીઆને કહા કે "ઇસ બાતકા આપ અનદેશા ન કરેં, મેં હોશીયાર રહુંગા ઓર મા સિવા ઈસકે જબમેં ઇસ શખ્સકે હમરાહ શામીયોંકે કેમ્પમેં જાઉં તો આપ એક દસ્તા ફોજ કેમ્પસે નિકાલ કર આગે બઢા દેં તાકે અગર શામીયોંને મેરે સાથ દગા કી ઓર મેરે સાથ જંગકો તઇયાર હુવે તો મેરી તકબીર સુનકર વો દસ્તા લશકરે શામપર હમલા કરદેં ઈસકે બાદ આપભી બાકી લશકરકે સાથ હમલા કરદેં ઓર નતીજા ખુદાપર છોડ દેં."

યે તજવીઝ કરકે રબીયા રદી૦ સવાર હોકર ઉસ કાસિદકે હમરાહ લશકરે શામમેં તશરીફ લે ગયે.

જબ લશકરે શામકે કેમ્પકે કરીબ પહોંચે તો કાસિદને કહા "હમારે સરદારકી તાઅઝીમકી ખાતર આપ યહાં ઘોડેસે ઉતર પડેં ઓર મેરે હમરાહ પ્યાદા ચલેં" મગર રબીઆ રદી૦ને જવાબ દિયા કે "મેં ઘોડેસે નહીં ઉતરૂંગા ઓર ઇસી તરાહ હથીયારબંધ ઓર સવાર તુમારે સરદારકે ખયમે તક જાઉંગા ઓર અપના ઘોડાભી કિસી દુસરેકે હાથમેં નહીં દુંગા, અગર તુમ ઝીદ કરોગે તો મેં વાપિસ ચલા જાઉંગા." કાસિદ મજબુરન ખામોશ હો ગયા. રબીઆ બિન આમિર રદી૦ ઉસી તરાહ સવાર જરજીસ કે ખયમે તક ગયે ઓર ખયમેકે દરવાઝે કે કરીબ ઘોડેપરસે ઉતરકર ઘોડેકી બાગ અપને હાથમેં લી ઓર વહીં બયઠ ગયે. જરજીસને જબ ઇનકો દેખા તો કહા.

"અય બિરાદરે અરબી! તુમારી કોમ તમામ કોમોંસે કમઝોર હે ઓર તુમારા મુલ્ક તમામ મુલકોંસે ગરીબ હે. હમકો કભી વેહેમ ભી નહીં આ સકતાથા કે તુમ બા વુજુદ ઇસ કદર કમઝોરી ઓર મુફલેસીકે એહલે શામ ઓર રૂમ પર હમલા કરોગે. કયોંકે ઇસકે પહેલે તુમકો કભી જુરઅત નહીં પડી. ફિર તુમારી ઇસ જુરઅતકા કયા બાઅસ હે?" રૂબીઆ બિન આમિરને જવાબ દિયા.

" બેશક હમારી કોમ કમઝોર થી, હમારા મુલ્ક ગરીબ થા ઓર હમ આપસમેંભી લડતે ભિડતે થે મગર અલ્લાહ તઆલાને હમપર ફઝલ ઓર રેહેમ કરકે હમમેં એક નુરેહિદાયત પયદા કિયા જીસને હમારે તમામ તફરકે મિટા દિયે. હમકો એક કોમ બનાદિયા ઓર ઇસ-લામકી દોલતસે હમકો માલામાલ કર દિયા. હમારી કમ-ઝોરી જાતી રહી ઓર હમારી મુફલેસીકાભી ખાતમા હો ગયા. અબ હમ અલ્લાહતઆલાકી બરગુઝીદા કોમ હેં, હમ સબ એક હેં, એક ખુદા, એક રસુલ ઓર એક ખલીફાકે તાબએ ફરમાન હેં ઓર ઓહોદો તકવા ઓર પાકીઝગીકી દોલતસે ગની હેં, બેશક હમ દોલતમંદ નહીં હેં મગર હમમેં કોઈ ભુકા ભી નહી મરતા, કયોંકે જો કુછ એકકે પાસ હોતા હે વો દુસરેકે સાથ બાંટ ખાતા હે. અલ્લાહ તઆલાને હમારી યે તાઅરીફ કી હે કે હમ આપસમેં નિહાયત રેહેમ દિલ ઓર હમદર્દ હેં." યે સુનકર જારજીસને કહા.

"કયા કોઇ અયસી તદબીર નહીં હો સકતી કે તુમ હમારે સાથ ન લડો ઓર અપને મુલ્કમેં ફિર જાવ. મસલન અગર તુમ હમારે સાથ એહેદ કરો કે તુમ કભી મુલ્કે શામ પર હમલા ન કરોગે ઓર હમારે સાથ સુલેહ રખોગે તો હમ તુમારે લશકરકે હરેક આદમીકો એક દીનાર ઓર એક બોજ શુતરકે ગલ્લે ઓર તુમારે સરદારે લશકરકો એક સો

દીનાર ઓર દસ બોજ શુતરકે ગલ્લે ઓર તુમારે ખલીફાકો એક હઝાર દીનાર ઓર એક સો બોજ શુતરકે ગલ્લે દેંગે."

રબીઆ બિન આમિરને યે સુનકર જવાબ દિયા "અય સરદાર! તુમને હમકો પહેછાના નહીં હે, ઓર હમારે મતલબકો ગલત સમઝા હે. હમ ઇસ તરફ કિસી નફસાની લાલચકે લિયે નહીં આયે, બલકે હમતો અપને ખલીફાકે હુકમસે સરહદપર હમેશાકે લિયે અમન કાયમ કરને ઓર સાથહી તવહીદે ઈલાહીકો ફયલાને ઓર શિર્કકો મિટાને આયે હેં. હમ તુમારે દીનારોંકી ખાતર નહીં આયે હમકો હુકમ હે કે હમ જહાં જાયેં વહાં લોગોંકો ઇસ-લામકી દાઅવત દેં. અગર કોઈ શખ્સ અપની રઝાઓ રગબતસે અલ્લાહકે દીનમે આ જાયે ઓર ઈસલામ કુબુલ કરે તો વો હમારા ભાઈ બન જાયગા ઓર ઇસકે હુકુક હમારે સાથ મસાવી હોંગે. અગર કોઈ કોમ ઈસલામ કુબુલ ન કરે ઓર હમારી હિફાઝતમેં આના ચાહે તો હમ ઉસકો અપની હીફાઝતમેં લે લેંગે ઉસસે હમ જઝીયા+ લેંગે

+ જઝીયા એક ટેકસ થા જીસકો અંગ્રેઝી ઝબાનમેં કેપીટેશન ટેકસ (Capitation tax) કેહતે હેં. યે ટેકસ મરદુમ શુમારીપર ફી કસ કે હિસાબસે લગાયા જાતા થા. યે ટેકસ એહલે ઇસલામકી ઇજાદ નહીં થા બલકે ઇનસે પહલે શાહાને ઇરાન ઓર કુસતુનતુનીયા એહલે શામ, જઝીરએ ઇરાક, માસર ઓર ફારસ વગયરાસે અલાવા માલીયા અરાઝી (Land tax) કે યે ટેકસ હિફાઝતી વુસુલ

ઓર ઉસકી જાનોમાલકી હિફાઝત અપને ઝિમ્મે લેંગે. ઈસિ તરાહ હમેશાકે લિયે સરહદપર અમન રહેગા. ઇસ લિયે હમારે સાથ સુલેહ રખનેકે યે દોનોં તરીક હેં, જો તરીક તુમ ચાહો ઇખતીયાર કરલો ઓર અગર દોનોંમેં કોઈ ઈખ્તિયાર ન કરો તો ફિર તલવાર હમારા તુમારા ફયસલા કર દેગી. તુમ તેઅદાદમેં હમસે ઝિયાદા હો, સામાને હરબભી તુમારે પાસ ઝિયાદા હે, તુમારી ફોજભી કવાયદ દાન હે, તુમારે અફસરભી તજરૂબા કાર હેં. ગરઝ તુમ હરબાતમેં હમસે ઝિયાદા હો ઈસ લિયે આવ તલવારસેહી ફયસલા કર લો. જીસે મવલા દે વો લે."

કરતેથે. ઇસલામને ઈસમેં યે તરમીમ કી કે ઇસ ટેકસકો હલકા કર દીયા. ખલીફએ અવ્વલો સાનીકા અપને માતેહત સરદારોંકો બડા સખ્ત ઓર તાકીદી હુકમ થા કે યે ટેકસ (જઝીયા) ઇતની મિકદારસે લિયા જાવે કે લોગ આસાનીસે ઈસકો અદા કર સકે એહલે શામો ઈરાક પેહલે યે ટેકસ ઝિયાદા મિકદારમેં દિયા કરતેથે ઈસિ લિયે ઈસલામી તશખીસકો જો નિસબતન નર્મથી ઉન્હોંને અપને હકમેં અબ્રે રેહમત સમઝા ઓર બડી ખુશીસે એહલે ઈસલામકી હિફાઝતમેં આતે ગયે. જયસે કે આગે આમોંમેં ઝાહિર હોગા. ઇસ ટેકસકે મુઆવિઝેમેં વો લોગ ફોજી ખિદમાતસે બરી ઉઝઝિમ્મા થે ઓર એહલે અરબ ઉન લોગોંકી જાનોમાલકે મુહાફિઝ હોતે થે. ઇસ ટેકસકી આમદની એહલે અરબકે ફોજી મસારિફમેં ખર્ચ હોતીથી. જો અશખાસ એહલે અરબકો જંગમેં ઇમદાદ દેતે થે વો ઇસ ટેકસસે મુસતસના કિયે જાતે થે.

જરજીસ યે જવાબ સુનકર બોહોત ખિસયાના હુવા ઓર ઉસને કહા "ન હમ દીને ઈસલામ કુબુલ કરતે હેં ઓર ન જઝિયા દેના હમારી શાનકે લાયક હે. હમ યે દોનોં બાતેં રદ કરતે હેં ઓર તુમારે સાથ લડાઈપર આમાદાહેં" ઈતનેમેં એક શખ્સને જરજીસકે કાનમેં કહાકે "યે વોહી અરબ હે જીસને તેરે ભાઇકો કત્લ કિયાથા ઓર યે અપની ફોજમેં એક સરદાર હે" યે સુનકર જરજીસકી આંખેં ગુસ્સેસે લાલ હો ગઈ. ઉસને ફોરન તલવાર ખેંચલી ઓર ઉઠાકે રબીઆકો કત્લ કરે મગર રબીઆ ઈસકી તેવરીસે તાડ ગયે થે ઈસલિયે બિજ-લીકી તરાહ જરજીસપર ઝપટે ઓર લેહઝા ભરમેં જરજીસ કા સર કાટકર ઝમીનપર ગિરા દિયા. રબીઆ ઘોડેપર સવાર હો ગયેથે મગર લશકરે શામને ઇનકો ચારોં તરફસે ઘેર લિયા. રબીઆ દોનોં હાથસે તલવાર ચલાને લગે ઓર અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ કિયા. મુસલમાનોંકા વો દસ્તા જો ઈસી તરાહ ઇનતેઝારમેં ખડાથા ફિલફોર આગે બઢા. યઝીદ બિન અબુ સુફીયાન રદી૦ ભી યે દેખકર કે શામીયોંને રબીઆકે સાથ ફરેબ કિયા હે અપને બાકી લશકરકો લેકર હમલા આવર હુવે. દોનોં લશકર આપસમેં લડને લગે ઓર ઝોરોશોરસે તલવાર ચલને લગી. એહલે ઈસલામને લશકરે શામમેં એક આફત મચા દી. મગર શામીભી ખુબ જમકર લડે ઓર સખ્ત મુકાબિલા કિયા.

લડાઈ ઈસીતરાહ ઓરોંપરથી કે શરજીલ બિન હસના કાતિબે રસુલુલ્લાહ સલ૦ એક હઝાર સવાર લેકર વહાં પહોંચે. ઉન્હોંને જો લશકરે ઈસલામ ઓર લશકરે શામકો લડતે દેખા તો બગેર દમ લેનેકે વોભી અલ્લાહો અકબર કેહતે હુવે મયદાનમેં ઉતર આયે. ફિર શામીયોંકા કહાં ઠિકાના થા. સબકે સબ ઈસલામી તલવારકા લુકમા હો ગયે ઓર લશકરે ઇસલામકો કામિલ ફતેહ હુઇ. જબ લડાઇસે ફરાગત હુઇ તો યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન રદી૦ ઓર રબીઆ બિન આમિર રદી૦ને શરજીલ બિન હસના રદી૦ સે મુસાફિહા કિયા ઓર એક દુસરે કો ફતેહ કી મુબારક બાદી દી. સબ અલ્લાહકા શુક્ર બજા લાયે ઓર દુશમનકે કેમ્પપર કબઝા કરકે યે સોચને લગે કે ઇસ માલે ગનીમત કો કિસતરાહ તકસીમ કિયા જાયે. આખિર બાઇતતિફાક યે રાયે કરાર પાઈ કે કુલ માલે ગનીમત ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કી ખિદમતમેં ઇરસાલ કિયા જાવે તાકે વો જીસતરાહ ચાહેં ઉસે તકસીમ યા ખર્ચ કરેં, ઈસપર શદદાદ બિન અવસકો ચંદ સવારોંકે સાથ માલે ગનીમત સિપુર્દ કરકે મદીને મુનવ્વરાકી તરફ રવાના કિયા ગયા ઓર લશકરે ઇસલામને તબુક મેંહી મુકામ કિયા તાકે ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કે હુકમકા ઈનતેઝાર કરેં.

જબ શદદાદ બિન અવસ માલે ગનીમતકે સાથ

મદીને મુનવ્વરામેં પહોંચે ઓર મુસલમાનોંકો ફતેહ કી બશારત દી તો તમામ મુસલમાનોંને બે ઇખતીયાર અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ કિયા. જીસ્કો સુનકર હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ને પુછા કે "યે તકબીરોંકી આવાઝ કયસી હે ?" ઇસપર એક મુસલમાન દોડતા હુવા આયા ઓર ઉસને અર્ઝકી "યા ખલીફએ રસુલુલ્લાહ સલ૦ ! મુબારક હો કે લશકરે ઇસલામકો અલ્લાહ તઆલાને મકામે તબુકમેં એહલે શામપર ફતેહદી ઓર શદ્દાદ બિન અવસ માલે ગનીમત લેકર મદીને મુનવ્વરામેં આયે હેં યે સુનકર ખલીફએ રસુલુલ્લાહ સલ૦ને ઉસી વક્ત અલ્લાહ તઆલાકા સિજદા અદા કિયા.

શદ્દાદ બિન અવસને ઉંટસે ઉતરકર દો રકાઅત નમાઝે શુકરાના અદાકી. ફિર રવઝએ મુબારક રસુલુલ્લાહ સલ૦કી ઝિયારત કી ઓર ફાતેહા પઢકર ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦કી ખિદમતમેં આયે. લડાઇકા કુલ હાલ અર્ઝ કરકે માલે ગનીમત પેશ કિયા. હઝરત ખલીફએ અવ્વલ રદી૦* લડાઇકા કુલ હાલ સુનકર

* હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ આં હઝરત સલ૦ સે સાતવીં પુસ્તમેં મિલતે હેં. કુરેશ કોમકા મુરિસે આલા તીસરી સદ્દી મસીહીમેં ફેહેર નામી થા જીસ્કા લકબ કુરેશ (તાજીર) થા. ઉસકા બેટા ગાલેબ ઉસકા બેટા લુઇ ઉસકા બેટા કાઅબ ઉસકા

બોહોત ખુશ હુવે ઓર ફરમાયા “બેશક અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કે વાઅદે સચ્ચે હેં. અલ્લાહ તઆલા અપને વાઅદેકે મુતાબિક ઝુરૂર એહલે ઇસલામકો રૂમો-શામકા વારિસ બનાયગા ઓર લશકરે ઇસલામકો ફુતુહાતે અઝીમ હોંગી અલ્લાહ તઆલાકી તવહીદ ઈન બિલાદમેં ફયલ જાવેગી ઓર ઈન ઇલાકોંમે અમન કાયમ હો જાયગા.”

ફિર આપને ઈસ ખયાલસે કે શાહેરૂમકે સાથ મુકાબિલા આ પડા હે, ઇસ ફતેહકી ખબરેં અતરાફે અરબમેં રવાના કીં ઓર એક ખત એહલે મકકાકો બુલાનેકે લિયે લિખા જીસપર આં હઝરત સલ૦કી મોહોર લગાઈ ઓર યે ખત અબદુલ્લા બિન ખદાફાકો દેકર એહલે મકકાકી તરફ રવાના કિયા. ઓર માલે ગનીમતસે એક દુસરા લશકર તઇયાર કરનેકા ઇરાદા કિયા.

જબ ઇસ ફતેહકી ખબર તમામ અરબમેં ફયલ ગઈ

બેટા મરરા થા. મરરાકે દો બેટેથે એકકા નામ કલાબ ઓર દુસ-રેકા તમીમ થા. કલાબકા બેટા કુસ્સા ઉસકા બેટા અબદેમનાફ ઉસકા બેટા હાશમ ઉસકા બેટા અબદુલ મુતતલિબ ઉનકે બેટે અબ દુલ્લાહ ઓર અબદુલ્લાહકે બેટે આં હઝરત સલ૦ થે.

મરરાકે દુસરે બેટે તમીમકા બેટા સઅદ ઉસકા બેટા કાઅબ ઓર ઉસકા બેટા આમિર ઉસકા બેટા અબી કહાફા ઓર અબી કહાફાકે બેટે હઝરત અબુબકર સિદદીક રદી૦ થે.

તો લોગ બડે શોકકે સાથ મદીને મુનવ્વરામેં આને લગે કોમ બની કલાબકો યે ખબર પહોંચી તો ઇનકે સરદાર ઝુહાક બિન સુફિયાન બિન અવફને અપની કોમકો જમે કરકે કહાકે “ ખલીફએ રસુલુલ્લાહ સલ૦ને તાઈદે ઈસલામ કે લિયે તમામ મોમેનીનકો બુલાયા હે. જો મોમિન શામકી તરફ ગયે હેં ઉનકો અલ્લાહ તઆલાને દુશમનોં પર શાનદાર ફતેહ અતાકી હે ઓર ઉન્હોને ખુદા ઓર રસુલ સલ૦ કી રઝામંદી હાસલ કરલી હે ઈસલિયે અય મેરી કોમ ! ચલો હમ ભી અલ્લાહકી રાહમેં જાન દેં ઓર અલ્લાહ રસુલ સલ૦ કે રૂબરૂ સુર્ખરૂઈ હાસલ કરેં ” યે સુનકર બની કલાબમેં સે એક સાલખુરદા આદમી જીસને શામ ઓર રૂમકો અચ્છી તરાહ દેખા હુવાથા બોલાકે

“ અય ઝુહાક ! અપની કોમકો કહાં લડનેકે લિયે લે જાતે હો તુમકો ખબર નહી કે શાહે રૂમો શામકે પાસ બે શુમાર લશકર હે, વો લાખોં આદમી જંગમેં લા સકતા હે ઓર ઉસકે પાસ જંગકા સામાન બે અનદાઝાહે વો બડી તાકત રખતા હે. એહલે અરબ ઇસકે મુકાબિલે પર કયા હેં ? ન ઈનકી તેઆદાદ હે ન ઈનકે પાસ સામાન હે ન કવાયદ જાનને વાલી ફોજ હે યે લોગ ભુકે ઓર કમઝોર હેં, યે લોગ કહાં રૂમોશામ વાલોં કે મુકાબિલેકી તાકત રખતે હેં ? અગર એક લડાઈમેં અરબોંકો ફતેહ હાસલ

હુઈ તો કયાહે શાહે રૂમ લખોખા લશકર ઈનકે મુકાબિલે પર ખડા કર દેગા ઈસલિયે મે મુનાસિબ નહી સમઝતાકે હમારે લોગ શામમેં જાકર નાહક અપની જાન બરબાદ કરે" ઈસપર ઝુહાકને કહા.

" અય મેરી કોમ ! તુમકો અચ્છી તરાહ માલુમ હે કે રસુલે ખુદા સલ૦કો જીસ કદર મામ્બરકે પેશ આયે ઉન મેં એહલે ઇસલામકી જમીઅત મુશરેકીનસે હમેશા કમથી*

* સબસે પહેલે લશકર જો આં હઝરત સલ૦ ને મકકે કે મુશરેકાં કે મુકાબિલે પર હઝરત હમઝા રદી૦ કે માતેહત રવાના કિયા ઉસકી તેઅદાદ ફકત તીસ નફરથી ઓર મુકાબિલેપર તીનસો મુશરેકીન થે. દુસરા લશકર જીસકી તેઅદાદ સાઠ નફરથા ઉબેદાબિન હારિસ બિન અબ્દુલ મુતલિબકી માતેહતીમેં દોસો મુશરેકીનકે મુકાબિલે પર રવાના કિયા ગયા. તીસરા લશકર જીસકી તેઅદાદ ફકત બીસ નફરથી સાઅદ બિન અબી વિકાસકી માતેહતીમેં મુ-શરેકીન (જીનકી તેઅદાદ માલુમ નહીં, બ વજાહ ઇસકે કે મુશરેકીન સાઅદ બિન અબી વિકાસ કે પહોંચનેસે પેશતર કુચ કર ગયે થે) કે મુકાબિલે પર રવાના કિયા ગયા. ફિર જંગે બંદરમેં એહલે ઇસલામ તીનસો ઓર મુશરેકીન એક હઝાર થે. જંગે ઓહોદમેં એહલે ઇસલામ એક હઝાર ઓર મુશરેકીન તીન હઝાર થે, જંગે ખનદકમેં એહલે ઇસલામ તીન હઝાર ઓર મુશરેકીન દસ હઝાર થે. જંગે ખયબર મેં એહલે ઇસલામકી તેઅદાદ એક હઝાર છ સોથી ઓર મુકાબિલે પર તમામ એહલે ખયબર ઓર ઉનકે મુઆવિન હઝારોંકી તેઅદાદમે થે. ફતેહ મકકેમેં એહલે ઇસલામકી તેઅદાદ દસ હઝારથી ઓર મુકાબિલેપર તમામ એહલે મકકાથે.

સામાને હરબભી કમ થા. મગર હર મોકેપર ઇસલામકો ફતેહ હાસલ હુઇ ઇસકી વજાહ યેહે કે ઇસલામ અલ્લાહકા દીન હે ઓર અલ્લાહ તઆલા અપને દીનકી હિફાઝત કરતા હે. ઇસકો મુશરેકીનપર ગાલિબ કરતા હે. દેખો તમામ અકવામે અરબમેં સે હમારે પાસ સાઝો સામાન ઝિયાદા હે અગર હમ પીછે રહે ગયે તો હમ એહલે અરબકો કયા મુંહ દિખાવીંગે ચલો હમ અપને ભાઇયોંકી ઇમદાદ કરેં ઓર અપને આપકો જન્નત ઓર ઉસકી નેઅમતોંકા હકદાર બનાયેં” યે ગુફતુગુ સુનકર બની કલાબ જોશમે આગયે ઓર સબકે સબ ચલને કે લિયે તઇયાર હોકર ખલીફએ અવ્વલ કી ખિદમતમેં હાઝિર હો ગયે.

ઇસી તરાહ એહલે મકકેકો જબ ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કા ખત પહોંચાતો સોહેલ બિન ઉમર, હારિસ બિન હુશામ ઓર અકરમા બિન અબુ જેહેલ જોશસે ભર ગયે ઓર કેહને લગે કે “ હમને ખલીફએ અવ્વલકી દાઅવત કુબુલ કી હમ અલ્લાહકી રાહમે જાનો માલ ફિદા કરને કો તઇયાર હેં.” ચુનાંચે ઉસી વકત ઉન્હોને સામાને જંગ દુરૂસ્ત કિયા ઓર અપને હમરાહીયોં કે સાથ મદીને મુનવ્વરેકી તરફ કુચ કિયા. રાસ્તેમેં બની હોઝન ઓર બની સકીફ કબીલે ભી ઇનકે સાથ શામિલ હો ગયે ઓર અચ્છી ખાસી જમીઅત કે સાથ જીસમેં બડે નામી ઓર મશહુર શુજાઅ શામિલથે મદીને મુનવ્વરામેં જા પહોંચે ઓર મદીને મુનવ્વરાકે બાહર ડેરા લગાકર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કે હુકમકા ઇનતિઝાર કરને લગે.

બાબ ૮

ઇસલામકા દુસરા લશકર.

જબ ઇસ્લામકા દુસરા લશકર કાફી તોર પર જમા હો ચુકા તો ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ ને ચંદ સરદારોંકી માતહેતમેં ઇનકો શામ, ફીલીસ્તીન ઓર ઇરાક મેં ભેજનેકી તજવીઝ કી. એહલે મકકેકે સરદાર યાઅને સોહેલ બિન ઉમર, અકરમા બિન અબી જેહેલ ઓર હારિસ બિન હુશામ ઇસ બાતકે ખ્વાહિશમંદ થે કે ખલીફએ અવ્વલ ઉનકે લિયે એક ઇલાહેદા અલમ બનાકર ઉનકો દસ્તએ ફોજકા સરદાર નામઝદ કરેં, કયોંકે ઉનમેં સે હરેક બજાએ ખુદ બડા શુજાઅ ઓર તાકતવર જંગજુ થા. ચુનાચે હારિસ બિન હુશામને હઝરત ઉમર રદી૦કો કહા કે—

" જબ હમ ઝમાનએ જાહેલીયતમેં ઇસલામકા મુકાબિલા કરતેથે તો ઉસવક્ત આપ હમારે દુશમનથે મગર અબતો હમ ઇસલામ લા ચુકે હેં, હમ આપકે કરીબી હેં. આપકો ચાહીયેકે કરાબતકા પાસ કરેં, હમારે રૂતબે ઓર શાનકે લાયક હમસે સુલુક કરેં ઓર ખલીફએ

અ૦વલકે પાસ હમારી સિફારશ કરેં કે વો હમેં દસ્તએ ફોજકે સરદાર મુકરર ફરમાવેં." હઝરત ઉમર રદી૦ને જવાબમેં ફરમાયા કે–

"ઈસિ બારેમેં કરાબતકા કોઈ લિહાઝ નહીં કિયા જા સકતા. યહાંતો લિહાઝ ઈસબાતકા કિયા જાયગા કે કોન ઈસલામ પેહલે લાયા. પસ જો લોગ તુમસે પેહલે ઈસલામ લાયે હેં ઉનકો તુમપર તરજીહ દી જાયગી. કયોંકે અલ્લાહ તઆલાને ફરમાયા હે કે સાબેકોંકો આખેરોંપર ફઝીલત હે" ઈસપર હારિસ બિન હુશશામને કહા કે–

"અચ્છા અગર પેહલે ઇમાન લાનેવાલોંકો તરજીહ દી જાયગી તો હમભી ઈસમેં કોઈ ઉઝર નહીં કરતે. હમ અલ્લાહકી રાહમેં જાન ફિદા કરને આયે હેં ઓર હમપર ખ્વાહ કોઈ સરદાર મુકરર કિયા જાય હમ ઉસકે માતેહત ઈસલામકે દુશમનોંસે જંગ કરીંગે ઓર અપની જાન ઓર માલકો અલ્લાહકી રાહમેં ખરચ કરીંગે" યે સુનકર અકરમા બિન અબુ જેહેલને કહા કે–

"અય લોગો! મેં ખુદાકે ઈસબાતપર ગવાહ કરતા હું કે મેંને અપના નફસ ઓર અપને સાથીયોંકે નુફુસ ઓર અપના તમામ માલ અલ્લાહકી રાહમેં વકફ કર દિયા હે, હમ હરગીઝ જંગસે મુંહ ન મોડીંગે. જીસ કદર અરસા હમ ઈસલામકે સાથ મુકાબિલા

કરતે રહે હેં ઇસસે દુગના અરસા દુશમનોને ઇસલામકે સાથ મુકાબિલા કરીંગે ઓર જીસકદર માલ હમ ઇસલામકી મુખાલિફતમેં ખર્ચ કરતે રહે હેં ઈસિસે દુગના માલ ઈસલામકી તાઈદમેં ખર્ચ કરીંગે ઓર જબતક હમારી જાનમેં જાન હે હમ ઈસલામકી ઈમદાદ કરતે રહીંગે. અબ હમકો અમીર ઓર સરદાર બનનેકી કોઈ ખ્વાહીશ નહીં રહી હે. હમ સીપાહીયોંકી તરાહ ઈસલામી અલમકે નીચે લડીંગે. બિલા લિહાઝ ઈસકે કે વો અલમ કિસકે હાથમેં હે"

યે સુનકર હઝરત ઉમર રદી○ બોહોત ખુશ હુવે ઓર ઉનકે હકમેં દોઆએ ખેર કી. ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી○ને હઝરત ઉમર રદી○કે મશાવિરેસે ઈસિ લશકરકો તીન હિસ્સોંમેં તકસીમ કિયા. એક હિસ્સેપર તો ઉમર ઇબનુલ આસ રદી○કો સરદાર મુકર્રર કીયા. દુસરે હિસ્સેપર ખાલિદ બિન વલીદ સયપુલ્લાહ+કો ઓર ખાસ

+ જંગે મુતાકે બાદ આંહઝરત સલ○ને હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદી○કો સયફુલ્લાહકા લકબ અતા કિયા થા. યે આં હઝરત સલ○કી એક ઝબર દસ્ત પેશીન ગોઇથી. ક્યોંકે ખાલિદ બિન વલીદ રદી○ આખિર ઉમર તક "ઇલાહી તલવાર" (સયફુલ્લાહ) સાબિત હુવે. ઓર બા વુજુદ ઇસિ કદર માઅરેકોંમેં જાં બાઝીકે સાથ લડને ઓર મુખતલિફ મોકોંપર અપની જાનકો હલાકતમેં ડાલનેકે ખાલિદ બિન વલીદ રદી○કો અલ્લાહ તઆલાને મેહફુઝ રખા ઓર તમામ

અલમે મોહમ્મદી જીસકા રંગ સિયાહ થા ઔર નામ રાયતુલ ઇકાબ થા ઇનકે સિપુર્દ કિયા. તીસરે હિસ્સેપર અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦કો સિપેહ સાલાર મુકરર કિયા ઔર હુકમ દીયા કે " સબ સરદાર અલગ અલગ સિમતોંકો જાયેં, યાઅને ખાલિદ ઇરાકે અરબીકી તરફ ઉમર ઇબનુલ આસ ફિલીસ્તીનકી તરફ ઔર અબુ ઉબેદા સીધા શામકા રૂખ કરેં."

જબ ઇસ બાતકા તસફીયા હો ચુકા તો ઉમર ઇબ્નુલ આસ રદી૦ હઝરત ઉમર રદી૦કે પાસ આયે ઔર કેહને લગે " આપકો મેરી શુજાઅત, તદબીર ઔર ઇસતિકલાલકા બખુબી ઇલ્મ હે. અગર આપ ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કી ખિદમતમેં મેરી સિફારશ કરકે ઇસ તમામ લશકરકા સિપેહસાલાર અબુ ઉબેદાકે બદલે મુઝકો મુકરર ફરમાવેં તો મેં યકીન કરતા હું કે લશકરે ઇસલામકો બડી ફુતુહાત

રૂમો શામકા ઇલાકા એહલે ઇસલામકે કબ્ઝેમેં કરદેનેકે બાદ હુમુસ મેં આરામ કે સાથ સને ૨૦ હિજરીમેં વફાત પાઇ. ખુદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કઇ બાર મયદાને જંગમેં શહાદત પાનેકી ખ્વાહિશ કી મગર મયદાને જંગમેં ઇનકો શહાદત નસીબ ન હુઇ કયોંકે અલ્લાહ તઆલાકો અપની તલવારસે કામ લેના થા ઔર અપને હબીબ હઝરત મોહમ્મદ સલ૦કી પેશીન ગોઇકો પુરા કરનાથા. ફિલ હકીકત ખાલિદ રદી૦ કી તલવાર ઇસલામકા બડા મોઅજેઝા થા.

હાસલ હોંગી ઓર ખુદાસે ઉમીદ રખતા હું કે બિલાદેશામ ઓર રૂમ મેરે હાથસે ફતાહ હો જાયેં" હઝરત ઉમર રદી૦ ને ફરમાયા "બેશક તુમારી શુજાઅત, તદબીર ઓર ઇસતિક્લાલકા મેં કાયલ હું મગર મેં ઈસ બાતમેં ખુશ નહીં હું કે અબુ ઉબેદા પર તુમકો અમીર મુકરર કિયા જાયે. કયોંકે અબુ ઉબેદાકા મરતબા તુમસે ઝિયાદા હે. વો સાબિકુલ ઈમાન હેં ઓર હઝરત રસુલે અકરમ સલ૦ ને ઇનકો અમીનુલ ઉમ્મતકા ખિતાબ દિયા હે." ઈસપર ઉમર ઈબ્નુલ આસને કહા "અગર મેં અબુ ઉબેદાપર અમીર મુકરર કિયા જાઉં તો યે અમર ઈનકે મરતબેકી કમીકા બાઅસ ન હોગા કયું કે મેં તો સિર્ફ ઈસલામકા ફાયદા મદ્દે નઝર રખકર યે અર્ઝ કર રહા હું" ઇસપર હઝરત ઉમર રદી૦ નારાઝ હોકર કેહને લગે "અય ઉમરૂ! ઈસ દરખ્વાસ્તસે તુમારી મુરાદ સિર્ફ હુસુલે મરતબા ઓર બુઝુર્ગી હે, સો ખુદાસે ડરો ઓર સિર્ફ આકેબતકી ભલાઇકા ખ્યાલ રખો."

"યે સુનકર ઉમર ઈબ્નુલઆસ ખામોશ હો ગયે ઓર રવાનગીકી તૈયારી કરને લગે. જબ તૈયારી મુકમ્મિલ હો ચુકી તો ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ ઉનકો રૂખસત કરનેકે લિયે લશકર ગાહમેં તશરીફ લાયે ઓર ઉમર ઇબ્નુલ

આસકો અબુ ઉબૈદા બિન જરરાહ* ઓર દીગર સહાબીયોંકે રૂબરૂ યે વસીયત ફરમાઇ.

"ઝાહેરો બાતિન અલ્લાહસે ડરતે રહો ઓર આલમે તનહાઇમેં અલ્લાહ તઆલાકે સાથ દિલકો સાફ રખો ઓર યકીન જાનોકે અલ્લાહ તઆલા તુમારે ઝાહિર ઓર પોશીદા હાલાતકો ખુબ જાનતા હે, તુમારી નીયતસે બા ખબર હે ઓર જો કુછ તુમ કરતે હો ઉસકો બરાબર દેખતા હે. દેખો ઈસ લશકરમેં તુમસે બેહતર ઓર મોઅઝિઝ લોગ મોજુદ હેં, મેને ઇનપર તુમકો સરદાર મુકરર કિયા હે ઈસલીયે ઈનપર બાપકી તરેહ શફકત કરના ઓર ઇનકો હરતરાહ ખુશ ઓર રાઝી રખના. હર કામમેં અલ્લાહ તઆલાકી રઝામંદી ઓર અપની આકેબતકી ભલાઇકો મદદે નઝર રખના. જો કુછ કરના અલ્લાહ તઆલાકે લીયે કરના, અપને નફસકો ટટોલતે રહેના ઓર જાંચતે રેહનાકે કિસી કામમેં તુમારે નફસકી મલઉની તો નહીં. અપને હમરાહીયોંકી ખબરગીરી કરતે રહેના. ઈનમેં બાઅઝ ઝઇફ હેં, ઈસલિયે ચલનેમેં શિતાબી ન કરના ઓર

---

* અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦ પેહલે ઝમાનવાલોંમેંસે હેં. જબકે ઇસલામી જમાઅત દસ બારા આદમીયોંસે ઝિયાદા નથી. વો સિદક દિલસે મસાયબ ઓર તકલીફ કે દિનોંમેં ઇસલામકી હીમાયતમેં રહે ઓર રસુલે ખુદા સલ૦ કે મુકરરિબ સહાબીયોંમેં ગિને જાતે હેં.

ઝુરૂરતસે ઝિયાદા સફર કી સુઉબત ન ઉઠાના. અપની હરકાત સકનાતકી ખબર અમીનુલ ઉમ્મત સીપેહ સાલાર અબુ ઉબૈદાકો બરાબર દેતે રહેના ઉનસે મશવેરા તલબ કરતે રહેના ઔર ઉનકો કુમકકી ઝુરૂરત પડે તો ઉનકી મદદકો ફીલફોર પહોંચના. અપને દસ્તએ ફોજકા મુકદ્દમતુલ જયશ સોહેલ બિન ઉમર, અકરમા બિન અબી જેહેલ, હારિસ બિન હુશશામ ઔર સઈદ બિન ખાલિદ બિન સઈદકો મુકરર કરના કયોંકે યે લોગ તજરૂબેકાર શુજાઅ ઔર સરકરદા નબુર્દ આઝમા હેં. ઇનકા લશકરકે આગે રહેના નિહાયત ફાયદેમંદ હોગા. જીસ કામકે લિયે તુમ જાતે હો ઇસમેં હરગિઝ સુસ્તી ન કરના ઔર દુશમનોંકી કસરતસે ઘભરા ન જાના ઔર યે ન કેહનાકે ખલીફએ અવ્વલને હમકો અયસી જગા ભેજા હે કે હમ મુકાબિલા નહીં કર સકતે. તુમ અલ્લાહ ઔર ઉસ્કે રસુલ સલ૦કા નામ લેકર જાનતોડ લડાઇ કરના, હકકે ઇસલામ અદા કરના ઔર નતીજા ખુદાપર છોડના તુમકો તજરૂબા હે કે કઇ બાર અલ્લાહ તઆલાને બોહોતસે દુશમનોંપર હમારી છોટીસી જમાઅતકો ગલબા દિયા હે. મેં ફિર તુમકો તાકીદ કરતા હું કે તુમારે હમરાહ સહાબા, મોહાજેરીન ઔર અનસાર બલકે એહલે બદરમેંસે હેં. ઉનકી દિલજોઇ ઔર હિફઝે મરાબતકા ખ્યાલ રખના. યે ન સમઝના કે તુમકો ઇનપર સરદાર ઇસ.લિયે મુકરર કિયા હે

કે તુમ ઇનસે બરતર હો બલકે અપને નફસકે ફરેબસે હમેશા ડરતે રહેના હરકામમેં ઈનસે મશવેરા લે લિયા કરના. નમાઝકા ખ્યાલ રખના ઓર કોઈ નમાઝ બે અઝાન ન પઢના. દુશમનોંકે સાથ બાત ચીત કરનેમેં હુશીયાર રહેના ઓર ઉનસે બિલકુલ નિડર રહેના. અપને હમરાહી-યોંકો કુરઆને મજીદ પઢનેકી તાકીદ કરના. જબ લશકર મકામ કરે તો કુછ આદમી નિગેહબાનીકે લિયે બારી બારી મુકરર કરતે રેહના ઓર આપ ઇન પાસબાનોંકી નિગરાની કરના. અપને હમરાહીયોંકે સાથ એકહી જગા નિશસ્ત બરખાસ્ત રખના. અગર કોઇ હમરાહી શરેઅકે એહકામકી ખિલાફ વરઝી કરે તો ઉસકો સઝા દેના મગર સઝા દેનેમેં સખતી ન કરના ઓર બગેર સઝાકેભી ન છોડના તાકે દુસરોંકો દિલેરી ન હો. જબ દુશમનકા મુકા-બિલા કરો તો અલ્લાહ તઆલાકો યાદ કરતે રહેના ઓર ઉસસે ફતેહ માંગતે રહેના. અપને હમરાહીયોંકો ખિયાન-તસે બચનેકી તાકીદ કરના. અગર કોઈ ખિયાનત કરે તો સાબિત હોજાનેપર ઉસકો સઝા દેના જબ કિસીકો નસી-હત કરો તો કલામ મુખતસર કરના ઓર અપને નફસકી હરવક્ત ઇસલાહ કરતે રેહના. દુશમનોંકા મુકાબિલા હોસલે ઓર સબ્રકે સાથ કરના. મયદાને જંગસે મુંહ ન મોડના ઓર શહાદત પાનેકો સઆદતે દારેન સમઝના. ઇસબાતકા

ઝુરૂર ખ્યાલ રખના કે લશકરીયોંમેં ઝમાનએ જાહેલીયતકા ઝિકર અઝકાર ન હો કયોં કે અયસી બાતોંસે બ:હમ રનજીશ પયદા હોનેકા અનદેશા હે."

જબ હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ અપની વસીઅત ખતમ કર ચુકે તો આપને અબુ ઉબેદા ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો ફરમાયા "તુમને ભી મેરી વસીઅત સુનલી હે. અબ તુમ અલગ અલગ રાસ્તેસે શામ, ફિલીસ્તીન ઓર ઇરાકકો જાવ ઓર અલ્લાહકે રાસ્તેમેં અપની જાનોંકો ખરચ કરો. મેં તુમકો ખુદાકે સિપુર્દ કરતા હું. અલ્લાહ તુમારા હાફિઝો નાસિર હે" જબ હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ લશકરે ઇસલામકો રૂખસત કરકે મદીને મુન૦વરામેં વાપિસ તશરીફ લાયે તો આપ બોહોતહી ખુશ થે. બાર બાર અલ્લાહ તઆલાકા શુકરિયા અદા કરતે, લશકરીયું કે હકમેં દોઆએ ખેર કરતે ઓર અલ્લાહ તઆલાસે ઇનકે હિફ્ઝ ઓર અમાનકી દોઆ માંગતે. ઇનકો કામિલ યકીન થા કે અલ્લાહ તઆલા અપના વાઅદા પુરા કરેગા ઓર એહલે ઇસલામકો રૂમો શામકા વારિસ બનાયગા, અપને દીનકો ઇન મુલ્કોમેં ફેલાયેગા, વહાંકે લોગોંકો ગુમરાહીસે નિકાલકર હિદાયત યાફતા કરેગા ઓર ઇનકો અપની રેહમતકે સાયેમે લે લેગા.

જબ ઇસલામકા દુસરા લશકર મદીને મુનવ્વરાકે બાહર જમા હો રહા થા તો ઉન દિનોં રૂમી સોદાગર આદતન મદીનેમેં કુચ્છ સોદાગરીકા માલ બેચનેકે લિયે લાયે હુવે થે. વો માલ બેચકર જબ રૂમમેં પહોંચે તો ઉન્હોંને અહલે રૂમકો યે ખબર સુનાઇકે અરબસે બડા ભારી લશકર ફિલી-સ્તીનપર ધાવા કરનેકે લિયે તઇયાર હો રહા હે. ઇનમેસે એક સોદાગરને જો શાહી દરબારમેં રૂસુખયાફ્તા થા ખુદ હરકુલ શાહે રૂમકે પાસ હાઝિર હોકર યે ખબર દી, ઇસ પર હરકુલને ઇસ્કો પુછા.

"વો કયસે લોગ હેં?" સોદાગરને જવાબ દિયા.

"વો બડે જાંબાઝ ઓર દિલેર હેં અપને મઝહબકે સખ્ત પાબંદ હેં ઓર અપને ખલીફાકે નિહાયત મુતીઅ ઓર ફરમા બરદાર હેં. વો બડે પરહેઝગાર ઓર ખુદા તરસ હેં, ઇનમેં બાહમ ઇતતિફાક હે વો એક દુસરેકે સાથ રેહેમ, હિલ્મ ઓર દિલી હમદર્દીસે પેશ આતે હેં ઇનમેં કોઇ ઇખતિલાફ ઓર તફરકા નહીં. સબકે સબ યક દિલ ઓર યક ઝબાન હેં, છોટે બડે, અદના, આલા, સબ મસાવી હેં. ઇસબાતકી ઇનમેં કોઇ તમીઝ નહીં ઇનમેં જો સરદાર હોતા હે વો અપને આપકો સિપાહી કે બરાબર સમઝતા હે. સબકે હુકુક મસાવી હેં." યે સુનકર ફિર હરકુલને પુછા.

"ઈનકા ખલીફા કયસા હે?" સોદાગરને જવાબ દિયા."

"મેંને ખલીફાકો દેખા હે. ઉન્હોંને એક ચાદર મુઝસે ચાર દિરમકો મોલ લેકર અપને શાનોંપર ડાલ લી થી. ખલીફા બિલકુલ દુસરે મુસલમાનોંકી તરાહ રેહતે હેં. કોઈ ગેર આદમી હરગિઝ ઇનમેં ઓર બાકી મુસલમાનોંમેં તમીઝ નહીં કર સકતા. ઇનકા લિબાસ બિલકુલ દીગર મુસલમાનોંકે જયસા હે વો બગેર કિસી બોડીગાર્ડકે ખુલે બંદો મદીનેકી ગલીયોંમેં ફિરતે હેં ઓર રિઆયાકી નિગરાની કરતે હેં. મુસલમાન ઈનકે સાથ બે તકલ્લુફ ગુફતુગુ કરતે હેં વો સબકી બાતેં સુનતે હેં. અમીર ગરીબ સબકો એક નઝરસે દેખતે હેં ઓર અદાલતકે વક્ત કીસીકી રિઆયત નહીં કરતે. ખ્વાહ ઇનકા અપના કરીબી રિશ્તેદાર હી કયોં નહો."

યે સુનકર હરકુલ સોચમેં પડ ગયા. જરજીસ ઓર ઇસ્કે ભાઈ બાતલીક ઓર ઈસ્કે હમરાહીયોંકી ઈતતિલાઅ ઇસ્કો પહેલે પહોંચ ચુકીથી. ઓર ઈસ ઈતતિલાઅસે વો સખ્ત હયરાન થા મગર અબ જો સોદાગરકી ઝબાની ઇસ્કો માલુમ હુવા કે વો કયસી કોમ હે જીસ્કે સાથ ઉસકો મુકબિલા પેશ આયા હે તો ઉસ્કી હયરાની દુર હો ગઈ ઓર ઉસ્ને સમઝા કે અયસી કોમકે મુકાબિલેમેં ઈસસે દસગુની ફોજ ભેજી જાયે જબ કહીં કુછ કામયાબીકી ઉમ્મીદ હો સકતી હે. ઇસપર ઉસને અપને અરાકીનકો તલબ કિયા

ઓર ઉનકો કુલ હાલ બતાકર ઉનસે મશવેરા લિયા. ઈસ-પર ઉન્હોંને ભી યેહી રાય દીકે કિસી તરાહ ઇસ બલાકો સરહદકે પારહી રોકના ચાહીયે. ફિલીસ્તીન બડા સર સબ્ઝ ઓર શાદાબ ઈલાકાહે અગર ઈસ ઇલાકેપર એહલે અરબકા કબ્ઝા હો ગયા તો ફિર રૂમકા તખતા ઉલટ દેનેમેં ઇન્હેં કુછ દેર નહીં લગેગી. ઈસપર શાહેરૂમ હરકુલને હુકમ દીયા કે એક લાખ ફોજ આરાસ્તા કી જાવે. ઇસ લાખ ફોજકે ઈસને દસ દસ્તે બનાયે ઓર હરેક દસ્તેપર એક સરદાર મુકરર કિયા ઓર ઉનકે ઉપર સીપેહ સાલાર રોબીસકો નામઝદ કિયા. રોબીસકો તાકીદ કી કે જીસ્ત-રાહ હો સકે એહલે અરબકો સરહદકે પારહી રોકદે. ઓર ઉનકો ફિલીસ્તીન મેં કદમ રખને ન દે. રોબીસ બડા બહાદુર જનરલ થા ઓર ઉસકો ગુમાન થા કે વો એહલે અરબકો એકહી હમલે મેં અયસા ભગા દેખા કે ફિર ઇસ તરફ મુંહ ન કરીંગે.

ચુનાંચે વો બડે સાઝો સામાનકે સાથ રવાના હુવા ઓર એક દસ્તા ય.અને દસહઝાર સીપાહીયોંકો અપને આગે રવાના કિયા તાકે એહલે અરબ અગર સરહદપર જલ્દ પહોંચ જાયે તો ઉનકો વહીં રોકે રખેં જબ તકકે બાકી ફોજ વહાં પહોંચ જાવે. ઉસ વક્ત શાહેરૂમ હરકુલ અપને એશીયાઈ ઈલાકેકે દારૂલ ખિલાફત એનતાકીયે મેં મોજુદ થા. હઝરત ઉમર ઇબ્નુલ આસ રદી૦ હઝરત

ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કી હિદાયતકે મોઆફીક અલગ રાસ્તેસે નવહઝાર જવાનોંકા લશકર લેકર ફિલીસ્તીનકો રવાના હુવે. ઇન્હોંને અપના અલમ બરદાર અપને ભતીજે સઈદ બિન ખાલિદ બિન સઈદકો મુકરર ફરમાયા ઓર મુકદ્દમતુલ જયશ યાઅને પેશરવ દસ્તએ ફોજમેં ખલી-ફએ અવ્વલ રદી૦કી હિદાયતકે મુજબ સોહેલ બિન ઉમર, હારિસ બિન હુશશામ, અકરમા બિન અબી જેહેલકો મુકરર ફરમાયા ઓર આહિસ્તા આહિસ્તા મનઝિલેં તય કરને લગે. રાસ્તેમેં બનજર ઓર સંગ લાખ ઝમીનકી વજેહસે ઇનકો ચારે વગયરાકી બોહોત તકલીફ હુઈ ઓર સવારીકે જાનવર બોહોત લાગિર ઓર દુબલે પતલે હો ગયે.

જબ વો ફિલીસ્તીનકે ઈલાકેમેં પહોંચે તો ઈન્હેં નિહાયત સર સબ્ઝો શાદાબ ઝમીન નઝર આઈ. જહાં ચારા ઓર પાની બઇફરાતથા. ઈસપર ઉન્હોંને મુનાસિબ સમઝાકે ઇસ જગા ચંદરોઝ મકામ કરકે દમ લે લેં તાકે જાનવર તવાના ઓર મઝબુત હો જાયેં ચુનાંચે ઇસી જગા લશકર ઉતારા ગયા ઓર ઘોડે, ઉંટ ચરાગાહમેં ચરનેકે લિયે છોડ દિયે ગયે.

ઈતનેમેં આમિર બિન અદી જો એક દીનદાર મુસલ-માન થા ઓર અપને અઝીઝો અકારિબકો મિલકર શામસે અરબકો વાપિસ જા રહાથા લશકરે ઇસલામમેં પહોંચા

ઓર ઉમર ઇબ્નુલ આસ રદી૦કી ખિદમતમેં હાઝિર હુવા. હઝરત ઉમર ઇબનુલ આસ રદી૦ને ઉસસે પુછા કે–

"અયે આમિર! કયા બાઅસ હે કે તેરે ચેહરેપર અફસોસી છાઈ હુઇ હે ઓર તુ હમકો દેખકર ખુશ નહીં હુવા?" આમિરને કહા.

"મેરી અફસોસી ઓર દીલગીરી કી વજાહ યે હે કે એનતાકીયાસે બડા ભારી લશકર યાઅને એક લાખ સીપાહીયોંકા લશકર એહલે ઇસિલામકે મુકાબિલેપર રવાના હુવા હે ઇન્મેં નામી જંગજુ તો બોહોત હેં મગર ઇનકા સિપેહ સાલાર બડા દિલેર ઓર બહાદુર શખ્સ હે જીસ્ને કઈ માઅકોંમે શુજાઅતકે જવહર દિખાયે હેં ઓર એહલે રૂમમેં બડા મુમતાઝ સર કરદા સમઝા જાતા હે. મુઝકો એહલે ઇસલામકા છોટાસા લશકર દેખકર તશવીશ પયદા હુઇ હે કે ખુદા ખેર કરે મુકાબિલા સખ્ત આ પડા હે" ઇસપર ઉમર ઇબનુલ આસ રદી૦ને ફરમાયા.

"અયે આમિર! મત ઘભરા, દુશમનકી ઝિયાદા તેઅદાદ* હમપર કુછ અસર ન કરેગી. કયોંકે અલ્લાહ હમારે સાથ હે. અલ્લાહ તઆલા હમકો ઇમદાદ દેગા."

* "તમામ દુનિયાંકી કિસી તારીખમેં ઇસ તારીખ કી નઝીર નહીં પાઇ જાતી. એહલે અરબ દીની નશે ઓર ઇમાની વજદસે પુર સુરરથે. વો દુશ્મનકી બેહદ કસરતકો મુતલક ખાતરમેં નહીં લાતેથે. યે મકોલા હરવકત ઉનકી ઝબાનપર જારીથા કે બેહિસ્ત

ઇતના કેહકર હઝરત ઉમર ઈબ્નુલ આસ રદીઃને અપને હમરાહી સરદારોંસે મશવીરા તલબ કિયા. એક ગિરોહને યે મશવિરા દિયા કે "વાકઈ દુશમનકી તેઅદાદ હમસે દસ ગુનીસેભી ઝિયાદા હે. મુમકિન હે કે હમ ઇનસે દુબદુ ઓહોદ બરા ન હો સકેં. ઇસલિયે બેહતર હે કે હમ પીછે હટકર કિસી મેહફુઝ જગા ડેરા લગાયેં. દુશમનકી ફોજ બોહોત ઝિયાદા હે. વો જંગલમેં ચારે વગયરાકી કમીકે બાઅસ હમારે મુકાબિલ નહીં આઇંગે ઓર હમ મોકા પાકર ઈનપર શબખુન મારા કરીંગે."

ઈસપર સોહેલ બિન ઉમર ઓર અકરમા બિન અબી જેહેલને કહા કે "યે મશવિરા તો કમઝોર ઓર દેહશત ઝદા આદમીકા હે. હમતો એક કદમ પીછે ન હટીંગે ઓર આગે બઢકર દુશમનકા મુકાબિલા કરીંગે. અલ્લાહને ચાહાતો દુશમનોંકો માર માર કર ભગા દેંગે ઓર ઇસલામકા નામ રવશન કરીંગે."

ઈસકે બાદ અબદુલ્લા બિન ઉમરને કહા કે "હમ તો ખુદા ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦ ઓર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કે હુકમકે મોઆફિક દુશમનોંકા જાન તોડ મુકાબિલા કરીંગે. અગર કિસીકો જાનકા ખોફ હે તો વો હમસે અલગ હો જાયે ઓર વાપિસ ચલા જાયે. હમ તો અપના કફન સરસે બાંધ કર આયે હેં. યાતો દુશમનોંપર ફતેહ પાઇંગે યાતો અલ્લાહકી રાહમે શહાદતકા રૂતબા હાસલ કરીંગે"

તલવારકે સાયેમેં હે વો મયદાને જંગકો ઝિયાફત ખ્યાલ કરતે થે ઓર ખતરેકો એક ખેલ સમઝતે થે. (તારીખે આલમ જીલ્દ ૮ સફા ૧૫૧.)

બાબ ૯.

ફિલીસ્તીનકા પેહલા માઅરેકા.

ઉમર ઇબ્નુલ આસ રદીઅ૦ને હઝરત અબદુલ્લા બિન ઉમર રદીઅ૦કી પુરજોશ તકરીર સુન કર ફરમાયા.

"અય ફારૂકકે બેટે! તુમને વો બાત કહી હે જો મેરે દિલમેંથી. બેશક જબ હમ અલ્લાહકી રાહમેં જાન દેને આયે હેં તો હમેં પનાહેં ઢુંઢનેકી કયા ઝુરૂરત હે? નેઝ ખલીફએ અવ્વલ રદીઅ૦કી વસીયત હે કે દુશમનોંકી કસરતસે મત ઘભરાના ઔર અલ્લાહકા નામ લેકર બડે સબર ઔર ઈસ્તિકલાલકે સાથ જાન તોડ મુકાબિલા કરના ઔર નતીજા અલ્લાહપર છોડ દેના. પસ મેરી યે તજવીઝ હે કે તુમ એક હઝાર ચીદા જવાન હમરાહ લેલો ઔર દુશમનકે લશકરકી ખબર લાવ. અગર દુશમનકી પેશરવ ફોજકા તુમસે મુકાબિલા હો જાયે તો મેરે હુકમકે ઇનતેઝારકે બગેર લડાઇ શુરૂ કર દેના ઔર બડી સખતીકે સાથ મુકાબિલા કરના ફકત હમકો ખબર કર દેના."

યે સુનકર અબદુલ્લા બિન ઉમર બોહોત ખુશ હુવે ઔર કહા—"આપ દેખેંગે કે મેં અલ્લાહકી રાહમેં કયસે

જાન ફિદા કરતા હું" ઇસ પર એક હઝાર જવાન મુનતખિબ હુવે. જીન્મેં હારિસ બિન હુશામ, સઈદ બિન ખાલિદ બિન સઇદ, સોહેલ બિન ઉમર ઓર અકરમા બિન અબી જેહેલ જયસે નામી દિલાવર ઓર શુજાઅ શામિલ થે. જબ સબ તઇયાર હો ગયે તો ઉમર ઇબનુલ આસ રદી૦ને અબદુલ્લા બિન ઉમર કે હાથમેં અલમ દિયા ઇસ પર અબદુલ્લા બિન ઉમર હઝાર ચીદા બહાદુર જવાનોંકે હમરાહ દુશમનકી ખબર લાનેકે લિયે રવાના હુવે. એક દિન એક રાત બરાબર ચલતે રહે. જબ દુસરી સુબાહ હુઇ તો એક મકામ પર સસ્તાનેકે લિયે ઠેર ગયે. ઇતનેમેં સામનેસે એક ગુબાર દિખાઇ દિયા. અબદુલ્લા બિન ઉમરને કહા કે—" યે ગુબાર દુશમનકી આમદકી ખબર દેતા હે." ચંદ આદમિયોંને કહાકે " અગર ઇજાઝત હો તો હમ જાકર ખબર લાયેં" અબદુલ્લા બિન ઉમરને કહા કે " યે વકત મુતફર્રિક હોનેકા નહીં હે સબ ઇસી જગા જમકર ખડે રહો ઓર હમલે કે લિયે તૈયાર રહો." ઇતનેમેં ગુબાર નઝદીક પહોંચા ઓર દુશમનકા લશકર દિખાઈ દિયા તો અબદુલ્લા બિન ઉમર રદી૦ને ફરમાયા. " ગાલીબન દુશમનકી ફોજકા યે પેશરવ દસ્તા હે. મેરી તજવીઝ યે હે કે હમ દફઅતન ઉનપર હમલા કરદેં તાકે ઉનકે દિલમેં દેહશત બેઠ જાય ઓર વો સંભલને ન પાયેં. ગો ઉનકી તઅદાદ ઝિયાદા હે મગર અલ્લાહપર તવક્કલ કરકે હમલા કરદો

ઓર યાદ રખો કે બેહિશ્ત તલવારકે સાયેમેં હે. જીસ્કો અલ્લાહ ઓર ઉસ્કે રસુલ સલ૦કો રાઝી કરના હે વો મેરે સાથ રહે, જીસ્કો બેહિશ્તકી નેઅમતેં હાસલ કરનેકા શોક હે વો મેરે સાથ દુશમનપર હમલા કરે'."

સબકે સબ અબ્દુલ્લા બિન ઉમર રદી૦ કે બરાબર પુર જોશ ઓર શહાદતકે મુશતાક થે ફિર પીછે રેહનેવાલા કોન થા ? સોહેલ બિન ઉમર, હારિસ બિન સુફ્યિાનને ઘોડોંકી બાગેં ઉઠા લીં ઓર અલ્લાહો અકબરકે નાઅરે મારતે હુવે અબ્દુલ્લા બિન ઉમરકે હમરાહ દુશમનકી અગલી સફપર ટુટ પડે. બાકી જવાનભી આનન ફાનનમેં દુશમનકે લશકરસે જા મિલે ઓર તલવાર ચલને લગી. રૂમી પેહલે તો હમલેકી શિદ્દત દેખકર ઘભરા ગયે, લેકિન એહલે ઇસલામકી થોડી તેઅદાદ દેખકર જમકર લડને લગે મગર ઇસ્લામકા એક જવાન ઈનકે કઈ કઈ સો પર ભારી થા. દાયેં બાયેં રૂમી કટકર ગિરને લગે ઓર ઉનકે ખુનસે મયદાને કારઝાર લાલ હો ગયા. અબ્દુલ્લા બિન ઉમર દાયેં બાયેં તલવાર ચલાતે હુવે દુશમનકે અકબમેં ઘુસ ગયે ઓર રાસ્તા સાફ કરકે રૂમી સરદારકે મુકાબિલ હુવે. રૂમી સરદાર બડા કદાવર ઓર બડે ડીલ-ડોલકા પહેલવાન થા, મસ્ત હાથીકી તરાહ લલકારકર લશકરીયોંકો મુકાબિલે કે લિયે ઉકસાતાથા કે અબ્દુલ્લા

બિન ઉમરને બઢકર ઈસપર નેઝેકા વાર કિયા જીસકે સદ-મેસે ઈસકા ઘોડા ચાર કદમ પીછે હટ ગયા. ઉસને સંભ-લકર અબદુલ્લાપર નેઝેકા વાર કિયા તો અબદુલ્લાને અપના નેઝા હાથસે ફેંક દિયા ઓર તલવારસે નેઝેકા વાર અયસી સુબુક દસ્તીસે રોકાકે રૂમી સરદારકા નેઝા દો ટુકડે કરકે ઉડા દિયા. રૂમી સરદાર યે દેખકર હયરાનીમેં થા કે અબદુલ્લાકી તલવાર પયગામે અજલ લિયે હુવે બિજલીકી તરાહ ઈસપર પડી ઓર ઈસકો ઘાયલ કરકે ઝમીનપર ગિરા દિયા. સરદારકે મારે જાને પર રૂમી લશકરમેં તેહ-લેકા પડ ગયા ઓર ઉનકે હાથ પાઉં ફુલ ગયે. અબદુલ્લા બિન ઉમર ઈનકો કતલ કરતે હુવે બોહોત દુર નિકલ ગયે. જબ રૂમી લશકર બિલકુલ ભાગ નિકલાતો ઈસલામી પેહે-લવાન મયદાનમેં જમા હુવે ઓર એક દુસરેકો ફતેહકી મુબારકબાદી દેને લગે. મગર અપને સરદાર અબદુલ્લા બિન ઉમરકો ન પાકર કુછ ગમગીનસે હો ગયે ઓર કેહને લગે કે ખુદા ન ખ્વાસ્તા અબદુલ્લા બિન ઉમરકા એક બાલભી ટેડા હુવા હે તો યે ફતેહ ઉસકે મુકાબિલેમેં હેચ હે. વો ઈસી તશવીશમે થે કે અબદુલ્લા બિન ઉમર મુઝફ્ફરો મનસુર ઈનમેં આ મિલે. ઈનકો દેખકર સબ લોગ બોહોત ખુશ હુવે ઓર પુછા કે “ આપ કિધર ગુમ હો ગયે થે ? ” અબદુલ્લા બિન ઉમરને જવાબ દિયા કે “ મેં રૂમી સરદારકો કત્લ કરકે ઈસકે સીપાહીયોંકો કત્લ કરતા

હુવા દુર નિકલ ગયા થા. ' ઈસપર સબને ઈનકો ફતેહકી મુબારકબાદી દી. અબદુલ્લા બિન ઉમરને કહા " યે મુબારકબાદી હમ સબકે લિયે યકસાં હે કયોંકે સબને અલ્લાહ તઆલાકી રાહમેં જાન ફિદા કરનેમેં મુસતઅદી દિખાઈ ઓર કિસીનેભી અલ્લાહ ઓર ઉસ્કે રસુલ સલ૦કી રઝામંદી હાસલ કરનેમેં અપની જાન દેનેસે દરેગ નહીં કિયા. "

ઇસ લડાઇમેં કઈ હઝાર રૂમી કત્લ હુવે મગર ઈસલામી લશકરમેંસે સિર્ફ સાત આદમી શાહીદ હુવે બાકી સબ અલ્લાહ તઆલાકી તાઈદસે મેહફુઝ રહે. અબદુલ્ના બિન ઉમર રદી૦કે હુકમસે શાહીદોંકી લાશેં મયદાનસે લાઈ ગઈ ઓર ઉનપર નમાઝે જનાઝા પઢકર ઉનકો દફન કિયા. ફિર માલે ગનીમત જમા કિયા ગયા ઓર જો દુશમનકે આદમી ઈનકે હાથમેં કયદ હુવેથે ઉનકો અપને હમરાહ લેકર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાતે હુવે ઈસલામી લશકરકી તરફ વાપિસ તશરીફ લે ગયે.

જબ અબદુલ્લા બિન ઉમરને ઉમર ઈબનુલ આસકો લડાઇકી કેફીયત ઓર રૂમીયોંકી શિકસ્તકી ઈતતિલાઅ દી તો વો બોહોતહી ખુશ હુવે ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. ફિર કયદીયોંકો બુલાકર ઇનસે રૂમી લશકરકે હાલાત દરયાફત કરને લગે તો એક કયદીને કહા કે—

" રૂમકે બાદશાહ હુરકુલકા સરદાર રોબીસ જો બડા નામી બહાદુર હે એક લાખ ફોજ જરરાર લેકર તુમારે મુકાબિલેકો આ રહા હે. યે દસ્તા દસ હઝાર ફોજકા ઈસિને અપને આગે ભેજાથા તાકે તુમારી પેશ કદમીકો રોકે રખે મગર ઇસ દસ્તેકો શિકસ્ત હુઈ ઓર ઈસકા સરદાર મારા ગયા. કયોંકે મુસલમાનોંને અચાનક ઇનપર હમલા કર દિયાથા. લેકિન રોબીસ બડા તુંદખો હે. વો ઝુરૂર તુમસે ઇસકા બદલા લેગા. ઓર યકીન હે કે તુમ સબકો કત્લ કરેગા કયોંકે ઇસકે સાથ બે શુમાર ફોજ હે ઓર જંગકે કવાયદસે વો અચ્છી તરાહ વાકિફ હે ઈસ લિયે અબ તુમારી જાનકી ખેર નહીં " યે સુનકર ઉમર ઈબ્નુલ આસને કહા.

" કોઈ પરવા નહીં, અલ્લાહ તઆલા હમકો રોબી-સપર ગાલિબ કરેગા ઓર ઉસકો ઝલીલો રૂસવા કરેગા."

લશકરે ઇસલામને રાત ઉસી જગા બસરકી ઓર સુબ્હા હોતેહી કુચકા નકકારા બજા દિયા તાકે રૂમીફોજકા આગે બઢકર મુકાબિલા કરેં. ઉન્હોંને ઈસ ઈરાદેસે થોડાહી રાસ્તા તય કીયાથા કે ઉન્હેં રૂમી ફોજકે અલમ દિખાઈ દિયે ઈસપર ઉમર ઈબ્નુલ આસ રદી૦ને લશકરકો ઠયરનેકા હુકમ દિયા. ઓર લડાઇકે લિયે સફેં દુરૂસ્ત કર લીં. દુશમનકી ફોજ ચુંકે બોહોત બડી થી ઓર અનદેશા થા

કે લશકરે ઇસલામકો ઘેર ન લે ઇસલિયે ઉમર રઢી૦ને અચ્છી તદબીરકે સાથ સફેં ખડી કીં કે કિસી તરફસે દુશમન ઇનપર નાગહાં ન ટૂટ પડે. ગોયા આદમીયોંકી એક દીવાર ખીંચ દી ઓર ઇનસાનોંકા એક કિલ્આ બના દિયા. દાયેં બાજુપર ઝુહાક બિન સુફિયાનકો મુકરર કિયા ઓર બાયેંપર સઇદ બિન ખાલિદકો ઓર કલ્બમેં દુસરે શુજાઆને ઇસલામકે સાથ આપ ખડે હુવે ઓર દુશમનકે હમલેકા ઇનતિઝાર કરને લગે.

રોબીસને ભી અપને લશકરકો આરાસ્તા કિયા ઓર એક સફકે પીછે દુસરી સફ ખડી કી તાકે કોઇ ઇસલામી પેહેલવાન સફોંકો ચીરકર નીકલ ન સકે. વાકઇ રોબીસ તજરૂબેકાર જરનેલ થા ઓર ઉસકી ફોજ અચ્છી દિખાઈ દેતીથી કે ગોયા લોહેકી દીવાર ખડી કરદી ગઈ હે. ઉસને ફોજકો હુકમ દિયા કે સબ જમકર ખડે રહો ઓર કોઇ આદમી જુમબિશ ન કરે. જબતક લશકરે ઇસલામ અપની જગેસે ન હીલે. કયોંકે વો દેખના ચાહતાથા કે એહલે અરબ કયા કરતે હેં ઓર કિસતરફ હમલા આવર હોતે હેં.

લશકરે ઇસલામને બોહોત દેર તક ઇનતિઝાર કિયા મગર રૂમી લશકરને હરકત ન કી ઇસિ પર સઇદ બિન ખાલિદ બિન સઇદને ઉમરૂબિન આસસે ઇજાઝત તલબ કી કે "હુકુમ હોતો રૂમી લશકરકો હરકતમે લાવું" યે સુનકર

ઉમરૂબિન આસને કહા. "હાં જાવ ઓર અરબકી શુજાઅત ઈનકો દિખાવ." ઇસપર સઈદ મયદાનમેં નિકલે ઓર રૂમીયોંકો લલકારા મગર કોઇ રૂમી ઈનકે મુકાબિલેકો ન નિકલા. વો લોહેકી દીવારકી તરાહ જું કે તું ખડે રહે. સઇદને ઝુંઝલાકર રૂમી લશકરકે દાયેં બાઝુપર હમલા કર દિયા ઓર દોનોં હાથોંસે તલવાર ચલાને લગે. એક સફ્કો તોડકર દુસરી સફ તક પહોંચ ગયે ઓર ઉસ્કો ભી તોડકર તીસરી તક જા પહોંચે. કઇ સો રૂમી કત્લ કર ડાલે મગર રૂમીયોંને ઈનકો ચાર તરફસે ઘેર કર ઝખ્મી કર કે શહીદ કીયા. સઈદકી શહાદતસે લશકરે ઈસલામકો સખ્ત સદમા પહોંચા ઓર ખુસુસીયતકે સાથ ઉમર ઈબ્નુલ આસ રદી૦કો બડા કલક હુવા. ઇસપર વો બોલે.

"સઇદ શહીદ હો ગયા. મગર મુઝાયકા નહીં કઈ સોકો મારકર શહીદ હુવા હે. અપની જાનકો અલ્લાહકી રાહ મેં અચ્છે દામોં બેચ ગયા હે ઓર ઈસલામકી શુજાઅતકા દુશમનોંકે દિલોંપર સિક્કા બિઠા ગયા હે. અય ઈસલામકે બહાદુરો ! અબમેં ખુદ રૂમી લશકરપર હમલા કરતા હું. ચલો, મેરે સાથ કોન ચલતા હે."

યે સુનકર સબને યક ઝબાન હોકર કહા કે "હમ સબ ચલતે હે" સિર્ફ હુકમકા ઈનતિઝારથા ઇસપર તમામ લશકરે ઈસલામ રૂમી લશકરપર હમલા આવર હુવા ઓર

હરએક જવાન રૂમી ફોજમેં ઘુસ ગયા ઉન્હોંને દુશમનકે લશકરમેં ઘુસકર શુજાઅતકે વો જવહર દિખાયે કે રૂમીયોંકે દાંત ખટટે કર દિયે. ઝુહાકબિન સુફિયાન, હારિસ બિન હુશશામ, સોહેલ બિન ઉમર, અકરમા બિન અબુ જેહેલ, અબદુલ્લા બિન ઉમર, મઆઝ બિન જબલ, સયફ બિન અબાદા, સાલમ બિન ઉબેદ ઓર દીગર શુજાઆને ઇસલામને ઇસિ તરાહ તલવાર ચલાઇ કે ગોયા વો ફસલ કાટ રહેથે. દાયેં બાયેં કુશ્તાં કે પુશ્તે ઓર ઝખમીયોંકે ઢેર કર દિયે. અલ્લાહો અકબરકે નાઅરોં ઓર તલવારકી ચોટોંસે મયદાને કારઝાર ગોંજ ઉઠા. આખિર કબ તક રૂમી સીપાહી અરબકે શેરોંકે મુકાબિલેપર ઠેર સકતે થે. દસ હઝારતો વહીં ખેત રહે ઓર બાકી સરાસીમા હોકર ભાગને લગે. રોબીસને હરચંદ ફોજકો લલકારા ઓર સંભાલા મગર અરબ બહાદુરોંને ઉસકી સફેં તોડ દીં ઓર ઉસકા નકશએ જંગ ઉલટ પુલટ કર દિયા ઓર ઉસકી તમામ તદાબીરે જંગકા તાના બાના ઉધેડ દિયા. રોબીસકો અબ કોઈ ચારા ન રહા ઈરિકેકે અપની જાન બચાકર ભાગ નિકલે. એક ઇસલામી ગિરોહને ઉનકા તઆકુબ કિયા ઓર ઉનકો મારતે મારતે દુર નિકલ ગયે. શામ હો ગઇ થી કે મયદાને જંગ રૂમી સીપાહીયોંસે બિલકુલ ખાલી હો ગયા ઓર એહલે ઈસલામ અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. ઉમર ઈબનુલઆસકો ઇસ ગિરોહકી બડી ફિકરથી જો રૂમીયોંકે તઆકુબમેં દુર નિકલ ગયા થા,

યે ચાહતે થે કે કોઈ જાકર ઉનકો ફેર લાયે કે ઇતનેમેં વો ગિરોહ ખુદ બખુદહી વાપિસ આ ગયા. ઉમર ઈબનુલ આસને અલ્લાહ તઆલાકી દરગાહમેં સિજદા અદા કિયા ઓર મુઝફ્ફરો મનસુર અપને ખયમોંમેં તશરીફ લાયે. ચુંકે એહલે ઇસલામ ઉસદિન રૂમીયોંકો કત્લ કરતે કરતે થક ગયે થે. જલ્દ જલ્દ નમાઝેં પઢકર સો રહે. જબ સુબ્હા હુઇ તો નમાઝે સુબ્હાસે ફરાગત પાકર શહીદોંકો મયદાને જંગસે ઉઠા લાયે. ઉનકી તેઅદાદ એકસો તીસ થી મગર ઇનમેં સઈદ બિન ખાલિદ બિન સઈદકી લાશ ન થી ઇસિપર ઉમરૂ બિન આસ ચંદ હમસહીયોંકે હમરાહ ખુદ મયદાને જંગમેં ગયે ઓર સઈદકી લાશકો ઘોડોંકે સુમોંસે રોંદા હુવા પાયા. ઉમર ઇબનુલ આસ સઈદકી લાશ દેખ કર આબદીદા હુવે ઓર ઉસે ઉઠા કર કેમ્પમે લાયે. સબ શહીદોંપર નમાઝે જનાઝા પડી ગઈ ઓર સબકો દફન કિયા ગયા. ઈસકે બાદ માલે ગનીમત જમે કિયા ગયા ઓર એક ખત લિખકર અબી આમીરકે હાથ અબુ ઉબેદા રદી૰ સીપેહસાલારે લશકરે ઇસલામકી તરફ જો શામકી સરહદપર કેમ્પ લગાયે હુવે થે ઇરસાલ કિયા જીસ્કા મઝમુન હસ્બે ઝેલ હે.

" બિન જાનિબ ઉમરૂ બિન આસ બ ખિદમતે અમીનુલ ઉમ્મત અબુ ઉબેદા સીપેહ સાલારે લશકરે ઇસલામ!

શુરૂ કરતા હું મેં સાથ નામ અલ્લાહકે જો રેહમાનો રહીમ હે. તેહકીક મેં હમ્દ કરતા હું અલ્લાહકી જીસકે સિવાય કોઈ માઅબુદ નહીં ફિર દુરૂદ ઔર સલામ ભેજતા હું અપને નબી મોહમ્મદ સલ૦પર ઇસકે બાદ અર્ઝ કરતા હું કે મેં બ હમરાહી બહાદુરાન વ શુજાઆને ઇસલામ ઇલાકએ ફિલીસ્તીનમેં પહોંચા. ઉસ જગા મુઝકો ઇતતિલાઅ મિલી કે હરકુલ શાહે રૂમને એક લાખ ફોજ સરદાર રોબીસકી અફસરીમેં હમારે મુકાબિલેકે લિયે રવાના કી હે. ઇસપર મેને અબદુલ્લા બિન ઉમરકો એક હઝાર જવાનકે હમરાહ દુશમનકી ખબર લાનેકો રવાના કિયા. ઇનિકા મુકાબિલા દુશમનકી પેશરૂવ ફોજકે સાથ હુવા, જીનકી તેઅદાદ દસહઝાર થી. અબદુલ્લા બિન ઉમર ઔર ઉનકે હમરાહીયોંને ઇનકા જાન તોડ મુકાબિલા કિયા. ફોજકે સરદારકો કત્લ કિયા ઔર હઝારોં આદમી કત્લ કરકે દુશમનોંકો શિકસ્તે ફાશદી. હમારે સાત આદમી ઇસ લડાઇમેં શહીદ હુવે. ઇસિપર ગે ઇસલામી લશ્કરકો લેકર આગે બઢા ઔર થોડી દુર જાકર રોબીસકે મુકાબિલ હુવા. ગો દુશમનકી ફોજ બ કસરતથી મગર અલ્લાહ તઆલાને હમપર એહસાન કિયા ઔર હમારી તાઇદકીર હમકો દુશમનોં પર ગલબા દિયા. રૂમી લશકર મુકાબલેકી તાબ ન લાકર ભાગ નિકલા ઔર ઉનકા માલ અસબાબ હમારે હાથ આયા. દસ હઝારસે ઝિયાદા રૂમી ઇસ માઅરકેમેં કત્લ હુવે ઔર હમારી જાનિબસે એકસો એકતીસ આદમી શહીદ હુવે જીનમેં ઇસલામકા જાંબાઝ ઔર શુજાઅ પેહેલવાન સઇદ બિન ખાલિદ બિન સઇદ દાદે શુજાઅત દેતા હુવા કઇ સો રૂમી

કત્લ કરકે શહીદ હુવા ઓર અલ્લાહ ઓર ઉસ્કે રસુલ સલ૦કી રઝામંદી હાસલ કર ગયા. મેરે હમરાહી ઈસ લડાઇમેં અયસી સાબિત કદમી ઓર સબકે સાથ લડે કે ઇનિકી તાઅરીફ નહીં હો સકતી. સબકે સબ અલ્લાહકી રાહમેં જાન દેનેપર તુલે હુવે હૈં. અલ્લાહ તઆલા અપના ફઝલો કરમ હમ સબકે શામિલે હાલ રખે મેં ઇસ ફતેહકે બાદ ઇસી જગા મુકીમ હું ઓર આપકે હુકમકા મુનતઝિર હું. હુકમ હો તો આગે બઢું ઓરઅગર ઝુરૂરત હો તો આપકો આ મિલું. આપ પર ઓર સબ મોમેનોંપર અલ્લાહ તઆલાકી રેહમત ઓર સલામ હો.”

જબ અબુ ઉબેદાને યે ખત પઢા તો મુંહકે બલ સિજદેમેં ગિર ગયે ઓર અલ્લાહ તઆલાકી હમ્દો સનાકી.

સઈદકે વાલિદ ખાલિદ બિન સઈદ ભી અબુ ઉબેદા કે લશકરકે હમરાહ વહાં મોજુદ થે. જબ ઉન્હોંને અપને બેટે સઈદકી શહાદતકી ખબર સુની તો બેતાબ હો ગયે ઓર અબુ ઉબેદાકી ખિદમતમેં અર્ઝકી કે “ઈજાઝત હો તો અપને બહાદુર બેટેકી કબ્રકી ઝિયારતકો જાઉં ઓર ખુદા કરે તો મેં ભી જલ્દ ઉસકે પાસ પહોંચું.”

અબુ ઉબેદાને ઉમર ઈબ્નુલ આસકો ઉનકે ખતકા યે જવાબ દિયા કે “તા હુકમે સાની વહીં ઠયરે રહો” ઓર યે જવાબી ખત ખાલિદ બિન સઈદકે હવાલે કરકે કહા “તુમકો અપને બેટેકી કબ્રકી ઝિયારત કરનેકી ઇજા-

ઝત હૈ ઓર અગર ચાહો તો ઉમરૂ બિન આસકે હમરાહ રહો."

ઇસિપર ખાલિદ બિન સઇદ અબી આમિરકે હમરાહ ઉમર ઇબ્નુલ આસ* રદી૰કે લશકરકી તરફ રવાના હુવે.

---

* ઉમર ઇબ્નુલ આસ એક કસબી ઓરતકા બેટા થા. જો ખુબ સુરતીમેં મશહુર થી. મકકેકે નામી સરદાર ઇસ્કે આશનાથે. જબ ઉમર પયદા હુવા તો ઇસિકી માં બડે ફખ્રસે કેહતીથી કે ઇસ્કા બેટા મકકેકે બડે બડે રઇસ ઝાદોંકે સાથ હસબ નસબકી બરાબરીકા દાઅવા કર સકતા હૈ. મગર ચુંકે ઇસ્કી શકલ આસકે સાથ મુશાબાહથી ઇસલિયે વો આસકા બેટા મશહુર હુવા. કુદરતને ઇસ પયદાયશી નુકસકો દુર કરનેકે લિયે ઇસ લડકેકો ઝેહેની ઓર જીસ્માની તાકતેં અતા કર રખી થીં. વો બડા ઝહીન, દિલેર ઓર કાબિલ થા. જબ આં હઝરત સલ૰ને ઇસલામકી દાઅવત શુરૂ કી તો યે નવજવાન આં હઝરત સલ૰કી હજ્વેમેં શેઅર બનાયા કરતા થા ઓર ઇનપર ફબતીયાં ઉડાયા કરતા. જબ ઇસલામી જમાઅતકે કુછ આદમી એહલે મકકેકી અઝીયતસે તંગ આકર મુલ્કે હબશાકે ઇસાઇ બાદશાહ નજજાશીકે પાસ પનાહ ગુઝીન હુવે તો એહલે મકકાને ઉમરૂ બિન આસકો નજજાશીકે પાસ ભેજાથા કે યાતો નજજાશી ખુદ એહલે ઇસલામકો કત્લ કર દે ઓર યા ઇનકો મકકેમેં વાપિસ ભેજ દે. મગર નજજાશીને ઇનકાર કિયા ઓર ઉમરૂ નાકામ વાપિસ આયા. ફિર જંગે ઓહદ ઓર ખનદકમેં એહલે ઇસલામકી મુખાલિફતમેં ઇસને બડા હિસ્સા લિયા. આખિર ઇસલામકા કાયલ હોકર ઓર નુરે હિદાયતસે મુનવ્વર હોકર અપને રફીક ખાલિદ

બાબ ૧૦

જંગે બસરા.

જબ ખાલિદ બિન સઈદ અબી આમિરકે હમરાહ અબુ ઉબેદાકા ખત લેકર ઉમર ઇબ્નુલ આસકી ખિદમતમેં પહોંચે તો ઉમર બિન આસને ઉઠકર ઉનસે મુસાફિહા કિયા ઔર ઉનકે બહાદુર બેટેકી શહાદતકી માતમ પુરસી કી. ઇસકે બાદ ખાલિદ બિન સઈદ અપને બેટેકી કબ્રપર ગયે ઔર ઉસકે હકમેં દોઆએ મગફેરત કી. ફિર વાપિસ આકર ઉમર બિન આસસે અર્ઝ કી કે–

" ચંદ સવાર મેરે હમરાહ કર દો તાકે મેં દુશમનોં કે તઆકુબમેં જાઉં ઔર જલ્દ શહાદત પાકર અપને બેટેકો જા મિલું " યેહ સુનકર ઉમર ઇબ્નુલ આસને જવાબ દિયા.

" જલદી કયોં કરતે હો. આખિર રૂમી લશકરકે સાથ હમારા મુકાબિલા હોગા. ઉસ વક્ત તુમ દિલ ખોલકર અપના અરમાન નિકાલ લેના." ખાલિદને અર્ઝકી.

બિન વલીદ કે હમરાહ જો પેહલેસે ઇસલામકે કાયલ હો ચુકે થે મદીને જાકર મુસલમાન હો ગયા. ઔર મુસલમાન હોને કે બાદ ઇસલામકા એક મશહુર ઔર નામી જરનેલ સાબિત હુવા.

"મેં ઈનતિઝાર નહીં કર સકતા. અગર મેરે સાથ કોઇ ઓર નહીં આ સકતા તો મેં તનહાહી જાઉંગા."

યે કેહકર ખાલિદ બિન સઈદને હથીયાર પહેન લિયે. ઇસપર ઉમર ઈબ્નુલ આસ રદી૦ને કોમ હમીરસે એક સો સવાર ઈનકે હમરાહ કર દિયે.

જબ ખાલિદ અપને હમરાહીયોંકે સાથ એક સર સબ્ઝ મયદાનમેં પહોંચે તો ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંસે મશાવિરા કિયા કે "યહાં ઝરા દમ લે લેં ઓર ઘોડાં કો ચરનેકે લિયે છોડ દેં ફિર તાઝા દમ હોકર આગે બઢેં" ઈતનેમેં એક ટીલેપર કુછ આદમી નઝર આયે તો ખાલિદને કહા—" માલુમ હોતા હે કે યે લોગ દુશમનકે જાસુસ હેં અયસા ન હો કે દુશમનકી ફોજ ઇસલામી લશકરપર ના-ગહાની હમલા કર દેં. ચલો હમ ઈનકો ગિરફતાર કરેં" ઇસ પર સબકે સબ પયાદા પા ટીલે પર ચઢ ગયે ઓર ઉન અશખાસકો જો તેઅદાદમેં ફક્ત ચારથે ગિરફતાર કર લિયા જબ ઉનસે હાલાત દરયાફત કિયે ગયે તો એકને જવાબ દિયા.

" જબસે એહલે અરબને હમારે મુલ્કપર હમલા કિયા હે હમ બડી તશવીશમેં હેં ક્યોંકે રૂમકે લશકરકે લિયે ચારોં તરફસે રસદ વગેરા જમા હો રહી હે ઓર જો કુછ હમ લોગોંકે પાસ હે ઝબરદસ્તી છીન લીયા જાતા હે. હમ

ગાઉં છોડકર ભાગ નિકલે હેં. તાકે કિસી અમનકી જગામેં જા બસેં." ઈસપર ખાલિદને પુછા.

"યે રસદ કહાં જા રહી હે ?" શામીને જવાબ દીયા કે–

"મકામ અજનાદીનમેં રૂમી લશકર કસરત કે સાથ જમા હો રહા હે. જો લોગ એહલે અરબસે શિકસ્ત ખાકર ભાગેથે વો ભી ઉસ જગા જા ઠયરે હેં. અજનાદીનકો શાહેરૂમ હુરકુલને લશકરકા હેડ કવારટર મુકરર કિયા હે તાકે વહાંસે સરહદપર ફોજ ભેજકર એહલે અરબકી પેશ કદમીકો રોકે ઓર ઉનકો આગે બઢને ન દે." ઈસપર ખાલિદને પુછા.

"જો રસદ તુમારે હાં સે લી ગઈ હે કયા વો અજનાદીનકો લે ગયે હેં યા અભી જમા કર રહે હેં ?" શામીને જવાબમેં કહા કે–

"રસદ એક દરે મેં જમા હો રહી હે ઓર વહાંસે ઉઠાકર અજનાદીનમેં લે જાવીંગે" યે સુનકર ખાલિદને કહા.

"અગર તુમ હમકો દરે તક લે ચલો તો હમ તુમકો છોડ દેંગે ઓર જહાં તુમારા દિલ ચાહે તુમકો જાને દેંગે."

શામીયોંને ઈસ બાતકો મનઝુર કિયા ઓર ખાલિદ બિન સઈદ કે હમરાહ ટીલેસે ઉતરે. ખાલિદકે હમરાહી

ઘોડાંપર સવાર હુવે ઓર શામીયોંકો આગે રખ લિયા. જબ ઉસ દરેકે કરીબ પહોંચે તો ખાલિદને એક શામીકો ખબર લાનેકે લિયે રવાના કિયા ઓર કહા કે–

“ અગર તુને દગાકી તો તેરે તીનોં હમરાહી કત્લ કર દિયે જાઈંગે. ” જબ વો શામી દરે પર જાકર વાપિસ આયા તો ઉસને કહા.

“ રૂમી સવાર રસદ લા રહે હેં ઓર કુચ કિયા ચાહતે હેં ” યે સુનકર ખાલિદને પુછા.

“ રસદકે હમરાહ કિતને સવાર હેં ? ” શામીને જવાબ દિયા.

“ છ સો હથીયાર બંદ જવાન રસદકી હિફાઝતકે લિયે વહાં મોજુદ હેં ” ઇસપર ખાલિદને અપને એકસો સાથીયોંકો કહા કે–

“ આવ હમ યકબારગી હમલા કરેં ઓર નતીજા અલ્લાહ તઆલાપર છોડ દેં ”

યે સુનકર સબને દફઅતન હમલા કિયા ઓર રૂમી સવારોંમે જા મિલે. રૂમી જમકર લડે મગર ઈસલામી બહાદુરોંને ઉનકો બે દરેગ કત્લ કિયા. અચાનક ખાલિદકી નઝર રૂમી અફસરપર પડી જો સવારોંકો લડાઇકી તાકીદ કર રહાથા. ખાલિદ ફિલફોર ઉસકે મુકાબિલ હુવે. લેહઝા

ભરમેં નેઝેસે ઇસકા કામ તમામ કિયા ઓર કહા “ અલ્લાહકા શુક્ર હે કે મેંને અપને બેટેકા બદલા લિયા.” અફસરકે મારે જાનેસે રૂમીયોંકે પાઉં ઉખડ ગયે. તીનસો બીસતો કત્લ હો ગયે થે બાકી ભાગ ગયે ઓર રસદ લાને વાલે તો પેહલેહી કાફુર હો ચુકે થે. **ખાલિદ** રદી૦ને ખુદાકા શુક્ર અદા કિયા ઓર તમામ સામાને રસદ વગેરા હમરાહ લેકર લશકરે ઇસલામકી તરફ વાપિસ હુવે. શામીયોંકો વાઅદેકે મુતાબિક દરે મેં છોડ દિયા ગયા ઓર ઉનકો કહા ગયા કે જહાં ઇનકા જી ચાહે ચલે જાયેં. જબ **ખાલિદ** બિન સઈદ રસદકા સામાન વગેરા લેકર **ઉમરૂ** બિન આસકી ખિદમતમેં પહોંચે તો ઉમરૂ બિન આસ બોહેત હુશ હુવે ઓર કહા. “ બેશક અલ્લાહ તઆલા મોમેનોંકી નેક નીયતી ઓર સાફ બાતનીકા ઉનકો અજર દે રહા હે.” ઈસકે બાદ એક ખત **ખલીફએ** અવ્વલ રદી૦કી ખિદમતમેં લિખા જીસ્મે રોમીયોંકે સાથકી લડાઇયોંકા કુલ હાલ દરજ કિયા ઓર યે ભી ખબર દી કે “ રૂમી મકામે અજનાદીનમેં બડી કસરતકે સાથ જમે હો રહે હેં ઓર એહલે ઈસલામકી મુઝાહેમતકી સખ્ત કોશીશ કી જા રહી હે.” યે ખત **આમિર** દોસીકે હાથ મદીને મુનવ્વરા ઈરસાલ કિયા ગયા. જબ ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને વો ખત પઢા તો સિજદએ બારી તઆલા બજા લાયે ઓર મુસલમાનોંકો

ફતેહકી ખુશ ખબરી સુનાઇ. મુસલ્લમાન ઇસ ખબરકો સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર તકબીરેં કેહને લગે. ફિર હઝરત અબાબકર રદી૦ને આમિર દોસીસે અબુ ઉબેદાકા હાલ પુછા તો આમિરને જવાબ દિયા કે " અબુ ઉબેદા અભી તક શામકી સરહદ પર ડેરા લગાયે હુવે હેં ઓર આગે બઢનેમેં તાઅમ્મુલ કર રહે હેં કયોંકે રૂમી સિપાહકી કસરત સે આપકો અનદેશા હે કે એહલે ઇસલામકો નુકસાન પહોંચે ;" યે સુનકર હઝરત અબાબકર રદી૦ને કહા " અબુ ઉબેદા બડે રેહેમ દિલ ઓર નરમ તબીયતકે આદમી હેં, બેહતર હો કે ઇનકી જગા ઓર કો સિપાહ સાલાર મુકરર કિયા જાયે. " ઇસપર આપને સહાબા રદી૦સે મશવીરા તલબ કીયા કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ સયફુલ્લાહ કો તમામ લશકરે ઇસલામકા અમીર મુકરર કિયા જાયે " સબને યક ઝબાન હોકર કહા " જો તજવીઝ આપને કી હે વોહી બેહતર હે " ઇસપર હઝરત અબાબકર સીદદીક રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો જો ઇરાકે અરબીકી તરફ ગયે થે ખત લિખા કે " તુમ બજાએ અબુ ઉબેદાકે કુલ લશકરે ઇસલામકે અમીર મુકરર કીયે જાતે હો ઇસલિયે તુમ મુસના બિન હારિસકો કુછ લશકર દેકર ઇરાકકી સરહદ પર છોડ દો ઓર આપ કુછ લશકર લેકર જલ્દ શામમેં પહોંચો ઓર રૂમકે લશકરકા મુકાબિલા કરો "

યે ખત એક કાસિદકે હમરાહ રવાના કિયા ગયા. ઓર ઉસકો તાકીદ કી ગઈ કે હત્તુલ મકદુર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે પાસ જલ્દ પહોંચ જાયે. ખાલિદ બિન વલીદ અરબ કે શિમાલમેં મશરેકી સરહદ પર અમન કાયમ કરકે ઓર ઈરાની લશકરકો શિકસ્ત દેકર હીરા અનબાહ ઓર ફરાદાહ કો ફતેહ કર ચુકે થે અબ ઇનકા ઈરાદા મદાયન પર હમલા કરનેકા થા કે ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબા- બકર રદી૦કા હુકમનામા પહોંચા. ઉન્હોંને હુકમનામા મિલતેહી ઉસી વક્ત પંદરાસો સવાર અપને હમરાહ લેકર સીરીયાકી તરફ કુચ કિયા. ઓર બાકી લશકર મુસના બિન હારિસ રદી૦કે માતેહત ઈરાકમેં છોડ દિયા. ખાલિદ રદી૦ને રવાનગીસે પેશતર અબુ ઉબેદા રદી૦કોયે પયગામ ભેજ દિયા કે " મુઝકો હઝરત અબાબકર રદી૦ને લશકરે ઈસલામકા અમીર મુકરર ફરમાયા હે ઈસલિયે મેં આપકો દુસરી ખબરદું વહાંતક જીસ જગા હેં વહીં કિયામ રખેં." યે ખત આમિર બિન તુફેલકે હાથ રવાના કિયા જો બડા બહાદુર ઓર જાંબાઝ મુસલમાન થા.

ખાલિદ બિન વલીદ અપને હમરાહીયોંકે સાથ અયનુલ તમરકે રાસ્તેસે મનઝીલેં તય કરતે હુવે અરઝે સમા તક પહોંચ ગયે. વહાં ઉન્હોંને ચંદ રોઝ કિયામ કિયા તાકે આદમી ઓર જાનવર આરામ કર લેં ક્યોંકે

ઇસસે આગે રેગસ્તાનકા રાસ્તાથા ઔર પાનીકી બડી કિલ્લત થી. જબ સબ લોગ ઔર જાનવર પુરે તૌરસે આરામ પા ચુકે તો કાફલા રવાના હુવા ઔર તીન મનઝિલેં બડી મુશકિલસે તય કી ગઈ.

જબ અરકા મકામમેં પહોંચે તો વહાંકે લોગોંને બિલા મુઝાહિમત એહલે અરબકી ઇતાઅત મનઝુર કરલી ઔર જઝિયા દેકર સુલાહ કરલી. ઈસી તરાહ એહલે સખના ઔર એહલે તદમર ઔર હુરાનને ખાલિદ બિન વલીદકે સાથ મુસાલિહા કર લિયા ઔર એહલે અરબને ઉનકો અપની હીફાઝતમેં લે લિયા.

જબ ખાલિદ બિન વલીદકા ખત અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ પહોંચા તો ઉનકે ચેહરેપર ઝરા મલાલ ન આયા બલકે અલ્લાહ તઆલાકા શુકરિયા અદા કિયા. અબુ ઉબેદા ખુદ તો સરહદ પરહી ડેરા લગાયે હુવે થે મગર શરજીલ બિન હસનાકો ચાર હઝાર જવાનકે હમરાહ બસરા*કી તરફ રવાના કર દિયા. જબ શરજીલ બિન હસના બસરાકે કરીબ

* શેહેર બસરા જો ખિલીજે ફારસ (ઇરાની અખાત) કે કનારે ઇરાકે અરબીકા આજકલ મશહુર બંદર હે વો એહલે ઇસલામકા આબાદ કિયા હુવા હે યે બસરા જીસપર શરજીલ બિન હસનાને ચઢાઇ કી ઉસ વક્ત દમિશ્કકે જુનુબ મેં હુરાનકે કરીબ શામકી સરહદ પર એક મેહફુઝ શેહેર થા.

પહોંચે તો બસરાકા હાકીમ રૂબાસ નામી થા. વો ઇનકો મિલને આયા ઓર યે કેહને લગા.

"મેને એહલે અરબકે હાલાત સુને હેં. ઇસ લિયે ચાહતા હું કે આપકે સાથ સુલેહ કર લું" યે સુનકર શરજીલ બિન હસનાને કહા.

"હમારે સાથ સુલેહ કરનેકે સિર્ફ દો તરીક હેં. એક તો યે કે તુમ ઇસલામ લાવ ઓર હમારે ભાઈ બન જાવ. દુસરા યે કે હમારી હિફાઝતમેં આ જાવ ઓર જિઝયા દો. અગર દોનાં બાતોંમેસે એક ભી મનઝુર ન કરો તો ફિર હમસે લડો ઓર તલવારકા ફયસલા કુબુલ કરો.", યે સુનકર રૂબાસ બોલા.

"મેં ઇસલામકી અઝમતકા કાયલ હું ઓર એહલે તદમર ઓર હુરાનકે સાથ જો નેક સુલુક આપને કિયે હેં મુઝકો માલુમ હેં, લેકીન મેરી કોમ ઇસલામ કુબુલ ન કરેગી ઓર જિઝયાભી ન દેગી તાહુમ ભી મેં ઉનકો જાકર સમઝાતા હું ઇસિ લિયે આપ ફિલહાલ લડાઇ મોકુફ રખેં. અગર વો માન ગયે તો બહેતર વરના મે આપકો ઇતતિલાઅ દુંગા કે આપ લડાઇકે લિયે તૈયાર હો જાંયે."

જબ રૂબાસ કિલેમેં વાપિસ ગયા તો ઉસને બડે બડે આદમિયોંકો જમે કરકે કહા કે "એહલે અરબને બસરાકે મુકાબિલ ડેરા લગાયા હે તુમ અચ્છી તરાહ જાનતે

હો કે તબુક ઓર ફિલીસ્તીનમેં રૂમીયોંને એહલે અરબ કે હાથ શિકસ્તે ફાશ ખાઈ ઓર બાવુજુદ કસરતકે ઇનસે મગલુબ હો ગયે. યે બડી ઝબરદસ્ત કોમ હે. ઇસકા મુકાબિલા હમસે નહીં હો સકેગા. બહેતર હે કે જીસ તરાહ તદમર વગેરાકે લોગોંને ઉનસે મુસાલિહા કર લિયા હે હમ ઉનકે સાથ મુસાલિહા કરેં ઓર ઉનકી હિફાઝતમેં આ જાયેં.' યે સુનકર એહલે બસરા આગ બગોલા હો ગયે ઓર કેહને લગે કે—

"અયે રૂબાસ ! માલુમ હોતા હે કે તુ એહલે અરબસે મિલ ગયા હે ઓર ઉનકે રોઅબમેં આ ગયા હે. બાદશાહને તુઝે બહાદુર સમઝકર ઈસ શહેરકા હાકિમ મુકરર કિયા થા લેકિન અબ તુ નામરદી દિખાના ચાહતા હે ઓર હમકો એહલે અરબકા ગુલામ બનાના ચાહતા હે. ઈસ લિયે હમ એહલે અરબકા મુકાબિલા તો પીછે કરીંગે લેકિન તેરા કાંમ પહેલે તમામ કર દેંગે."

જબ રૂબાસને એહલે બસરાકે તેવર બદલે હુવે દેખે તો કેહને લગા "મેં નામર્દ નહીં હું ઓર ન એહલે અરબકે રોઅબમેં આયા હું. મેને સિર્ફ તુમારી જુરઅત ઓર ગયરત આઝમાનેકે લિયે યે બાત તુમસે કીથી વરના મેં લડાઈ પર આમાદા હું, ઓર તુમ દેખોગે કે મયદાને જંગમેં કૈયસી શુજાઅત દિખાતા હું."

યે સુનકર એહલે બસરા ખુશ હો ગયે. ઔર ઉસી વક્ત રૂબાસને એક સવારકો શરજીલ બિન હસના કે પાસ રવાના કિયા ઔર કેહલા ભેજા કે "હમ તુમારા મુકાબિલા કરીંગે."

દુસરે દિન એહલે બસરા આરાસ્તા હોકર મયદાનમેં નિકલે. શરજીલ બિન હસનાને ભી અપને લશકરકી સફેં દુરૂસ્ત કીં ઔર અપને હમરાહીયોં કો તાકીદ કી કે ઈસ્તિકલાલ ઔર સાબિત કદમીકે સાથ દુશમનોંકા મુકાબિલા કરેં.

ઉસી વકત બસરેકી ફોજને જીસ્કી તેઅદાદ બારહ હઝાર થી ચાર હઝાર મુસલમાનોં પર યકબારગી હમલા કર દિયા. દોનોં લશ્કર આપસમેં મિલ ગયે ઔર કત્લકા બાઝાર ગર્મ હુવા. દો પહેર તક બડે ઝોરકે સાથ લડાઈ હોતી રહી. ઈતનેમેં એક ગુબાર દિખાઇ દિયા. જબ ગુબાર સાફ હો ગયા તો એહલે ઈસલામ કયા દેખતે હેં કે અલમે મોહમ્મદી લહેરાતા હુવા આ રહા હે ઔર ઉસકે આગે દો સવાર ઝિરાહ પોશ ઘોડે સરપટ છોડે હુવે ઇસલામી કેમ્પકી તરફ આ રહે હે. જબ વો દોનોં સવાર શરજીલ બિન હસનાકે કરીબ પહોંચે તો એકને કહા—"શરજીલ ! તુમ્હેં બશારત હોકે મેં ખાલિદ બિન વલીદ પંદરાસો બહાદુરોંકે હમરાહ તુમારી કુમુકકો પહોંચ ગયા હું ઔર યે મેરે હમરાહી અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર રદી૦ હેં."

શરજીલ યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ ઓર અબદુર રહેમાનસે બગલગીર હુવે ઓર અલ્લાહુ તઆલાકા શુક્ર બજા લાકર કેહને લગે. "આપ અયન વકતપર પહોંચે ગો એહલે ઇસલામ જાન તોડ કર મુકાબિલા કર રહે હૈં મગર એહલે બસરાકી તેઅદાદ બોહોત ઝિયાદા હે ઓર હમારે લશકરકો ઘેરે હુવે હેં"

લશકરે ઇસલામકો કુમક પહોંચ ગઈ હે યે દેખતેહી એહલે બસરાને લડાઇ મોકુફ કર દી ઓર અપને કિયામગાહમેં વાપિસ ચલે ગયે. એહલે અરબને બાકી દિન ઓર રાત આરામસે બસરકી જબ સુબ્હા હુઆ તો ખાલિદ બિન વલીદને કુલ લશકર આરાસ્તા કિયા. દાયેં બાઝુ પર રાફેઅ બિન ઉમયરા કો જો ખાલિદકે અલમ બરદાર થે ઓર બાયેં બાઝુપર ઝરરાર બિન અઝવરકો જો એક મનચલા બહાદુર જવાન થા મુકરર કિયા. આપ અબદુર રહેમાન બિન અબી બકર રદી૦ ઓર દીગર શુજાઆને અરબકે હમરાહ કલ્બમેં ખડે હુવે ઓર સબકો તાકિદકી કે અપની અપની જગેપર ખડે રહેં જબતક કે દુશમન ઇનપર હમલા કરેં. મગર એહલે બસરા ભી ચુપચાપ ખડે રહે. અચાનક એક મુસલેહ સવાર દુશમનકી ફોજસે નિકલા ઓર લશકરે ઇસલામકે કરીબ આકર કેહને લગા કે "અપને સરદારકો મેરે પાસ ભેજો તાકેમેં ઇસકે સાથ ગુફતુગુ કરૂં" યે સુન

કર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ આગે બઢે ઓર પુછા કે "તુ કોન હે ? ઓર તેરા કયા મતલબ હે" ઇસિને જવાબ દિયા કે "મેં રૂબાસ હાકિમે બસરા હું, કયા તુમ અહ્‌લ ઈસલામી લશકરકે સરદાર હો ?" ખાલિદને જવાબ દિયા "એહલે ઇસલામ મુઝે સરદાર સમઝતે હેં જબ તક કે મેં અલ્લાહ ઓર ઉસ્કે રસુલ સલ૦કે એહકામકા પાબંદ રહું ઓર જબ મુઝસે કિસી હુકમકી ખિલાફ વરઝી હો જાય તો મેરી ઈનપર કોઇ હુકુમત નહીં રહેગી." રૂબાસને કહા.

"મુઝે ઇસલામકી તરફ રગબત હે ઓર મેં તુમારે દીનમેં આના ચાહતા હું લેકિન એહલે બસરાસે ડરતા હું અગર ઉનકો શક પડ ગયા તો મુજકો માર ડાલીંગે. બહેતર યે હે કે આપ મેરે સાથ લડાઈ કરેં. મેં થોડી દેર મુકાબિલા કરકે ભાગ જાઉંગા ઓર વાપિસ જાકર ઉનકો ફિર સમઝાઉંગા. અગર વો ન માનીંગે તો મેં મોકા પાકર ઓર અપના નકદો જીન્સ લેકર તુમારે પાસ આ જાઉંગા." યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા "બોહોત બેહતર."

ઈસિ ગુફતુગુકે બાદ દોનોંમેં લડાઇ શુરૂ હુઈ. થોડી દેરકે બાદ રૂબાસ ભાગ નિકલા ઓર એહલે બસરાકો કહા.

"મુઝમેં અરબકે દિલેરોંસે મુકાબિલેકી તાકત નહીં હે તુમ કભી ઇનપર ગાલિબ ન આ સકોગે બેહતર હે કે ઇનસે મુસાલેહા કર લો. કલ તુમને ઇનકી તેગઝનીકાભી

તજરૂબા કર લિયા હે" યે સુનકર એહલે બસરા આશુફતા હોકર બોલે.

"જા તુ ઘરમેં બેઠ રેહ, હમ દરીહાન કો અપના સરદાર બનાકર એહલે અરબકા મુકાબિલા કરીંગે"

રૂબાસ ઉસી વક્ત કિલેમેં ચલા ગયા ઓર એહલે બસરાને દરીહાનકો કહા. "તુ મયદાનમેં નિકલ ઓર એહલે અરબકે સરદારકો કત્લ કર, જબ વો મારા જાયગા તો એહલે અરબ બેહોસલા હો જાઇંગે ઓર હમ ઇનકો માર માર કર ભગા દેંગે"

દરીહાન યે સુનકર મયદાનમેં નિકલા ઓર ઇસલામી સરદારકો મુકાબિલે કે લિયે તલબ કિયા. અબદુર રહેમાન બિન અબી બકર રદી૦ને કહા કે "ઇસકે સાથ મુકાબિલેકી મુઝે ઇજાઝત દીજીયે." ચુનાંચે અબદુર રહેમાન રદી૦ દરીહાનકે મુકાબિલ હુવે. કુચ્છ અરસે તક લડાઈ હોતી રહી. ઓર દોનાં લશકર બડે ગોરસે ઇનકી તરફ દેખતે રહે કે અચાનક દરીહાન ભાગ નિકલા. જબ લશકરે બસરાને ઇસસે ભાગનેકી વજાહ પુછી તો ઉસને કહા.

"મેરા હરીફ બડા ઝબરદસ્ત હે. કરીબ થાકે મુઝકો કત્લ કર દેતા ઇસલિયે મેં ભાગ આયા લેકિન મેરી સલાહ માનો તો તુમ સબકે સબ યકબારગી હમલા કર દો." ઇસપર એહલે બસરા હમલા આવર હુવે. ઇસલામી જવાનભી

આગે બઢે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦, અબ્દુર રહેમાન, રાફેઅ બિન ઉમયરા ઔર ઝરરાર બિન અઝવરને વો તલવાર ચલાઈ કે દુશમનોંકી લાશોંસે મયદાને જંગ ભર દિયા. એહલે બસરા તાબ ન લાકર પસપા હુવે ઔર કિલેમેં પહોંચકર કિલેબંદ હો ગયે. ઈસલામી લશકર મુઝફ્ફરો મનસુર અપને કિયામગાહ મેં વાપિસ આયા.

જબ આધી રાત ગુઝર ગઇ તો રૂબાસ અપને મકાનકે ચોર દરવાઝેસે નિકલ કર ચુપ ચાપ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે પાસ આયા ઔર કેહને લગા કે " મેં સિદ્દક દિલસે મુસલમાન હોતા હું ઔર ઇસલામકી પહેલી ખિદમત યે અદા કરતા હું કે એકસો ચીદા બહાદુર મેરે હમરાહ ભેજો. મેં ચોર દરવાઝેસે ઈનકો કિલેમેં પહોંચાઉંગા. ઇધર તુમ બાકી લશકર તઈયાર રખો. જબ કિલેસે તકબીરકા નાઅરા સુનો તો ફિલફોર કિલે કે અનદર આ જાના. ખાલિદ બિન વલીદને અબ્દુ રહેમાનકો એકસો ચીદા બહાદુરોંકે સાથ રૂબાસકે હમરાહ રવાના કિયે. રૂબાસ કિલેમેં લે ગયા ઔર ઈનકે ચાર ગિરોહ બનાકર કિલેકે ચારોં દરવાઝોંકી તરફ ભેજ દિયા ઔર ખુદ અબ્દુર રહેમાનકે હમરાહ દરીહાનકે મકાનપર ગયા. જબ દરીહાનકો માલુમ હુવા કે રૂબાસકા હમરાહી અરબી સવાર હે તો ઉસને અબ્દુર રહેમાનપર તલવારકા વાર કિયા મગર

અબદુર રહેમાનને વાર ખાલી દેકર એકહી હાથમેં દરી-હાનકા સર તનસે જુદા કર દિયા ઓર આપ રૂબાસકે હમરાહ ઉસ દરવાઝેકી તરફ ગયે જીસ્કા રૂખ લશકરે ઈસલામકી તરફ થા. વહાં પહોંચતેહી તકબીરકા નાઅરા-બુલંદ કિયા ઓર મુહાફિઝોંપર તલવાર ચલાની શુરૂ કી. ઉનકી તકબીર સુનકર ઉનકે હમરાહી ચારોં તરફ મુહાફિ-ઝોંકો કત્લ કરને લગે ઓર તકબીરોંકે નાઅરોંસે કિલા ગોંજ ઉઠા. ફોરન કિલેકા દરવાઝા ખોલ દિયા તો ખાલીદ બિન વલીદ રદી૦ ઈસલામી લશકરકે હમરાહ કિલેમેં દાખિલ હો ગયે. એહલે બસરા કિલફોર અમાનકે ખ્વાહાં હુવે. ઈસપર ઉનકો અમાન દી ગઈ. બસરે પર એહલે ઇસલા-મકા કબઝા હો ગયા ઓર અલમે મોહમ્મદી કિલેપર લેહરાને લગા.

દુસરે દિન જબ એહલે બસરા ખાલિદકે પાસ સુલે-હકી શરતેં કરને આયે તો ઉન્હોંને પુછા.

“ હમેં યે બતલાયેં કે હમમેસે કિસ શખ્સને આપકે સિપાહીયોંકો કિલેમેં દાખિલ કિયા ? ” યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ તો ખામોશ રહે મગર રૂબાસને ફોરન ખડે હોકર યે જવાબ દિયા.

“ યે કામ મેંને કિયા હે ” ઇસપર વો લોગ બોલે.

“ કયા તુ હમારે મઝહબસે નિકલ ગયા હે ? ”

"હાં મેંને દીને ઇસલામ કુબુલ કર લિયા હે. અબ મેરા માઅબુદ સિર્ફ એક અલ્લાહ હે. હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ મેરે પેશવા હેં, મઝહબ મેરા ઇસલામ હે, એહલે ઇસલામ મેરે ભાઈ હેં." રૂબાસને યે કેહકર બુલંદ આવાઝસે કલમએ શહાદત પઢા ઓર ફિર કહા. "મેંને ઇસલામ લાનેમેં તુમારી ખિદમત ભી અદા કી હે કયોંકે તુમકો અમાન દી ગઇ હે ઓર તુમારે સાથ જંગકે કાનુનકે મુતાબિક સુલુક નહીં કિયા ગયા વરના જંગકે કાયદેકી રૂસે તુમારે તમામ માલો અસબાબકે એહલે અરબ હકદાર હો ચુકે થે ઓર તુમારે એહલો અયાલ કયદી બનાયે જાતે. બિલા શુબ્હા એહલે અરબ બડે રેહેમ દિલ ઓર એહસાન કરનેવાલે હેં ઓર ઉનકે મઝહબકી તાઅલીમ ભી અયસી હે વરના એહલે અરબકી જગા કોઇ ઓર હોતા તો તુમ જાનતેહી હો કે તુમારા કયા હાલ હોતા. મેં અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરતા હું કે મુઝકો ગુમરાહીસે નિકાલ કર હિદાયત બખશી. ખુદા તુમકો ભી હિદાયત દે."

બાબ ૧૧

જંગે દમિશ્ક.

જબ ખાલિદ બિન વલીદને બસરા જો શાહે હરકુલકે ઇલાકએ શામકી સરહદપર પેહલા મઝબુત ઓર મેહફુઝ શેહેર થા ફતેહ કરકે એહલે બસરા કો અપની હિફાઝતમેં લે લિયા તો રૂબાસકો અપની તરફસે વહાંકા હાકિમ મુકરર કરનેકી તઝવીઝ કી મગર રૂબાસને કહા " મેં ઇસલામ લા ચુકા હું ઓર મેરી યે આરઝુ હે કે આપકે હમરાહ રેહકર અલ્લાહ તઆલા વ રસુલે કરીમ સલ૦કી રઝામંદી હાસલ કરનેકે લિયે અપની જાન ઓર માલ અલ્લાહકી રાહમેં ખર્ચ કરૂં ઓર શહાદતકા રૂતબા પાઉં, ઇસલિયે આપ મુઝે ઇજાઝત દેં કે મેં ઇસલામી લશકરમેં શામિલ હો જાઉં. અગર મુઝે મેરી બદ કિસમતીસે મયદાને જંગમેં શહાદત નસીબ ન હુઈ ઓર ઝિન્દા રહા તો શામ પર ઇસલામી હકુમત કાયમ હો જાને પર મેં બસરેકી હુકુમત બ ખુશી કુબુલ કરૂંગા."

યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ બોહોત ખુશ હુવે

ઓર રૂબાસકો ગલે લગા લિયા. ફિર એક ખત ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કી ખિદમતમેં બસરાકી ફતેહ કે મુતઅલ્લિક લિખા ઓર દુસરા ખત અબુ ઉબેદા રદી૦કો ઇસ મઝમુનકા લિખા કે "મેં બસરા ફતેહ કરકે દમિશ્કકી તરફ કુચ કરતા હું આપભી અપને લશકરકે હમરાહ દમિશ્કમેં મુજકો આકર મિલિયે."

ઇસકે બાદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ચંદ દિન બસરેમે કિયામ કિયા ઇસ ખ્યાલસે કે અબુ ઉબેદા કે લશકરકો દમિશ્કમેં વક્ત પર પહોંચનેકા મોકા મિલ જાય. જબ શાહેરૂમ હરકુલને સુનાકે એહલે અરબને તદમર, હુરાન ઓર બસરેકો ફતેહ કર લિયા હે ઓર દમિશ્ક પર હમલા કરનેકા કસ્દ રખતે હેં તો વો બોહોત ઘભરાયા ઓર કેહને લગા કે "અગર દમિશ્ક પર ભી એહલે અરબકા કબઝા હો ગયા તો શામકા મુલ્ક મેરે હાથસે નિકલ જાયગા, દમિશ્ક બેહિશ્ત હે ઇસ લિયે જીસ તરાહ હો સકે બેહિશ્તકો બચાના ચાહીયે. દમિશ્કમેં ઇસ વક્ત બારા હઝાર સિપાહ મોજુદ હેં ઓર વહાંકા હાકિમ ઇઝરાઇલ બડા બહાદુર ઓર શુજાઅ હે લેકિન મેં ચાહતા હું કે કિસી ઓર સરદારકો દમિશ્કમેં ઇમદાદ કે લિયે રવાના કરૂં. બતાવ તુમમેંસે કોન સરદાર અરબોંકી પેશકદમી રોકનેકે લીયે જાના ચાહતા હે. મેં વાઅદા કરતા હું કે જો સરદાર અરબી

લશકરકો શિકસ્ત દેગા વો જો ચાહેગા મુઝસે લેગા." ઈસ પર એક બહાદુર સરદાર કુલોસ નામીને અર્ઝ કી.

"મુઝકો ઈજાઝત હો તો મેં અરબોંકો મુલ્કે શામસે બાહર નિકાલ દું ઓર ઉનકો અયસા સબક દું કે ફિર શામકી તરફ કભી રૂખ ન કરેં." યે સુનકર હરકુલને કહા,

"અગર તુ અપને ઇકરારકો પુરા કર દે તો મેં તુઝકો સબસે આલા મનસબ અતા કરૂંગા ઓર ઝરો જવાહિરસે માલામાલ કર દુંગા." કુલોસ યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવા ઓર પાંચ હઝાર જરરાર સવાર લેકર દમિશ્કકી તરફ રવાના હુવા.

હઝરત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ભી દમિશ્કકો ચલે ઓર મનઝિલેં તય કરતે હુવે બિલા કિસી રોક ટોક કે દમિશ્ક તક પહોંચ ગયે.

જબ કુલોસ દમિશ્કમેં પહોંચા ઓર ઉસને બાદશાહકા હુકમ ઈઝરાઇલ ઓર ઉસકે માતેહત સરદારોંકો સુનાયા તો ઇઝરાઇલ યે હુકમ સુનકર નારાઝ હુવા કે બાદશાહને કુલોસ કો ઉસ પર અમીર મુકરર કિયા હે. કુલોસ ઈઝરાઈલકી નારાઝગી દેખકર આશુફ્તા હુવા ઓર દોનોંમે તકરાર હો ગઇ. કુલોસને કહા.

'મેં જબ તક ઇઝરાઈલ કો ફોજકી કમાનસે અલગ

નહીં કરૂં વહાં તક અરબોંકા મુકાબિલા ન કરૂંગા.” યે સુનકર માતેહત સરદારોંને દરમીયાનમેં પડકર કહા.

“દુશમન હમારે સરપર આ પહોંચા હૈ ઓર આપ બાહમ તકરાર કર રહે હેં? યે મોકા તકરારકા નહીં. આપ જયસે દસ ઓર સરદાર હમમેં મોજુદ હોં તો અચ્છા હે તાકે દુશમનકો હમ શિકસ્ત દે સકેં, આપ નારાઝગીકા ખ્યાલ છોડ દેં ઓર દુશમનપર ફતેહ પાનેકા ધ્યાન રખે”

યે કેહનેસે તકરાર બંદ હો ગઈ મગર ઇઝરાઈલને કહા. “એક દિન કુલોસ મયદાનમેં નિકલકર ઇસલામવાલોંસે મુકાબિલા કરે ઓર એક દિન મેં નિકલકર મુકાબિલા કરૂંગા ફિર દેખીંગે કે હમ દોનોંમેંસે કોન ઝિયાદા શુજાઅ ઓર બહાદુર હે.”

કુલોસને ભી ઈસ બાતકો પસંદ કર લિયા. દોનોં અપને અપને લશકરકો કિલેસે નિકાલ કર મયદાનમેં લે આયે ઓર લશકરે ઈસલામકે મુકાબિલ કેમ્પ લગાયા.

દુસરી સુબાહકો ખાલિદ બિન વલીદને અપના લશકર મયદાનમેં ખડા કિયા. દાયેં બાઝુપર રાફેઅ ઓર બાયેં પર અબદુર રહેમાનકો મુકરર કિયા. ઉધર કુલોસ ઓર ઈઝરાઈલને ભી લશકરકી સફેં દુરૂસ્ત કીં ઓર આપ લશકરકે કલબમેં ખડે હુવે. ખાલિદ બિન વલીદને ઝરરાર બિન અઝવરકો કહા—

"તુમારી કોમ બહાદુરીમેં મશહુર હે ઓર તુમ ખુદ ભી બડે બહાદુર નવજવાન હો મેં ચાહતા હું કે લશકરે રૂમ હરકત કરે ઇસકે પેશતર તુમ તનહા લશકરે રૂમપર હમલા કરો ઓર અપની શુજાઅત દિખાકર ઉનકો દેહશતમે ડાલ દો. તાકે ઇનકે હોસલે પસ્ત હો જાયેં ઓર વો સમઝ જાયેં કે ઉનકે મુકાબિલેમેં કયસે લોગ હેં."

ઝરરાર બિન અઝવરકો સિર્ફ ઇશારાહી કાફી થા. ખાલિદ બિન વલીદકી ઝબાની યે કલમાત સુનતેહી સરપટ ઘોડા દુડાતે હુવે લશકરે રૂમકે બાયેં બાઝુપર હમલા કરદિયા ઓર અગલી સફ ચીર કર દાયેં બાયેં નેઝા ચલાના શુરૂ કિયા. રૂમી કત્લ હોકર ગિરને લગે ઓર ઉનકી સફેં દર-હુમ બરહમ હો ગઈ. ચારસો રૂમીકો કત્લ કરકે ઝરરાર વાપિસ આ ગયે. ઓર રૂમીયોંપર સકતેકા આલમ તારી હો ગયા. ફિર ખાલિદ બિન વલીદને અબદુરરહેમાન બિન અબી બકર રદી૦કો હુકમ દિયા કે "અબ તુમ દાયેં બાઝુ પર હમલા કરકે દુશમનકો હયરતમેં ડાલ દો." અબદુર રહેમાન ઇશારા પાતેહી રૂમીયોંકે દાયેં બાઝુપર બિજલીકી તરાહ ટુટ પડે ઓર ઉનમેં હલચલ મચાદી. વો ભી કઇ રૂમી કત્લ કરકે વાપિસ આ ગયે. ફિર ખાલિદ બિન વલીદ આપ મયદાનમેં નિકલે. પહેલે મયદાનમેં નેઝે ઓર ઘોડેકે કરતબ દિખાયે જીનકો દેખકર દોસ્ત દુશમન કે મુંહસે

તેહસીનો આફ્રીન કા નાઅરા બલંદ હુવા. ફિર માઅન ઘોડેકો એડી લગા કર રૂમીયોંકે કલ્બપર હમલા કિયા. ઈઝરાઇલ ઓર કુલોસ હમલેકી શિદ્દત દેખકર સફોંકે પીછે હો ગયે. ખાલિદ બહોતસે રૂમીયોંકો કત્લ કરકે ફિર મયદાનકે બીચમેં જા ખડે હુવે ઓર દુશમનકો લલકારા કે "તુમમેં કોઇ મર્દે મયદાન હે તો મેરે મુકાબિલેપર આયે" મગર રૂમી સરદાર તો ઈન તીનોં ઈસલામી બહાદુરોંકી શુજાઅત દેખકર મબહુત હો ગયે થે. ઇનમેસે ખાલિદકે મુકાબિલ કોન નિકલતા. આખિર રૂમી સીપાહીયોંને ઈતિફાક કરકે ઈઝરાઇલ ઓર કુલોસકો કહા." તુમ નામી બહાદુર હો તુમમેસે એક જાકર અરબી સવારકા મુકાબિલા કરે" યે સુન કર ઈઝરાઇલને કહા.

"પહેલે કુલોસ જાયે, ઈસકે બાદ મેં જાઉંગા. કયોંકે યે બાદશાહકી તરફસે હમપર સરદાર બનકર આયા હે" કુલોસને કહા.

"તુમ દમિશ્કકે હાકિમ હો તુમકો ચાહીયે કે પેહલે તુમ મુકાબિલેપર જાવ ફિર તુમારે બાદ મેં જાઉંગા"

જબ દોનોમેં તકરારકી નવબત પહોંચી તો સીપાહીયોંને કહા "તુમ દોનોં આપસમેં કુરઆ અનદાઝી કરલે જીસકે નામ કુરઆ નિકલે વો પેહલે મુકાબિલેપર જાયે" ચુનાંચે કુરઆ અનદાઝી કી ગઇ ઓર કુરઆ કુલોસકે

નામ નિકલા. નાચાર કુલોસકો ખાલિદ કે મુકાબિલેપર જાના પડા. મગર વો અપને સાથ એક રૂમીકો જીસકા નામ જરજીસ થા લે ગયા ઓર ઉસકો રાસ્તેમેં યે કહા. "જબ હમ અરબી સવારકે મુકાબિલ હો જાયેં તો તુ ઉસકો ખુબ ડરાના, ધમકાના તાકે વો દેહશત ઝદા હોકર મયદાનસે ચલા જાયે." જબ કુલોસ ઓર જરજીસ ખાલિદ કે નઝદીક આયે તો જરજીસ આગે બઢકર : ખાલિદકો કેહને લગા.

"અય બિરાદરે અરબી! મેં તુમસે એક બાત કેહના ચાહતા હું. પેશતર ઈસકે કે મેરે હમરાહીકે સાથ તુમ લડાઇ શુરૂ કરો. વો બાત તુમારે ફાયદે ઓર ભલાઇકી હે સુનો મેં તુમકો એક મિસાલ દેકર સમઝાતા હું. એક અમીર આદમી કે પાસ બહોતસી બકરીયાં થીં. ઉસને એક ચરવાહેકે સિપુર્દ કરકે ઈન્હેં ચરને કે લિયે જંગલમેં ભેજ દિયા. વહાં એક દરિન્દા રાતકે વકત બકરીયોંપર હુમલા કરતા ઓર એક બકરી મારકર લે જાતા. ચરવાહા બુઝદિલ થા વો દરિન્દેકો દેખકર ભાગ જાતા. જબ બકરીયાં ઘટ ગઈ. ઓર માલિકકો ખબર હુઈ તો ઉસને સમઝાકે ચરવાહેકી ગફલત ઓર સુસ્તીસે બકરીયોંકા નુકસાન હો રહા હે. ઈસને ફિલફોર ઉસકો મોકુફ કરકે એક ઓર દિલેર ચરવાહા મુકર્રર કરકે વહાં ભેજ દિયા. જબ

રાતકે વકત દરિન્દા અપની આદત કે મુતાબિક વહાં આયા તો ચરવાહેને ઘાતસે નિકલકર ઇસકો નેઝા મારકર વહીં હલાક કરદિયા. ફિર કોઈ દરિન્દા બકરીયોંકે કરીબ નહીં ફટકતા થા. ઇસ મિસાલસે મેરી યે મુરાદ હે કે અબતક હમારે મુહાફિઝોંને તુમારે મુકાબિલેપર ગફલત ઓર સુસતી કી ઇસલિયે તુમ દિલેર હોકર યહાં તક પહોંચ ગયે. અબ બાદશાહને ઇસ સરદારકો તુમારે મુકાબિલેકે લિયે રવાના કિયા હે જો તુમકો આનન ફાનનમેં કત્લ કરકે તુમારે હમરાહીયોંકો ભગા દેગા. અબ તુમારી ભલાઇ ઇસિમે હે કે તુમ મયદાનસે વાપિસ ચલે જાવ ઓર અપને હમરાહીયોંકો ઇસિ ગરદો નવાહસે લે જાવ વરના તુમારી ખેર નહીં." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ યે સુનકર હંસ પડે ઓર કેહને લગે.

"અય મરદુદ! તુ મુઝકો ડરાતા હે. તુ જાનતા નહીં કે હમ એહલે અરબ હેં, ઓર ઇસ્લામને હમમેં વો તાકત પયદા કરદી હે કે હમ કિસીસે નહી ડરતે. તુ દુર હોજા ઓર અપને હમરાહીકો કેહકે મેરે સાથ મુકાબિલા કરે. લડાઈકા જો કુછ નતીજા હોગા વો તુમ સબ દેખ લોગે"

યે સુનકર જરજીસ ઘભરાકર વાપિસ ચલા ગયા. ખાલિદ બિન વલીદ કલોસકે બિલ મુકાબિલ હુવે ઓર

ફલોસપર નેઝેકા વાર કિયા. કુછ દેરતક નેઝા બાઝી હોતી રહી ઓર દોનોં સરદાર શુજાઅતકે જવહર દિખાતે રહે. અચાનક ખાલિદ બિન વલીદને ઇસ ઝોરસે નેઝા મારાકે ફુલોસકી ઝિરાહમેં ધંસ ગયા. ખાલિદને નેઝેકો ઝટકા દિયા ઓર ફુલોસ ઇસકે સાથ હી ઘોડેસે અલગ હોકર ઝમીનપર આ પડા. ખાલિદને ઉસે ગિરફ્તાર કરકે ઈસ-લામી બહાદુરોંકે હવાલે કર દિયા ઓર આપને ફિર મય-દાનમેં હરીફકો તલબ કિયા. ઝરરાર બિન અઝવરને ખાલિદ સે અર્ઝકી. "આપ ઇસ રૂમી સરદાર કે સાથ લડતે ભિડતે થક ગયે હેં આપ લશકરમેં આરામ કરેં ઓર મુઝે લડને દેં" ખાલિદને કહા.

"રાહત ઓર આરામ ફૈ આલમે અસિાખેરતમે મિલતા હે. જો શખ્સ આજ ઝિયાદા મેહનત ઓર મશક્કત કરેગા વો આખેરતમે દાયમી રાહત હાસલ કરેગા. મુઝે અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦કી રઝામંદી હાસલ કરને દો"

જબ કલોસકે હમરાહીયોંને દેખાકે ફલોસ ગિરફતાર હો ગયા હે તો ઉન્હોંને ઇઝરાઇલકો કહા.

"અબ તુમ મયદાનમેં નિકલકર અરબી સરદારસે મુકાબિલા કરો" યે સુનકર ઇઝરાઈલને જવાબ દિયા.

"અગર મેં મારા ગયા યા ગિરફ્તાર હો ગયા તો તુમ શિકસ્ત ખા જાવગે. બેહતર હે કે તુમ સબ યકબારગી

હમલા કરો ઓર અરબોંકો ચાર તરફસે ઘેર લો.' ઈસપર સિપાહી બોલે.

"ઈસિ તરાહ હમારે આદમી કસરતસે મારે જાઈંગે ઓર બે શુમાર ઓરતેં બેવા હો જાયેંગી. બેહતર હે કે તુમ મયદાનમેં નિકલકર ઇસ અરબી સરદારકો મારડાલો ફિર હમ અરબોંકો આનન ફાનનમેં મગલુબ કર લેંગે." સીપાહીયોંકી ઈસિ બાતસે ઈઝરાઈલને ચિડકર કહા.

"બે વકુફો ! તુમ નહીં જાનતે કે અગરચે અરબી સવાર મારા ગયા તો ઈસકી જગા ફોરન દુસરા ખડા હો જાયગા કયોંકે ઇનમેં હરેક જવાંમર્દ ઓર બહાદુર હે. તુમને ઉન દો શેહસવારોંકો નહી દેખા જીન્હોંને તને વાહેદ હમલા કરકે હમારે દાયેં ઓર બાયેં બાજુકો દરહમ બરહમ કર દિયાથા. લેકિન અગરમેં મારા ગયા તો મેરે બરાબરકા બહાદુર તુમમેસે કોઈ નહીં નિકલેગા ઓર તુમ ભેડ બકરીયોંકી તરાહ ઝિબ્હા કિયે જાવગે. ઈસિ લીયે મેરા કહા માનો તો તુમ સબ યકબારગી હમલા કરો."

ઈઝરાઈલકે ઇસ કેહનેકા સીપાહીયોંપર કુછ અસર ન હુવા. બલકે ઉન્હોંને ઈસરાર કરકે શરતકે મુતાબિક મયદાનમેં જાનેકા કહા. આખિર નાચાર હોકર ઈઝરાઈલ ખાલિદકે મુકાબિલેપર મયદાનમેં નિકલા. ઈઝરાઈલ રૂમી સરદારોંમેં બડા દિલાવર મશહુર થા. મગર ઈસલામી બહાદુ-

રોંકી હયબત ઈસપર છા ગઈથી. ફિર ભી વો બડી જવાં મર્દીસે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કા મુકાબિલા કરતાં રહા ઓર દાદે શુજાઅત દેતા રહા. ખાલિદ બિન વલીદને યે દેખકર નેઝા ફેંક દિયા ઓર તલવાર ખીંચકર ઇઝરાઈલપર એક ઝબરદસ્ત વાર કિયા લેકિન ઈઝરાઇલકે જીસ્મપર તલવારને કુછ અસર ન કિયા તાહમ ઇસકા દિલ ધડક ઉઠા. ખાલિદ બિન વલીદકા ઘોડા બોહોત થક ગયાથા. ઓર હસ્બ મનશા કામ ન દેતાથા ઈસપર ખાલિદ બિન વલીદ ઘોડેસે ઉતર પડે ઓર પ્યાદા પા ઇઝરાઇલકે મુકાબિલ હુવે. ઇઝરાઈલને ઈનકે આસપાસ ચક્કર બાંધ દિયા મગર ખાલિદને દાવ પાકર ઇસકે ઘોડેકી અગલી ટાંગેં તલવારસે સાફ઼ ઉડા દીં. ઇઝરાઈલ ઘોડેકે સાથ ઝમીનપર ચિત આ પડા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ફોરન ઇસે ગિરફ્તાર કર લિયા ઓર કશાં કશાં ઈસકો અપને લશકરમેં લે ગયે.

ઈતનેમેં હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ લશકરે કસીરકે સાથ પહોંચ ગયે. જબ ખાલિદકે પાસ આયે તો આપને ઘોડેસે ઉતરનેકા ઈરાદા કિયા મગર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"આપ ઘોડેસે ન ઉતરેં. હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને ઝુરૂરતે જંગકે ખ્યાલસે મુઝકો આપપર અમીર મુકર્રર કિયા હે લેકિન મેં આપકી બુઝુર્ગી ઓર દાનિશ-

મંદીકા કાયલ હું ઓર મુઝકો માલુમ હે કે આપ હઝરતે રસુલે અકરમ સલ૦કે ખાસ અસહાબમેં સે હેં, મેં કોઈ કામ આપકે મશવિરેકે બગેર ન કરૂંગા. ઓર આપકી ઈઝઝત ઓર તાઅઝીમકા બદસ્તુર લિહાઝ રખુંગા. આપ ખયમેમેં તશરીફ લે જાઈયે ઓર આરામ ફરમાઈયે. અલ્લાહ તઆલાને ઈસ્લામકા રોબ રૂમી લશકરપર ડાલ દિયા હે. ઉનકે દોનોં સરદાર મેંને ગિરફ્તાર કર લિયે હેં, અબ કિસીમેં હોસલા નહીં કે હમારે મુકાબિલેમેં આયે. હમ લડાઈ ખત્મ કરતે હેં. અલ્લાહ તઆલાને ચાહા તો કલ દુશમનોંકો શિકસ્ત દેંગે ઓર ઈનપર ફતેહ પાઈંગે".

અબુ ઉબેદા અપને હમરાહ બોહોત બડા લશકર લાયે થે ઓર અબ ખાલિદકે ઝેરે કમાન અડતીસ હઝાર જવાન થે. ઈસકે ઈલાવા ઉમર ઈબ્નુલ આસ રદી૦કે પાસ ફિલીસ્તીનમે નવહઝાર આદમી થે ગોયા કુલ લશકરે ઈસ્લામકી તેઅદાદ સેંતાલીસ હઝારથી. રૂમી લશકરકા સરદાર તુમા* મુકરર હુવા. દુસરે દિન વો જંગકે લિયે મયદાનમેં નીકલે. ખાલિદ બિન વલીદને અબુ ઉબેદાકે મશવિરેસે અપને લશકર કો યકબારગી હમલેકા હુકમ દિયા તો લશકરે ઈસ્લામને રૂમીયોંકો ચાર તરફસે ઘેર

* તુમા શાહેરૂમ હરકુલકા દામાદ થા ઓર જંગકે ફનમેં બડા માહિર થા.

લિયા ઓર વો કત્લે આમકી કે ખુનકી નદદીયાં બહા દીં. રૂમી સરપર પાઉં રખકર ભાગને લગે ઓર મયદાન છોડ-કર કિલેમેં મેહસુર હો ગયે. મુસલમાન અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે ઓર ખાલિદ બિન વલીદને લશકરે ઇસલામ કે દો બરાબર હિસ્સે કરકે એક હિસ્સા તો અબુ ઉબેદાકે હમરાહ કિલએ દમિશ્કકે દરવાઝે જાબિયા કે સામને ઉતાર દિયા ઓર દુસરા હિસ્સા અપની માતેહતીમેં મશ-રેકી દરવાઝેકે મુકાબિલ મુતઅય્યિન કર દિયા.

રૂમીયોંને ફિલફોર એક કાસિદ શાહેરૂમકે પાસ ભેજા ઓર ઉસસે કુમકકી દરખ્વાસ્ત કી.

જબ કાસિદ હરકુલકે પાસ પહોંચા તો વો યે ખબર સુનકર બડા મગમુમ હુવા ઓર કેહને લગા.

" ઇસ બલાકો કિસ તરાહ દફે કિયા જાય. યે અરબ તો કિસીસે નહીં દબતે. મેરે તમામ ચીદા અફસરોંકો ઉન્હોંને ખાકમેં મિલા દિયા." સબ મુસાહિબોંને હરકુલ કો સલાહ દેતે હુવે કહા.

" દરદાનકો જો હુમસકા હાકિમ હે બુલાકર ઓહદે દમિશ્કકી ઇમદાદકે લિયે રવાના કિયા જાવે" ઇસપર દરદાનકો બુલાયા ગયા ઓર ઉસકો હરકુલને ઇનઆમકા લાલચ દેકર એક બોહોત બડે લશકરકે હમરાહ દમિશ્કકો રવાના કિયા ઓર યે ભી તાકીદ કી કે " જબ તુ બઅલબક

મેં પહોંચે તો ઉસ લશકરકે સરદારોંકો જો અજનાદીનમેં જમા હેં યે હુકમ ભેજ દેના કે વો મુતફર્રિક હોકર રાસ્તા રોક લેં તાકે ફિલીસ્તીનકા ઈસલામી લશકર દમિશ્કકે ઈસલામી લશકરકે સાથ મિલને ન પાવે.”

દરદાનને બાદશાહકો યે તસલ્લી દી કે વો અરબોંકો શામકી સરઝમીનસે જાતેહી નિકાલ દેગા ઓર દમિશ્કકી તરફ કુચ કિયા. જબ વો બઅલબકમેં પહોંચા તો ઉસને બાદશાહકી હિદાયત કે મુવાફિક અજનાદીનકે લશકરકો કેહલા ભેજા કે મુતફર્રિક હોકર રાસ્તે રોક લેં ઓર ઈસ-લામકે દોનો લશકરોંકો બાહમ મિલને ન દેં.

બાબ ૧૨

મુહાસિરએ દમિશ્ક.

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને દમિશ્કકા મુહાસિરા કર લિયા તો હરરોઝ કિલ્અેપર હમલે કરતે મગર કિલેવાલે ઇનપર તીર ઓર પત્થર બરસાતે. ઈસી તરાહ બરાબર બીસ દીન લડાઇ હોતી રહી લેકિન કિલેવાલોંને હીમ્મત ન હારી ઓર કુમકકી ઉમ્મીદપર બરાબર અડે રહે. એક દિન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ આયે ઓર કેહને લગે—

" દમિશ્કકે મુહાસિરેમેં હમ ફુઝુલ વકત બરબાદ કર રહે હેં. મેરી તજવીઝ હે કે હમ દમિશ્કકા મુહાસિરા છોડ કર અજનાદીનમેં રૂમી લશકરકે મુકાબિલેપર જાયેં. વહાં શાહેરૂમને બડી ફોજ એકઠ્ઠી કર રખી હે. અગર હમને અજનાદીનમેં રૂમીયોંકો શિકસ્ત દે દી તો રૂમીયોંકા ઝોર ટુટ જાયગા ફિર હમ ઇન શહેરોંકો બ આસાની ફતેહ કર લેંગે. કયોંકે ફિર ઉનકો કહીંસે કુમક આનેકી ઉમ્મીદ ન

રહેગી ઓર જલદી હમારી હિફાઝતમેં આના મનઝુર કર લેંગે.” યે સુનકર હઝરત અબુ ઉબેદાને ફરમાયા.

“મેં ઈસ તજવીઝ કે સાથ ઈતતિફાક નહીં કરતા. ક્યોંકે એહલે દમિશ્કકો હમને તંગ કિયા હુવા હે ઓર કરીબ હે કે વો હમસે સુલેહકી દરખ્વાસ્ત કરેં. અગર હમ મુહાસિરા છોડ દેંગે તો ફિર વો દિલેર હો જાઇંગે ઓર સામાને હરબો રસદ વગેરા બકસરત જમા કર લેંગે. ઓર હમ ઉનપર ગલબા ન પા સકીંગે.”

ખાલિદ બિન વલીદને કહા. “બોહોત અચ્છા, અગર આપ ઇસ તજવીઝકે સાથ ઈતતિફાક નહીં કરતે તો મેં ભી આપકી ઈતતિફાકે રાયેકે બગેર કુછ કરના નહીં ચાહતા. બેહતર હે કે આપ ઇસ તરફસે કિલ્એ પર શિદ્દત કે સાથ હમલા કરેં ઓર મેં દુસરી તરફસે હમલા કરતા હું. કયા અજબ હે કે કિલા ફતેહ હો જાયે.”

દો તીન દીન દોનોં તરફસે બડી શિદ્દતકે સાથ હમલા હોતા રહા ઓર એહલે દમિશ્ક અબ તંગ આ ગયે ક્યોં કે જીસ કુમકકી ઉમીદપર વો અડે હુવે થે ઉસકા કોઈ નશાન ઈન્હેં દિખાઇ ન દિયા. આખર ઉન્હોંને એક આદમીકે હાથ કેહલા ભેજા કે “હમ એક મુકર્રરા રકમ દેનેપર તઇયાર હેં બ શરતે કે વો રકમ લેકર તુમ હમારા મુહાસિરા છોડ

કર ચલે જાવ ઓર ફિર કભી દમિશ્કપર હમલા ન કરો” ઇસકે જવાબમેં ખાલિદને કેહલા ભેજા કે—

“ જબ તક તુમ મુસતકલ તોરપર હમારી હિફાઝતમેં આના કબુલ ન કરો ઓર હરસાલ જિઝયા દેના મનઝુર ન કરો તબ તક હમ મુહાસિરા નહીં ઉઠાઇંગે. ”

યે જવાબ સુનકર એહલે દામિશ્કકો બડી માયુસી હુઈ મગર ઉન્હોંને ઇસલામકી હિફાઝતમેં આના મનઝુર ન કિયા ઓર બદસ્તુર કિલેબંદ રહે.

એક દિન કિલેકે અનદર ખુશીકે નાઅરે બલંદ હુવે તો મુસલમાન સુનકર કુછ મુતઅજજીબ હુવે મગર ઉસ વક્ત ચંદ સવાર ખાલિદકે પાસ આયે ઓર કેહને લગે.

“ રૂમીયોંકા એક બડા લશકર એહલે દમિશ્કકી કુમક કો આ રહા હે.” ઇસ પર ખાલિદ ફિર અબુ ઉબેદા કે પાસ ગયે ઓર કહા—

“ મેરા યે ઇરાદા હે કે અપના લશકર લેકર દુશમનકે મુકાબિલેપર જાઉં ઓર આપ ઇસ જગા મુહાસિરા કિયે રહેં તાકે અયસા ન હો કે હમ દો બલાઉંમે ગિરફતાર હો જાયેં ” યે સુનકર અબુ ઉબેદાને જવાબમેં ફરમાયા.

“ કિલેકા મુહાસિરા તર્ક કરના નહીં ચાહીયે. બેહતર હે કે તુમ કિસી બહાદુર સવારકો ચંદ સાથીઓંકે હમરાહ

દુશમનકે મુકાબિલેપર રવાના કરો ઓર ઉસકો તાકીદ કરો કે વો ઉનકી પેશકદમીકો રોકે. અગર ન રોક સકે તો હુમકો ઈત્તિલાઅ દે તો ફિર તુમ ઉનકે મુકાબિલે પર ચલે જાના ઓર કુછ લશકર મુહાસિરેકે લિયે છોડ જાના.”

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ યે સુનકર અપને કિયામગાહમેં આયે ઓર ઝરરાર બિન અઝવરકો પાંચસો સવારો પર અમીર કરકે રૂમી ફોજકે મુકાબિલે પર રવાના કિયા ઓર તાકીદ કર દી કે “ઉનકી પેશ કદમીકો રોકે ઓર અગર દેખેકે દુશમનકા મુકાબિલા નહીં હો સકતા તો ઈત્તિલાઅ ભેજ દે.” ઝરરારને જવાબમેં અર્ઝ કિયા.

“પાંચસો આદમી હમરાહ લે જાનેકી કયા ઝુરૂરત હે, મુઝે હુકમ દો તો મેં તનહાહી જાઉં ઓર દુશમનકા મુકાબિલા કરૂં” ખાલિદને જવાબ દિયા.

“બેશક, મેં જાનતા હું કે તુમ બડી શુજાઅ કોમસે હો જીનકી ઓરતેંભી શુજાઅતમેં મશહુર હેં મગર ખુદાકા હુકમ હે કે અપની જાનકો દીદઓ દાનિસ્તા હલાકતમેં મત ડાલો. ઈસ લિયે પાંચસો ચીદા જવાન હમારાહ લે જાવ ઓર દુશમનકા જાન તોડ મુકાબિલા કરો લેકિન યાદ રખના કે અગર તુમ મુકાબિલેકી તાકત અપને આપમેં ન પાવ તો હમરાહીયોંકે સાથ વાપિસ આ જાવ યા મુઝે પયગામ ભેજ દો.”

જબ ઝરરારને અપને પાંચસો હમરાહીયોં કે સાથ કુચ્છ ફાસલા તય કર લિયા તો ઉનકો રૂમી લશકરકા ગુબાર દિખાઈ દિયા. ઈસિપર ચંદ સવારોંને ઝરરારકો કહા.

"યે લશકર બોહોત બડા દિખાઇ દેતા હે ઓર ઇનમેં ઝુરૂર ઝિરાહ પોશ ઓર જંગજુ સવાર હોંગે, બેહતર હોકે હમ વાપિસ ચલે જાયેં." ઝરરારને જવાબ દિયા.

"ખુદાકી કસમમેં દુશમનકા ઝુરૂર મુકાબિલા કરૂંગા. ખુદા મુઝકો પીઠ ફેરતે ન દેખે કયોં કે જો મુસલમાન મયદાને જંગસે પીઠ ફેરતા હે વો ખુદાકા ના ફરમાન ઓર ગુનહેગાર હોતા હે. મેં તો ઈસિ લશકર પર ઝુરૂર હમલા કરૂંગા તુમ મેં સે જીસ્કા જી ચાહે વાપિસ ચલા જાયે" યે સુનકર **રાફેઅ** બિન ઉમયરાને હમરાહીયોંકો કહા.

"ઝરરાર સચ કેહતે હેં, તુમ્હેં હિમ્મત ન હારની ચાહીયે દુશમનકા બઢકર મુકાબિલા કરો. ઓર અલ્લાહ તઆલાકી રઝામંદી હાસલ કરો. અલ્લાહ તઆલાને હમેશા હમારી કલીલ જમાઅતકો દુશમનોંકી કસરત પર ગાલિબ કિયા હે. જબ અલ્લાહ તઆલા હમારે સાથ હે તો ફિર દુશમનોંકી કસરતકા કયા ડર ? ચલો શેરોંકી તરાહ રૂમીયોંકા મુકાબિલા કરો ઓર દેખો અલ્લાહ કયા કરતા હે. અલ્લાહ તઆલાસે સબ્ર ઓર સાબિત કદમીકી દોઆ માંગો ઓર યકીન કરલો કે અલ્લાહ તઆલા ઓર ઉસ્કા રસુલ સલ૦ તુમકો દેખ રહે હેં."

યેહ સુનકર સબકે સબ જોશમેં આયે ઓર કેહને લગે “ ખુદા હમકો ભાગતે ન દેખે ઓર જન્નત હમારે નસીબ કરે.”

ઝરરાર યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર ઉન્હોંને અપને હમરાહીયોંકો કહા. “ એક લાઇનમેં ખડે હો જાવ ઓર નેઝે સીધે કરલો દુશમન ઇતમિનાનકે સાથ કુચ કિયે આ રહે હેં જબ પેશરવ દો દસ્તે આયેં ફૌરન ઉન પર હમલા કર દો ઓર જમકર લડો.”

ઇતનેમેં દુશમનકા પેશરવ દસ્તા દિખાઇ દિયા. ઝરરાર ઓર ઉનકે હમરાહી “ અલ્લાહો અકબર ” કે નાઅરે મારતે હુવે ઉનપર ટૂટ પડે ઓર કત્લે આમ શુરૂ કર દી. રૂમી દસ્તા તાબ ન લાકર પસપા હુવા ઓર અપને બાકી લશકરકે સાથ જા મિલા. અરબી સવાર ઇનકા પીછા કિયે હુવે વહાં જા પહોંચે ઓર અબ સારે લશકર પર ઉન્હોંને હમલા કર દિયા. રૂમી ઉન્હીં કદમોંપર ઠેર ગયે ઓર મુકાબિલા કરને લગે. મગર ઇસલામી બહાદુરોંકા વો કયા મુકાબિલા કર સકતે થે ? તહે તેગ બે દરેગ હોને લગે. ઝરરાર કી શુજાઅતકા કોઈ અનદાઝા નહીં હો સકતા. દફ્અતન રૂમીયોંકે કલ્બમેં ઘુસજાતા ઓર કઇસો રૂમી મારકર ફિર નિકલ આતા ફિર હમલા કરતા ઓર કઈ એક સરતનસે જુદા કર દેતા. રૂમીયોંને હરચંદ ઈસપર યુરશ કી ઓર બાર બાર ઉસે ઘેરેમેં લિયા મગર યે જવાં મર્દ ઉનકે કાબુ ન આતા અચ્છા-

નક ઝરરાર કી નઝર દરદ્દાન પર પડી તો ઉસકી તરફ લપકા મગર દરદ્દાનકા બેટા હુમરાન જો એક બહાદુર તેગઝન થા ઈસિસે દો ચાર હુવા ઓર ઝરરાર પર નેઝેકા વાર કિયા ઝરરાર ને વાર ખાલી દેકર ઇસ ઝોરસે નેઝા મારા કે હુમરાન કે સીનેમે ધંસ ગયા. ઝરરારને ઝટકા દેકર ઝોરસે નેઝા ખીંચા મગર નેઝેકા ફલ હુમરાનકે સીનેમેં રેહ ગયા ઓર હુમરાન ઘાયલ હોકર ઘોડેસે ગિર પડા. રૂમીયોંને ઝરરારકો બે હથીયાર પાયા તો એક દમ ઇસકો ઘેર લિયા ઓર ઉસે સંભૃલને ન દિયા, આખર બડી મુશકિલસે ઉસે ગિરફતાર કર લિયા.

જબ ઝરરાર ગિરફતાર હો ગયા તો ઇસલામી બહાદુરોંકો બડા કલક હુવા ઓર ઉનકા હાથ સુસ્ત પડને લગા. રાફેઅ બિન ઉમયરાને કહા–" કયા હુવા અગર હમારા સરદાર ગિરફતાર હો ગયા યા શહીદ હો ગયા. હમારા અલ્લાહતો ઝિન્દા હે ઓર હમારે સાથ હે. હિમ્મત ન હારો ઓર બઢકર તલવાર મારો કયોં કે જો શખ્સ અલ્લાહકી રાહમેં ઝરા કોતાહી કરેગા વો અલ્લાહકા ગુનેહગાર ઓર ના ફરમાન હોગા " યે સુનકર મુસલમાન ફિર ઝોરસે મુકાબિલા કરને લગે ઓર રાફેઅને એક તેઝ સવારકો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે પાસ કુમક કે લિયે રવાના કિયા.

જબ વો સવાર ખાલિદકે પાસ પહોંચા તો ઉસને

કહા—“ રૂમીયોંકા લશકર બોહોત હે ઓર હમારે સવાર ઉસસે મુકાબિલા કર હે હેં. મગર ઝરરાર દાદે શુજાઅત દેતા હુવા રૂમીયોંકે હાથ ગિરફતાર હો ગયા.”

ખાલિદ ઓર તમામ લશકરકો યે ખબર સુનકર સખ્ત કલક હુવા. કયોંકે ઝરરાર બડા બહાદુર ઓર શુજાઅ જંગજુ થા. ઈસલામકી ખિદમત જાનો દિલસે અદા કર રહા થા. ખાલિદને ઉસી વક્ત મયસરા બિન મસરૂક કો એક હઝાર જવાન દેકર શરકી દરવાઝેપર મુહાસિરેકે લિયે છોડ દિયા ઓર બાકી લશકર લેકે ઝરરારકો છુડાનેકે લિયે રવાના હુવે.

જબ લશકર કેમ્પસે બાહર નિકલ કર જલ્દ જલ્દ રવાના હુવા તો ઉન્હોંને દેખા કે એક ઝિરાહ પોશ સવાર ઘોડા સરપટ છોડે હુવે ઉનકે પાસસે નિકલ ગયા. સબ હયરાન થે કે યે કોન સવાર હે જો અરબ સવારોંકી ઇમદાદકો ઈનસે ભી આગે જા રહા હે.

જબ ખાલિદ અપને લશકરકે સાથ જંગકી જગાપર પહોંચે તો ઉન્હોંને દેખાકે વો સવાર એક દમ રૂમીયોંકે લશકરમેં નેઝા સીધા કિયે હુવે ઘુસ ગયા ઓર કઈ આદમી માર કર ફિર બાહર નિકલા. ફિર ઉનકે લશકરમેં ગાયબ હો ગયા. ઉસકી શુજાઅત ઓર હમલેકી શિદ્દત દેખકર સબ અશ અશ કર ઉઠે ઇતનેમેં ખાલિદને ભી અપને હમરાહીયોંકે સાથ રૂમીયોંપર હમલા કર દિયા ઓર રૂમીયોંકી

સફે ઉલટ દીં મગર વો સવાર ખાલિદ સે ભી ઝિયાદા કામ કર રહા થા ઓર હયરાની યે થી કે ઈસકો અબ તક એક ઝખ્મ ભી ન આયાથા. હરચંદ ઈસકો રૂમીયોંને કઇ દફા ઘેરા મગર હર વક્ત વો સાફ બચકર નિકલ આતા. બાઅઝ મુસલમાન ઈસ ઘમસાનમેં યે ખ્યાલ કરતે થે કે વો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હેં કયુ કે અયસે સખ્ત હમલે સિર્ફ ખાલિદ હી કર સકતે થે કે દુશમનકે લશકરકો સરસે પાઉં તક હિલા દેં ઓર ઉસકી સારી સફબંદીકો તોડ કર અલગ ફેંક દે. રૂમી ભી ઇસ સવારકી શુજાઅત દેખકર હયરાન થે ઓર કેહતેથે કે “ અગર સારે અરબ અયસે હી બહાદુર હેં તો ફિર રૂમીયોંકા કહીં ઠીકાના ન હોગા.”

દુસરી તરફ રાફેઅ બિન ઉમયરા કુશતોંકે પુશ્તે ઓર ઝખમીયોંકે ઢેર લગા રહેથે. કિસીને ભી અપની તરફસે કોતાહી નહીં કી ઓર અપની જાનકી ઝરરા પરવા ન કી. રૂમી લશકરકી સફેં ટુટ ગઈ ઈનકા લશકર મુતફરરિક હો ગયા. દરદાનને હરચંદ લશકરકો સંભાલા મગર ન સંભલા આખર રૂમી પસપા હોને લગે ઓર મયદાન એહલે ઈસલામકે હાથ રહા. રૂમી મયદાનસે હટકર અપને કિયામગાહમેં ચલે ગયે.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો ઉસ સવારકા હાલ દરિયાફ્ત કરનેકા બડા શોક થા. જબ લડાઇ બંધ હો ગઇ તો ઉસસે પુછા.

"તુ કૌન હે. જીસને ઈસલામકી અયસી હિમાયત કી હે ઔર ઈસતરાહ અપની જાનકો ખતરેમેં ડાલકર અપની શુજાઅતસે હમ સબકો હયરાન કિયા હે." ઉસ સવારને ખાલિદકે સવાલકા કુછ જવાબ ન દિયા તો ખાલિદકે હમરાહીયોંને કહા.

"અયે બહાદુર સવાર તેરા સરદાર તુઝસે સવાલ કરતા હે ઔર તુ જવાબ નહીં દેતા યે બાત આઇને ફોજકે ખિલાફ હે" યે સુનકર ઉસ સવારને કહા–

"મેરી નિયત કીસી આઈનકી ખિલાફ વરઝી કરનેકી નહીં, સિર્ફ શર્મો હયાકે બાઅસ મેંને જવાબ ન દિયા કયોંકે મેં મર્દ નહીં બલકે ઔરત હું"

"કયા તુમ ઔરત હો?" ખાલિદને મુતઅજજીબ હો.કર પુછા "તુમારા કયા નામ હે ઔર તુમ કિસ કોમસે હો."

"મેરા નામ ખોલા હે" ઉસને નીચી નઝરોંસે જવાબ દિયા "મેં ઝરરાર કી હકીકી બેહેન હું. મેં દીગર ઔરતોંકે હમરાહ ખયમે મેં બયઠી હુઈથી કે મુઝે ઝરરારકી ગિરફ્તારીકી ખબર સુનાઈ દી. ઈસપર મેં ભાઇકે લિયે બે કરાર હો ગઈ ઔર મેંને ઉસકો છુડાનેકા ઈરાદા કર લિયા લેકિન અફસોસ ભાઇકા કુછ પતા નહીં મિલા. મેં સખ્ત બેચેન હું કયોંકે મુઝે અપને ભાઇકે સાથ બોહોત મોહબ્બત ઔર

ઉલફત હૈં મૈં ઇસકા એક બાલ બાંકા હોના ભી બરદાશ્ત નહીં કર સકતી.” યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદને કહા.

“ જીસ કોમકી તુમ લડકી હો ઉસકી રૂસે તુમારી શુજાઅત હયરાન કરને વાલી નહીં. કયોંકે તુમારી કોમકી ઓરતેં શુજાઅત ઓર બહાદુરીમેં મશહુર હૈં ઓર મરદોંકે હમરાહ મરદાનગી કે સાથ લડતી રહી હૈં. મુઝે ભી તુમારે ભાઈકા બડા રંજ હૈ ઓર મૈંને હરચંદ હમલે કિયે મગર ઉસકા કુછ પતા નહીં મિલા. માલુમ નહીં વો રૂમીયોંકે હાથ ગિરફ્તાર હૈ યા રૂમીયોં કે હાથસે શહીદ હુવા. અચ્છા અગર વો ઝિન્દા હૈ તો કલ હમ ઇસકો ઇનિશાઅલ્લાહ છુડા લેંગે ઓર અગર વો શહીદ હો ગયા હૈ તો રૂમીયોંસે ઈસકા બદલા લેંગે.”

જબ રૂમી અપને કિયામગાહમેં પહોંચે તો બાઅઝ આયસે ઘભરાયે હુવેથે કે ઉન્હોંને ભાગ જાનેકા ઇરાદા કિયા મગર દરદાનને ઉનકો ધમકી દી કે “ અગર વો અયસા કરીંગે તો ઉનકો કત્લ કિયા જાયગા ઓર ઉનકા ઘરબાર ઝબ્ત કર લિયા જાયગા.” ઉન્હોંને કહા કે “ હમ એહલે અરબ કે મુકાબિલેકી તાકત નહીં રખતે હમકો વો ભેડ બકરી-યોંકી તરાહ ઝિબ્હા કર ડાલતે હૈં ઓર હમ પર ઇનકા ખોફ ગાલિબ આ ગયા હૈ..” દરદાનને કહા—“ મત ઘભરાવ આજ વો અચાનક હમસે દોચાર હો ગયે થે. લેકિન કલ હમ

ઉનકી ખબર લેંગે ઓર મુઝે અપને બેટેકા બદલાભી ઉનસે લેના હે. જબ તક મેં તમામ અરબી લશકર કો કત્લ ન કરલુંગા તબ તક મુઝે ચેન નહીં આયગા."

બાઅઝ તો દરદાનકી ધમકીમેં આ ગયે મગર ચંદ સવારોંને યે સલાહકી કે લશ્કરે અરબમેં જાયેં. ઓર ઈસિ તરાહ ઉનકી હિફાઝતમેં આકર અપની જાનો માલકો બચા લેં. ચુનાંચે વો કિસી બહાનેસે અપને લશકરસે નિકલ ગયે ઓર ઇસલામી કેમ્પમેં જા પહોંચે. મુસલમાન ગાર્ડને ઉનકો દેખકર તલવારેં ખીંચલીં મગર રૂમી સવારોંને હથીયાર ડાલ દિયે ઓર કહા કે "હમ અમાન માંગતે હેં હમકો અપને સરદારકે પાસ લે ચલો."

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રેંદી૦કે પાસ પહોંચે તો ઉન્હોંને કહા "હમકો અમાન દો ઓર હમેં અપની હિફા-ઝતમેં લેલો" ખાલિદને ઉનસે પુછા.

"તુમ કહાં કે રેહનેવાલે હો ?" ઉન્હોંને જવાબ દિયા.

"હમ હુમુસકે રેહને વાલે હેં જહાંકા હાકિમ દર-દાન હે" ખાલિદને પુછા.

"જબ હમ તુમારે શેહેરમેં પહોંચીંગે તો ફિર તુમસે સુલેહ કરલેંગે તુમ અભી એહતીયાતન હમારી નઝર બંદીમેં રહો મગર હમે યે બતાવકે આજ હમારા એક બહાદુર

સવાર રૂમીયોંને ગિરફતાર કિયાથા ઉસકે સાથ ક્યા સુલુક કિયા ગયા." રૂમીયોંને યે સુનકર પુછા.

"વોહ સવાર જીસને દરહાનકે બેટેકો કત્લ કિયાથા?"

"હાં વોહી" ખાલિદને જવાબ દિયા.

"જબ વોહ ગિરફતાર હુવા થા તો દરહાનને ઉસકો સવારોંકે એક દસ્તેકે હમરાહ બાદશાહે રૂમ કે પાસ ભેજ દિયા થા તાકે અપની સુજાઅત ઓર મરદાનગીકા બાદશાહ પર ઇઝહાર કરે" ઇસપર ખાલિદને રાફેઅ બિન ઉમય-રાકો કહા.

"તુમ અભી એકસો સવાર લેકર બડી તેઝીકે સાથ જાવ ઓર ઝરરારકો છુડા લાવ. રૂમી ઉંટોપર સવાર હેં તુમ બોહોત જલ્દ ઉનકો પકડ લોગે."

ખોલાને યે સુનકર કહા–"મુઝે ભી ઇજાઝત દો કે મેં ભી ઇન સવારોંકે હમરાહ જાઉં ઓર ભાઇકે છુડાનેમેં ઇનકો ઈમદાદ દું" ખાલિદને ખોલાકો ઇજાઝત દી ઓર રાફેઅકો કહા—

"બોહોત જલદી કરો તાકે વો દુર ન નિકલ જાયેં."

રાફેઅ ઓર ખોલા સવારોંકે સાથ રવાના હુવે. ઉન્હોંને ઘોડોંકી બાગેં ઢીલી છોડ દીં. રાફેઅ ઇન રાસ્તોંસે ખુબ વાકિફ થા ઓર ખાલિદકે લશકરકા ગોયા રાહનુમા થા. જબ દો તીન મીલકા ફયસલા તય કર ચુકે તો ઉન્હેં શુતર

સવાર દિખાઇ દિયે. એકદમ ઉન્હોંને ઉનપર હુમલા કર દિયા ઓર સબકો ઘેરકર માર ડાલા. ફિર ઝરરારકી મુશ્કેં ખોલીં જો એક ઉંટપર લદા હુવા થા. ઝરરાર ખોલાકો દેખકર બોહોત ખુશ હુવા. ઓર દોનોં બેહેન ભાઈ ખુદાકા શુક્ર બજા લાયે. દુસરે દિન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર દરદાનકે લશકરમેં ફિર લડાઈ હુઈ મગર રૂમી પેહલે દિનકી લડાઇસે દેહશત ખાયે હુવે થે ઇસલીયે આજ ઉનસે કુછ બન ન પડા. દરદાનને હરચંદ સર પીટા મગર દિલ હારા હુવા સિપાહી કબ મયદાનમેં ઠેર સકતા હે. આખિર દરદાનકો ભી અપની બાકી માંદા ફોજકે સાથ ભાગકર જાન બચાની પડી. લશકરે ઇસલામ ઇનકા માલો અસબાબ લેકર મુઝફ્ફરો મનસુર દમિશ્કકો વાપિસ આયા ઓર એક દુસરેકો ફતેહકી મુબારક બાદ દી.

બાબ ૧૩

અરબ ઓરતોંકી શુજાઅત.

જબ હરકુલકો ખબર પહોંચી કે દરદાન દમીશ્કકે કિલે તક પહોંચને ન પાયા થા કે ઇસકે લશકરકો એહલે અરબને શિકસ્તે ફાશદી ઓર ઉસકે બેટે હમરાનકો કત્લ કિયા, તો ઉસને દરદાનકો યે હુકમ ભેજા કે "અફસોસ તુને અરબોંસે શિકસ્ત ખાઈ. તુને દાવા તો બડા કિયાથા મગર તુઝસે કુછ બન ન પડા ખેર મેં તુઝકો એક મોકા ઓર દેતા હું. યાને અજનાદીનકી* કુલ ફોજપર તુઝકો સિપેહસાલાર મુકરર કરતા હું. તુ અરબોંકી લડાઇ દેખ ચુકા હે, અબ ઝરા એહતિયાતસે કામ કરના ઓર લશકરકે દસ્તે ઈધર ઉધર કુમકકે લિયે ભેજતે રહેના.

જબ દરદાનકો યે હુકમ પહોંચા તો ઉસકી જાનમેં જાન આઈ ઓર વો અપને બેટેકા ગમભી ભુલ ગયા. ફિલ ફોર અપના બાકી માંદા લશકર હમરાહ લેકર અજનાદીનકો

---

* એક ગાઉંકા નામ હે જો યરૂશેલમ કે મશરિકમેં રમલા ઓર બયતે જીરીનકે દરમિયાન વાકેઅ હે.

રવાના હો ગયા. જબ વો અજનાદીનમેં પહોંચા તો લશ-કરકે સરદારોંને ઈસકા ઈસતિકબાલ કિયા ઓર ઉસકે બેટેકી તાઅઝીયત કી. દરદાન બોહોત ખુશ હુવા ઓર ઉસને સર-દારોંકા શુકરિયા અદા કિયા.

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ દમિશ્કમે વાપિસ પહોંચે તો વો અબુ ઉબૈદા રદી૦કે પાસ ગયે. અબુ ઉબૈદાને ઉનકો ફતેહકી મુબારકબાદી દી. ઇસપર ખાલિદને કહા.— "ઈસ ફતેહકી મુબારકબાદી હમ સબકે લિયે યકસાં હે લેકિન સબસે બડી મુશકિલ જો હમારે પેશ આનેવાલી હે વો અજનાદીનકી ફોજ હે. મેંને પહેલેહી ઈરાદા કીયાથા કે હમ દમિશ્કકા મુહાસિરા છોડ દેં ઓર અજનાદીનકે લશકરકા મુકાબિલા કરેં કયોંકે જબતક અજનાદીનકે લશ-કરકો હમ શિકસ્ત ન દેંગે તબતક બરાબર વહાંસે કુમક આતી રહેગી ઓર હમ દમિશ્કકો ફતેહ ન કર સકીંગે. મેરા અબભી યેહી ઈરાદા હે કે હમ સબકે સબ અજનાદીનકો ચલેં ઓર ઉમરૂ બિન આસકો લિખ ભેજે કે વોભી હમકો અજનાદીનમેં આ મિલેં તાકે અયસા ન હોકે દુશમન હમારે દરમિયાન હાયલ હો જાયેં ઓર હમ એક દુસરેકી ઈમદાદ ન કર સકેં."

હઝરત અબુ ઉબૈદા રદી૦ને ખાલિદકી ઇસ તજવીઝકે સાથ અબ ઇતતિફાક કિયા ઓર ઉસી વકત લિખકર ઉમરૂ

બિન આસકે પાસ ઇરસાલ કિયા ગયા. ફિર કુચકી તઇયારી શુરૂ હુઇ.

જબ લશકર રવાનગીકે લિયે તઇયાર હો ગયા તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અબુ ઉબેદાકો કહા "આપ તમામ લશકર લેકર આગે ચલેં ઓર મેં અસબાબ ઓર ઓરતોંકે હમરાહ પીછે ચલુંગા" મગર અબુ ઉબેદાને કહા કે "મેરી સલાહ યે હે કે તુમ લશકરકે આગે ચલો તાકે અગર દુશમનકા કોઈ દસ્તા મુકાબિલ આ જાયે તો તુમ ઇસકે સાથ મુકાબિલા કર સકો ઓર મેં અસબાબ ઓર ઓરતોંકે હમરાહ પીછે ચલુંગા."

ખાલિદને અબુ ઉબેદાકી તજવીઝ માન લી. વો લશકરકે આગે રવાના હુવે. ઓર અબુ ઉબેદા એક હઝાર સવાર ઓર ઓરતોંકો લેકર પીછે રવાના હુવે.

જબ એહલે દમિશ્કને દેખા કે ઈસલામી લશકર મુહાસિરા છોડ ગયા હે તો વો બોહોતહી ખુશ હુવે ઓર એક દુસરેકો મુબારકબાદ દેને લગે. બલકે યેભી તજવીઝ કરને લગે કે મુમકિન હો તો કિસી તરાહ ઈસલામી લશકરકે અકબપર હમલા કરકે જો કુછ પાયેં લૂટ લેં ઓર ઈસી તરાહ મુસલમાનોંસે બદલા લેં. જબ યે તજવીઝ પુખતા હોગઈ તો વો બોલસ કે પાસ ગયે. યે એક નામી જંગજુ ઓર માહિર તીર અંદાઝ થા. મગર ઇસને લડાઇમેં હિસ્સા નહીં

લિયા થા. જબ એહલે દમિશ્કને ઇસકો તજવીઝ બતાઈ તો ઉસને કહા—

"તુમ નામર્દ હો. મેં તુમારે સાથ જાના પસંદ નહીં કરતા. તુમને અરબોંકા કુછભી મુકાબિલા નહીં કીયા ઓર તુમારે સવારોંને કુછભી શુજાઅત નહીં દિખાઈ. અબભી તુમ હિમ્મત હારકર ભાગ આવગે ઓર મુઝકો મુફ્તકી નદામત ઉઠાની પડેગી.' ઇસપર એહલે દામિશ્કને કસમ ખાકર કહા—

"અગર તુ હમરાહ ચલેગા તો હમ સાબિત કદમ રહીંગે ઓર લડાઇસે મુંહ ન મોડીંગે. અગર કોઇ શખ્સ હમમેંસે, ભાગ નિકલે તો તુઝકો ઈખતિયાર હે જો ચાહે ઇસકો સઝા દે."

ઇસપર બોલસ રાઝી હોગયા. ઇસને ઝિરાહ પેહેનલી ઓર અપને ભાઈ બિતરસકોભી હમરાહ લે લિયા. છ હઝાર સવાર બોલસકી માતેહતીમેં કિલએ દમિશ્કસે નિકલે.

ઇસલામી લશકર દુર નિકલ ગયા થા ઇસલિયે એહલે દમિશ્ક બડી તેઝ રફ્તારીસે ચલે. જબ ઇન્હેં લશકરે ઇસલામકા પિછલા હિસ્સા જો અબુ ઉબેદાકી સરકરદગીમેં ઓરતોં ઓર અસબાબ કે સાથ જા રહાથા દિખાઇ દિયાતો ઉન્હોંને ફિલફોર હમલા કર દિયા.

અબુ ઉબેદા રદી૰યે નાગહાની હમલા દેખકર ઠેર ગયે ઓર દુશમનકે મુકાબિલ હુવે. બોલસતો અપને હમરાહીયોંકે સાથ અબુ ઉબેદાપર હમલા આવર હુવા ઓર ઉસકે ભાઈ

બિતરસને ચંદ સવાર લેકર ઓરતોંપર હમલા કિયા ઓર ઉનમેંસે એક જમાઅતકો ગિરફતાર કરકે લે ગયા. કુછ દુર જાકર વો ઠેર ગયા ઓર બોલસકી લડાઇ કે નતીજેકા ઈન-તિઝાર કરને લગા.

અબુ ઉબેદાને એક તેઝ રફતાર સવાર ફિલફોર ખાલિદ બિન વલીદકે પાસ જો અગલે લશકરકે હમરાહ જા રહે થે. રવાના કિયા ઓર કેહલા ભેજા કે "એહલે દામિશ્કને હમ-પર હમલા કરકે ચંદ ઓરતોંકો ગિરફતાર કર લિયા હે. હમ ઈનકા મુકાબિલા કર રહે હેં. મગર તુમ જલ્દ ઇમ-દાદકો પહોંચો."

અબુ ઉબેદાકે હમરાહી જાન તોડકર મુકાબિલા કરને લગે મગર ખુદ બોલસ અબુ ઉબેદાકે રૂબરૂ હુવા ઓર અબુ ઉબેદા ઓર બોલસમેં લડાઇ શુરૂ હુઈ. જબ ખાલિદ બિન વલીદકો ઇતતિલાઅ મિલી તો ઉન્હોંને કહા." મેંને પેહલેહી તજવીઝકી થી કે મેં લશકરકે પીછે રહુંગા મગર અબુ ઉબેદાને ન માના અચ્છા જો કુછ મુકદદરમે લિખા હુવા હે વો ઝુરૂર પેશ આતા હે" યે કેહકર ખાલિદ બિન વલીદને ફિલફોર રાફેઅ બિન ઉમયરાકો એક હઝાર સવાર દેકર રવાના કિયા ઓર કહાકે "જલદી અસબાબ વગેરાકી જાકર હિફાઝત કરે" ફિર એક હઝાર સવાર અબદુરરહેમાનકો દેકર કહા. "તુમ જલદી દુશમનકે મુકાબિલેપર જાવ"

ફિર ઝરરાર બિન અઝવરકો એક હઝાર લશકર દેકર ભેજા ઓર ઉસકે બાદ ખુદ એક હઝાર સવાર લેકર અબુ ઉબૈદાકી ઈમદાદકો પહોંચ ગયે.

અબુ ઉબૈદા ઓર બોલસમેં અભી લડાઇ શુરૂથી ઓર કોઈ ફરીક ગાલિબ ન આયા થા કે લશકરે ઇસલામ પહોંચ ગયા ઓર રૂમીયોંકો ચારોં તરફસે ઘેર લિયા. ઝરરાર બિન અઝવર અબુ ઉબૈદાકી ઈમદાદકો પહોંચા ઓર બોલસકે દુબદુ હુવા. બોલસ ઝરરારકો દેખકર સેહેમ ગયા ઓર અબુ ઉબૈદાસે કેહને લગા કે “ અય સરદાર! ઇસ જવાનકો બાઝ રખ ” મગર ઝરરાર કબ બાઝ રહેનેવાલા થા. ઇસને ઇસ ઝોરસે નેઝા મારા કે બોલસ ઘોડેસે અલગ હોકર ઝમીનપર જા પડા. વો ઉઠકર ભાગને લગા મગર ઝરરારને ઘોડેસે ઉતરકર ઉસે ગિરફતાર કર લિયા. બોલસ કહેને લગા “ અય અરબી ! મુઝકો કત્લ ન કર કયોંકે મેરી ઝિન્દગીસે તુમારી ઓરતોંકી ઝિન્દગી વાબિસ્તા હે. ” ઝરરારને ઇસકો જાનસે ન મારા ઓર ગિરફતાર કરકે લે આયા.

જબ ઝરરારકો માલુમ હુવા કે જો ઓરતેં ગિરફતાર હુઈ હેં ઉનમેં ઉસકી બેહેન ખોલાભી હે તો વો બોહોત બે કરાર હુવા ઓર ખાલિદ બિન વલીદસે કહા. “ મુઝકો ઓરતોંકે છુડાનેકે લિયે રવાના કરો. ” ખાલિદ બિન વલીદને કહા. “ બે સબરી મત કરો, હમારે લશકરને મીયોંકો ઘેર

લિયા હૈ ઉન્કે સરદારકો તો તુમને ગિરફ્તાર કર લિયા હૈ. લડાઈ જલ્દ ખતમ હોગી. બોહોતસે આદમી મારે જાઈંગે ઓર કુછ હમારે હાથ ગિરફ્તાર હોંગે, ફિર હમ ઇન કયદી રૂમીયોંકે ઇવઝ અપની ઓરતોંકો છુડા લેંગે."

રૂમીયોંકે સાથ કુછ દેર તક લડાઇ હોતી રહી મગર લડાઈ કયાથી? બકરીયાં ઝુબેહકી જા રહી થીં. બોહોતસે આદમી કત્લ હુવે ઓર બાકીયોંને હથીયાર ફેંક દિયે. ઇસ તરફ્સે ફરાગત હાસલ કરકે ખાલિદ ઝરરારકે સાથ દો હઝાર સવાર લેકર ઓરતોંકો છુડાનેકે લિયે રવાના હુવે.

જબ બિતરસ મુસલમાન ઓરતોંકી એક જમાઅતકો ગિરફ્તાર કરકે લે ગયા તો કુછ દુર જાકર ભાઇકી લડાઇકા ઇનતેઝાર કરને લગા. વહાં ઇસને અપના કેમ્પ લગા દિયા ઓર ઓરતોંકો એક ખયમેમેં ઉતારકર ઉનકે ગિર્દ પેહરા મુતઅય્યિન કર દિયા. યે ઓરતેં તમામ હમીર ઓર અમાલેકા કબીલેસે થીં ખોલાભી ઇન્હીમેંસે થી ઓર વો શેહસવારી ઓર લડાઇકે લિયે અરબમેં મશહુર થીં, બડી બેખોફ ઓર નિડર થીં. વો ઇતતિફાકીયા ગિરફ્તાર હો ગઇથીં વરના વો ઝુરૂર હમલા આવરોંકા મુકાબિલા કરતીં, ઇન્હેં ઉંટોસે ઉતાર કર ખયમેમે બિઠાયા ગયા તો વો આ-પસમેં કેહને લગીંકે "અફસોસ હમ દુશમનોંકે હાથ ગિરફ્તાર હો ગઈ હેં, માલુમ નહીં દુશમન હમારે સાથ કયા સુલુક કરીંગે" ખોલાને કહા.

" દુશમન હમકો બાંદીયા બનાઇંગે ઈસસે બેહતર હે કે હમ મર જાયેં લેકિન હરામ મોત ન મરેં બલકે દુશમનોંકા મુકાબિલા કરકે મરેં ઓર શહાદતકા રૂતબા હાસલ કરેં" યે સુનકર ઇનમેસે એકને કહા—

" હમારે પાસ હથીયાર નહીં હેં. હમ કિસ તરાહ મુકાબિલા કરેંગી " ખોલાને કહા.

" હથીયાર નહીં તો કયા હુવા ? ખયમેકી ચોબેં નિકાલ લો ઓર મેરે સાથ હો જાવ."

ઉસી વકત સબ તઇયાર હો ગઈ. ઓર ખયમેંકી ચોબેં હાથમે લિયે હુવે બાહર નિકલીં. પેહરેવાલોંને ઈનકો ડાંટા તો ખોલાને એક સિપાહીકે સરપર ચોબકી ઝરબ રસીદ કી. વો વહીં ચિત લેટ ગયા. દુસરીને એક ઓર સિપાહીકો માર ડાલા. બાકી ગભરાકર હમરાહીયોંમેં જા મિલે. બિતરસને ઉનસે કહા " ઈનકો ઘેર લો ઓર તલવારેં ખીંચ લો મગર કિસીકો ઝખમી ન કરના."

ફિર બિતરસને ઓરતોંકો મુખાતિબ કરકે કહા. "તુમ કયોં નાહક જાન ઝાયે કરતી હો. મેરે હમરાહી તુમકો કાટ ડાલીંગે. ઘભરાવ નહીં હમ તુમારે સાથ બદસુલુકી નહીં કરીંગે બલકે તુમકો અયશ ઈશરતમેં રખીંગે "

" અય મરદુદ !" ખોલાને ગુસ્સેસે કહા " હમ તુમારી એયશો ઇશરત પર લાઅનત ભેજતે હેં, હમ અરબકી ગય-

રતમંદ ઓરતેં હેં, હમ માલો દવલતકે ફરેબમેં નહીં આતીં, હમ અપની જાનપર ખેલ જાયંગી, મગર ગયરકે હાથ નહીં પડેંગી.” યે કેહકર હમરાહી ઓરતોંસે કહા “દેખતી કયા હો, હમલા કર દો, અપની જાનપર ખેલકર ઈઝ્ઝત બચા લો ઓર અપના નામ રવશન કર જાવ.”

યે સુનકર સબને ફ્રમી સવારોંપર હમલા કિયા ઓર ચોબોંસે કઇ સર તોડે. સવાર ખિસયાને હોકર આગે બઢે મગર ચોબોંકી માર ખાકર ફિર પીછે હટ ગયે. યે દેખકર બિતરસને કહા :“ યે અજીબ ઓરતેં હેં કે મરને મારનેસે નહીં ડરતીં, હમારે લિયે બડી શર્મકી બાત હે, અગર ઓરતેં હમપર ગાલિબ આ ગઈ.” ઉસને ગુસ્સેમેં આકર સવારોંકો હુકમ દિયા કે “ ઈનપર તલવાર ચલાવ ઓર સબકો કત્લ કરદો.”

હુકમ દેના તો આસાન થા મગર ઈસકી તાઅમીલ કરની મુશકિલથી. જો સવાર આગે બઢા તલવાર ચલાનેસે પેહલે ચોબસે ઇસકા કામ તમામ હો જાતા.

ઈતનેમેં લશકરે ઈસલામ કરીબ પહોંચા ઓર ખાલિદ બિન વલીદ ઓર ઝરરાર લશકરકે આગે ઘોડે સરપટ છોડે હુવે મોકે પર પહોંચ ગયે. વો ઓરતોંકો લડતે દેખકર બોહોત ખુશ હુવે ઈતનેમેં બાકી લશકરને પહોંચકર બિતરસ ઓર ઉસકે હમરાહીયોંકો ઘેર લિયા. બિતરસ ઘબરા ગયા

ઓર ભાગ જાનેપર આમાદા હો ગયા મગર અબ ઉસે ભાગને કોન દેતાથા ? ઝરરારકા નેઝા પયગામે અજલ લિયે હુવે ઉસકે જીગરકે પાર હો ગયા. ઉસે કત્લ કરકે ઝરરાર બાકી સવારોં પર ટુટ પડા ઓર તીસ સવાર ઓર કત્લ કિયે. ગરઝ જીતને સવાર બિતરસકે હમરાહ થે સબકે સબ વહીં ખેત રહે. મુસલમાનોંને અલ્લાહ તઆલાકા શુકરિયા અદા કિયા ઓર ખાલિદ બિન વલીદને ઓરતોંકી શુજાઅત કી અઝહદ તાઅરીફ કી ઓર કહા. "બેશક તુમને આજ વો કામ કિયા હે કે તુમ તમામ અરબકી બેટીયોંપર સબકત લે ગઈ હો ઓર અરબકે લોગ તુમારે નામપર ફખ્ર કરીંગે.

ઝરરારને બિતરસકા સર કાટકર નેઝેપર રખ લિયા ઓર ખાલદ બિન વલીદ અપને હમરાહીયોંકે સાથ નિહાયત ખુશો ખુરરમ બડે લશકરકી તરફ વાપિસ આયે. વહાંસે મનઝિલ બ મનઝિલ કુચ કરતે હુવે બિલા કિસી હાદિસેકે પેશ આનેકે અજનાદીન પહોંચ ગયે ઓર વહાં લશકર ઉતારકર ડેરા લગા દિયા.

દરદાનને ભી ઈસલામી લશકરકી આમદ કી ઈતતિલા પાકર અપના લશકર જીસ્કી તેઅદાદ નઉવે હઝારથી મય-દાને જંગમેં જાનેકે લિયે તઇયાર કિયા ઓર અપને માતેહત સવારોં ઓર સીપાહીયોંકો કહા–" અય ભાઇઓ ! તુમ અચ્છી તરાહસે જાન લો કે હરકુલ બારશાહકો તુમપર

બડા નાઝ હે ઓર ઉસને સારા બોઝ તુમપર ડાલ દિયા હે. અબ તક હમારે સિપાહી જીતની લડાઈયાં એહલે અરબકે સાથ લડે હેં ઇન સબમેં ઉન્હોંને શિકસ્ત ખાઇ હે ઈસ- લિયે બાદશાહને અજનાદીનકા મકામ એહલે અરબકો રોકનેકે લિયે મુનતખિબ કિયા હે. અગર તુમને ઈસ જગાભી શિ- કસ્ત ખાઇ તો ફિર અરબોંકો કોઇ રોકનેવાલા નહીં રહેગા વો તુમારે શેહરોંપર કાબિઝ હો જાઇંગે ઓર તુમારી ઓરતોં ઓર બચ્ચોંકો અપની ગુલામીમેં લે લેંગે ઈસ લિયે અર- બોંકા જાન તોડ મુકાબિલા કરો ઓર ઉનકો શિકસ્તે ફાશ દો. અગર અરબ ઇસ મકામપર શિકસ્ત ખા ગયે તો ફિર વો ઈસ સર ઝમીનમેં દમ ન લેંગે. તુમ તેઅદાદમેં ઇનસે બોહોત ઝિયાદા હો ઓર કવાયદ દાન ઓર તજરૂબેકાર હો, અગર તુમમેંસે દો આદમી એક એક અરબકો કત્લ કરદેં તો અભી ઈનકા ખાતેમા હો જાયે, ખુબ જમકર લડો, મુતફ- રરિક ન હોના ઓર એક દુસરેકો ફિલફોર ઈમદાદ દેના. અગર તુમને થોડીસી સાબિત કદમીભી દિખાઈ તો મેં યકીન કરતા હું કે હમ અરબોંપર ગાલિબ આ જાઇંગે ઓર બાદશાહકે ઇનઆમકે મુસતહક હોંગે."

ઇધર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને હમરાહીયોં કો કહા—"એક સવાર હમમેંસે દુશમનકે લશકરગાહમેં જાયે ઓર ઉનકી તેઅદાદ ઓર તરતીબ વગયરાકા અનદાઝ કર આયે." ઈસપર ઝરરારને કહા—

"મુઝકો હુકમ દો તો મેં જાતા હું" ખાલિદને કહા–

"બેશક તુમ ઇસ કામકે લાયક હો, મગર યાદ રખના કે દુશમનકી ફોજ દેખકર કહીં નફસકે ફરેબમેં ન આ જાના ઓર અપની જુરઅત ઓર શુજાઅત પર નાઝાં હોકર અપની જાનકો હલાકતમેં ન ડાલના કયોં કે ખુદાકા હુકમ હે કે "અપની જાનકો હલાકતમેં ન ડાલો."

ઝરરાર યે વસીયત સુનકર દુશમનકી તરફ ગયા ઓર ઉનકે કરીબ જાકર ઉનકા અનદાઝા લેને લગા. અચાનક દરદાનકી નઝર ઉસપર પડી તો ઉસને કહા–"વો દેખો કોઇ અરબી સવાર હમારી જમીઅતકા અનદાઝા કર રહા હે, ફિલફોર ઉસકો જાકર ગીરફતાર કર લાવ" યે સુનકર તીસ રૂમી સવાર ઝરરારકી તરફ બઢે. ઝરરાર ઉનકો દેખકર અપને સરદારકી વસીયતકે મુજબ વાપિસ ફિરા મગર સવારોંને ઈસકા તઆકુબ કિયા. થોડી દુર જાકર ઝરરાર ઠયર ગયા ઓર રૂમીયોંકે કરીબ પહોંચતેહી ઇનપર હમલા કિયા. પહેલી ઝદમેં એક રૂમીકો કત્લ કર દિયા. ફિર દુસરેકો, ફિર તીસરેકો, ઈસી તરાહ ઉન્નીસ રૂમી કત્લ કર ડાલે. બાકી ભાગ ગયે ઝરરારને વાપિસ આકર ખાલિદકો કુલ કેફીયત અરઝ કરદી. ખાલિદને કહા–

"તુમને મેરી નસીહત પર અમલ નહીં કિયા ઓર અપની જાનકો બિલા ઝુરૂરત ખતરેમેં ડાલ દિયા" ઝરરારને કહા–

"મેં તો આપકી નસીહતકે મુતાબિક પેહલે બાગ નિકલા થા મગર ફિર મુઝે અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦સે શર્મ આઈ ઓર મેં ઠયર ગયા. મેંને ઇનકા મુકાબિલા કિયા ઓર અલ્લાહ તઆલાને મેરી તાઇદ કરકે મુઝકો ઇનપર ગાલિબ કિયા. ખુદાકી કસમ અગર મુઝે આપકી મલામતકા અનદેશા ન હોતા તો મેં તને વાહિદ સારે રૂમી લશકરપર હમલા કર દેતા ઓર વાપિસ ન આતા જબતક કે કઇ સો રૂમીયોંકો કત્લ ન કર લેતા."

ખાલિદ બિન વલીદ ઝરરારકી યે સર ગરમી ઓર જોશ દેખકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર કેહને લગે "બેશક અલ્લાહ તઆલાને ઇસલામી જમાઅતકો અપની તરફ ખીંચ લીયા હે ઓર અપની મોહોબ્બત ઉનકે દિલોંમેં ડાલકર દિલ અયસે મઝબુત કર દિયે હેં કે વો અલ્લાહ કે દુશમનોં કો અપની શુજાઅતકે મોઅજીઝે દિખાકર હયરાન ઓર મબહુત કર રહે હેં, યે મેહેઝ અલ્લાહ તઆલાકા ફઝલ ઓર કરમ હે ઇસકે સિવા ઓર કયા હો સકતા હે."

હિસ્સા પહેલા ખતમ હુવા.

નાદર તોહફો.

પાક કુરઆને શરીફ સુંદર લાકીટમાં.

ચાલુ જમાનાની આગળ વધતી નવી હુન્નરકળાના પ્રતાપે પાક કલામે મજીદ એક ઈંચ લાંબુ પોણી ઈંચ પોહળું અને અરધા ઇંચથી ઓછી જાડાઇની સાઇઝમાં તૈયાર થઇને આવેલું છે. સુંદર બારીક હરફો ચીકણાં ઝીણાં કાગળ ઉપર લખાયલાં છે અને તેની સોનેરી વેલ બુટા તથા સોનેરી કીનારી વાળી જીલ્દ ખાસ જોવા લાયક ખુશનુમા છે. ટીનના દુરબીનવાળા ખુબસુરત બોકસમાં રાખેલું છે જેથી દુરબીન વડે જોતાં ઝીણાં હરફો ઘણાં મોટાં દેખાય છે. ચાહો તો ઘડીઆળના અછોડામાં રાખો અને ચાહો તો બચ્ચાઓના ગળામાં તાવીજ રૂપે પહેરાવો અથવા ખીસામાં રાખો, કુરઆને મજીદનું પાસે રહેવું ખાસ મુબારક અને બરકત ભરેલું છે.

હદીયો રૂ, ૨–૮–૦ ટપાલ ખર્ચના ચાર આના વધુ

અલ-ઇસલામ.

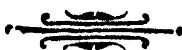
લગભગ બાર વરસ ઉપર લખવામાં આવેલું આ પુસ્તક હાલમાં બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. ગુજરાતી ભાષામાં આજ સુધી આવું પુસ્તક બહાર પડેલું હોય એવું અમારી જાણમાં નથી. આ પુસ્તક જેમ એક ગુજરાતી જાણનાર ઇસ્લામી ભાઇને ઉપયોગી અને અતી જરૂરી છે તેમ એક સત્યધર્મ શોધક બંધુને માટે પણ છે. આ પુસ્તકમાં નીચેના વિષયો ઉપર ખાસ ચર્ચા ચલાવવામાં આવી

છે. આ પુસ્તકનો પહેલો ભાગ નીચેના વીસ પ્રકરણો ઉપર સમાપ્ત કરવામાં આવ્યો છે.

૧. ઇસલામના અર્થ ૨. તવહીદ—ઇશ્વરનું એકત્વતા પણું. ૩. ઇસ્લામની ઇબાદતો ૪. ઇસલામી નીતીશાસ્ત્ર ૫. ઇસ્લામી ભાઇચારો ૬.જુગાર અને શરાબ ૭. નાહક ખુન ૮, ચોરી અને લુંટફાટ ૯ ઇસલામમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિ ૧૦. તલાક ૧૧. યતીમ ૧૨. સ્ત્રીઓને વારસામાં હક ૧૩, પુત્રીઓની કતલ, ૧૪ બાળકોનો ભોગ આપવા ૧૫. ગુલામગીરી, ૧૬. હમદર્દી તથા ખેરાત, ૧૭. ઇસ્લામે શીખવેલા સદાચાર વિચાર ૧૮. ઇસ્લામનો પ્રસાર, ૧૯. શું ઇસલામ તલવારથી પ્રસર્યો છે? ૨૦ સુલેહ અને સંધીના સમયે મઝહબી સ્વતંત્રતા.

ઉપરના વિષયો ઉપર વિદ્વતા ભરી કલમ ચલાવવામાં આવી છે દરેક જગ્યાએ કુરઆને મજીદ તથા હદીસે શરીફ અને યુરોપીયન વિદ્વાનોના વાકયો ટાંકી પુસ્તકની મહત્ત્વતામાં વધારો કર્યો છે. દરેક ઇસલામી કુટુંબે પોતાના કુટુંબમાં આ પુસ્તકની એક એક નકલતો જરૂર રાખવીજ જોઇએ.

ઉંચા કાગળ, સુંદર છપાઇ અને પાકી ઇંગ્લીશ બાંધણી તથા સોનેરી નામ સાથેના પુસ્તકની કીંમત ફક્ત દોઢ રૂપીઓ બહાર ગામવાળાઓને વી. પી. પોસ્ટ સાથે એક રૂપીઓ અને અગ્યાર આના.

હઝરત મોહમ્મદ (સલ૦)નું ટુંક જીવન વૃત્તાંત.

આ કિતાબમાં પયગમ્બરે આખિરઝમાં હઝરત મોહમ્મદ સલ૦નીમુબારક જીંદગીનો નીચે પ્રમાણે એહવાલ સહેલી ગુજરાતી ભાષામાં લખવામાં આવેલો છે.

હઝરતના મુબારક જન્મ પહેલાંની અરબસ્તાનની સ્થીતિ અને હઝરતનો જન્મ, બચ્ચપણુ, જુવાની, પયગમ્બરી, લોકોને પયગમ્બરી પહોંચાડવી, જાહેર રીતે લોકોને ઉપદેશ કરતાં વેઠેલા સંકટો, હબશા તરફ હિજરત, મદીના તરફ હિજરત, હિજરત પછીની હકીકત, હઝરતના મુબારક સમયમાં થએલી લડાઇઓ અને સુલેહ, મોસર, રૂમ, ઇરાન અને હબશાના બાદશાહોને મોકલેલા કાગળો, ખયબર, મતાહ, મક્કા વિગેરેની ફતેહ, હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ના સદગુણો, હઝરત સલ૦ની નબુવ્વતની સાબેતીની દલીલો, હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ના સંબંધમાં વિદ્વાન યુરોપીયનોના મત, ઇસ્લામ મઝહબ તલવારથી નથી ફેલાયો તેની દલીલો, રાજા રામચંદ્રની ઝબાનથી હઝરત વિષે બશારત વિગેરે વિગેરે

આ કિતાબ સને ૧૯૦૪ માં પહેલી વખતે છાપવામાં આવી હતી પણ તે બધી ખપી જવાથી ઘણાં સુધારા વધારા સાથે બીજી વખત છાપવામાં આવી છે, ઉચા ગ્લેઝ સાઠ રતલી કાગળ અને સુંદર સોનેરી નામ સાથના પાકા પુંઠામાં છપાઇને તૈયાર થઈ છે. કીંમત ફક્ત બાર આના. બહાર ગામથી મંગાવનારને ટપાલ ખર્ચ સાથે ચૌદ આના થશે. આફ્રીકા વાળા પાસેથી એક રૂપીઓ.

નિઝામીયા બુક ડીપો.

ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ.

ગવહરજાન અથવા અલબેલીનાર

આ નામ હવે અસાધારણ રીતે પ્રખ્યાત થઇ ચુક્યું છે આ વાર્તા કાંઈ ખાલી વાર્તાજ નથી પણ એક શિક્ષક છે. કહેવામાં તે ગવહરજાન નામની નાયકાનું જીવન વૃતાંત છે પણ વાંચવામાં નીતી, સદબુદ્ધી અને સદગુણોનો ભંડાર છે. વળું દિલચસ્પ અને ઇબારત દિલકશ છે.

ગવહરજાન નામની ગુણીકાએ પોતાની જીંદગીનું વૃતાંત અસર કારક રીતે વાર્તાના રૂપમાં લખ્યું છે. આ વાર્તાના ત્રણ ભાગ કર્યા છે. નહાનપણનું વૃતાંત **બચપણનો બહાર** ના મથાળા હેઠળ લખ્યું છે. એક ગુણીકાની બાળાનું બચપણ કેવી રીતે ગુજરે છે તેનો ઉમદા ચિતાર આપ્યો છે. જુવાનીનું વૃતાંત **જુવાનીનો જોશના** મથાળા હેઠળ લખ્યું છે તેમાં એક ગુણીકા પોતાની જુવાની કેવા રીતે ગુજારે છે અને ભોળાઓને કેવી રીતે ફંસાવે છે તે ખુલાસા વાર મોહ પમાડનાર ઢપે લખેલું છે. અને છેવટમાં આ વાર્તાની સમાપ્તી "**પરીણામનો પસ્તાવો**" ના મથાળા હેઠળ કરવામાં આવી છે. બસ આ બાબ જાણે નસીહતનો ભંડાર છે. ગમે તેવા કુછંદે ચઢેલા અને બદ રસ્તે બરબાદ થયેલા જુવાનના માટે આ વાર્તા એક શિક્ષક છે. નાવકાઓના કાવા દાવા, ઉપર ચોટીયું પ્રેમ ઉસ્તારોની ઉસ્તાદી અને જુવાનીમાં મસ્ત થએલા અને બાપ દાદાની દોલત ઉપર તાગડ ધીન્ના કરનારા જુવાનોની બરબાદીનું પુરેપુરં દિગઃદર્શન કરાવામાં આવ્યું છે. દારૂની બદી અને તેથી નીપજતા માઠા પરીણામો ખાસ વાંચવા લાયક છે. એકંદર રીતે આ વાર્તા

દરેક દરેક માણસે વાંચવી જોઇએ. વાર્તાની અંદર ધાર્મિક આજ્ઞાઓનો સમાવેશ કર્યો છે જે વાંચવાથી ભારે લાભ થશે.

લગભગ અઢીસો પાનાના દળદાર પુસ્તકની સોનેરી નામ અને અંગ્રેજી બાંધણી હોવા છતાં કીમત ફક્ત દોઢ રૂપીઓ પોસ્ટેજ ત્રણ આના વધુ.

નિઝામીયા બુક ડેપો.
ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ.

દરેકે દરેક કુટુંબમાં હોંસથી વાંચવામાં આવતી

કનીઝે ફાતમા

અથવા

અરબાબે ઝમાના

નામની પ્રખ્યાત વાર્તાની બીજી આવૃત્તિ સુધારા વધારા સાથે બહાર પડી ચુકી છે. આ વાર્તા ઉર્દુ ઉપરથી ગુજરાતી ભાષામાં અનુવાદ કરવામાં આવી છે. અસલ ઉર્દુ ભાષામાં આ પ્રખ્યાત વાર્તા ખાન બહાદુર કાઝી અઝીઝુદીન એહમદ સાહેબ એમ. આર. એ. એસ. એફ. એ. યુ. ડેપ્યુટી કલેકટરે લખી છે અને વીલાયતના સીવીલ સરવીસના ઉર્દુ કોર્સમાં મંજુર કરવામાં આવી છે. આજ સુધી આ વાર્તાની ઘણી આવૃતિઓ બહાર પડી ચુકી છે, જાણીતા લેખક મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશીએ આ વાર્તાનો સરળ અને સહેલી ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરેલો છે.

આ વાર્તામાં કનીઝે ફાતમા નામની એક યતીમ બાળાનું દુ:ખી દાસ્તાન લખવામાં આવ્યું છે. જેને ચડતી પડતીના દરેક જાતના અનુભવ થાય છે અને છેવટે ઇલ્મ-વિદ્યાના પ્રતાપે સુખી જીંદગી ગુજારે છે.

આ વાર્તામાં નીચે પ્રમાણે પ્રકરણોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. એ ઉપરથી આપ જોઇ શકશો કે આ વાર્તા કેટલી બધી અસરકારક અને ખાસ વાંચવા લાયક છે.

કનીઝાના બાપ ખ્વાજા બકાઉલ્લાખાન બહાદુર, કનીઝાની યતીમી, કનીઝાના પાળક મુનશી હુસેન એહમદની વફાત, ગંગોત્રીનું વૃત્તાંત મરહુમ મુનશી હુસેન એહમદની મીલકત, કનીઝા કાનપુરમાં, કનીઝા બોરડીંગ હાઉસમાં, નવાબ મેહમુદ હસનનો પ્યાર અને બેચેની, સીકનદર બાનુનું મકાન, કનીઝાની માસીનું મકાન, કનીઝા નાટક શાળામાં એક્ટ્રેસ તરીકે, એક્ટ્રેસ કનીઝાની કામયાબી, નવાબ મેહમુદ હસનની હાલત, ફરી કનીઝા કાનપુરમાં, કનીઝે ફાતમાની બેકરારી, કનીઝે ફાતમાનું લગ્ન અને સુખી જીંદગી

આ વાર્તાનું વણુ એવી સરસ રીતે ગોઠવવામાં આવ્યું છે કે એક વખત વાંચવી શરૂ કરતાં પુરી કર્યા વિના ચેન પડતું નથી.

મોટી સાઇઝના ૨૩૧ પાના સુંદર છપાઇ, ઉંચા કાગળ, અંગ્રેજી બાંધણી અને સોનેરી નામના દલદાર પુસ્તકની કીંમત રૂપીઆ સવા વી. પી પોસ્ટેજના ત્રણ આના વધુ.

નિઝામીયા બુક ડેપો,
ત્રણદરવાજા, અમદાવાદ.

આબેદા

એક ઇસલામી બાળાની જીવન કથા.

મી. નિઝામુદ્દીન કુરેશીની બીજી વાર્તાઓની પેઠે આ વાર્તા પણ ભારે પસંદગી પામી છે. આ વાર્તામાં આબેદા નામની એક અનાથ બાળાએ પોતાની જીંદગીનું દિલચસ્પ દાસ્તાન વાર્તાના રૂપમાં લખ્યું છે. પોતાના કુટુંબની બાળાઓ અને બાનુઓને ખાસ વંચાવવા લાયક છે. નિતીને નુકશાન કરનારી પ્રેમ કથાઓને બાયકોટ કરી આવી નિતીમય વાર્તાઓ વંચાવવાથી ભારે લાભ થાય છે. આબેદા વાર્તામાં ઇસલામની બધી આજ્ઞાઓની ફીલસુફી અને ખુબી દિલકશ રીતે સાબેત કરી છે. વાર્તાનું વર્ણું નિહાયત દિલચસ્પ છે. આબેદા ઉપર પડેલા દુઃખો અને નાની વય હોવા છતાં તેણીએ દુઃખો સહન કરી ટેક જાળવી રાખવાનો એહવાલ બહુજ અસરકારક છે. પહેલેથી છેલ્લે સુધી ઇસલામ ધર્મની ફીલસુફીની બારીકીઓ દર્શાવવામાં આવેલી છે.

૭૮૬

સેંકડો સવાલોનો એકજ જવાબ

મનની મહારાણીને રાજી રાખવી હોય તો શું કરવું?

તહેવારો નજીક આવ્યા હોય તો શું કરવું?

છૈયાં છોકરાંને ખુશ કરવાં હોય તો શું કરવું?

મજલીસ કે મહેફીલ કરવી હોય તો શું કરવું?

ભેટ સોગાત મોકલવી હોય તો શું કરવું?

માથાના વાળ ખરી પડતા હોય તો શું કરવું?

પાચન શક્તિ બરાબર ન હોય તો શું કરવું?

મોઢાંનો સ્વાદ બગડી ગયો હોય તો શું કરવું?

તાપ સખત પડતો હોય તો શું કરવું?

ઇવનીંગ પાર્ટી કરવી હોય તો શું કરવું?

શું કરવું! શું કરવું!! શું કરવું???

સીધા પાનકોરના નાકા ઉપર આવેલા નુર મોહમ્મદ **ગુલામરસુલના પ્રખ્યાત ફ્રુટ હાઉસમાં** જવું જ્યાં આ બધા સવાલોનો સતોષ કારક જવાબ મળશે